
תענית בצורה קלה

סיכום מבואר של דפי הגמרא

מאור צוברי

מרכז הרב

פניה"ק ירושלים

ניסן תשע"ח

ולכל בשרו מרפא

הקונטרס מוקדש לרפואת

אליעזר בן מיסה

יצחק תורג'מן בן חנה

והילד מאיר יצחק בן יפית

שרה בת מרים

ישלח ה' להם רפואה שלמה בתוך שאר חולי ישראל

הוקדש על ידי התורם היקר החפץ בעילום שמו

לזכרון עולם יוחק בספר

הקונטרס מוקדש לעילוי נשמתם של

סבי ר' אשר אנשל בן חיים יהודה ז"ל

סבתי מרים בת ר' יצחק ע"ה

סבי ר' צדוק בן משה ז"ל

סבתי חלימה בת ניסים ע"ה

ת.ג.צ.ב.ה.

הוקדש על ידי משפחות צוברי ואהרון

הבהרה: חלק מכתבי הברכה הנדפסים כאן ניתנו לחוברות הקודמות

מכתב ברכה מאת מו"ר ראש הישיבה

הרה"ג הרב יעקב אלעזר כהנא שפירא שליט"א

בס"ד

חשון תשע"א

מכתב ברכה

כבוד תלמידנו היקר מאור צוברי הי"ו העוסק ושוקד על תלמודו תמידין כסדרם, עולת תמיד העשויה בהר סיני, רחש לבו להו"ל קונטרס חזרה על סוגיות בגמ' במס' בבא בתרא, שלא תשתכח הימנו. ומיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה, לזכות את הרבים, וכבר אמרו חז"ל לאוקמי גירסא ופרש"י לזכור תלמודו, סייעתא דשמיא, ובודאי שיהיה בזה החוברת תועלת לכל עמלי התורה, ולעולם בעמוד וחזור קאי כדברי הגר"א זי"ע. ויה"ר שיזכה להוסיף עוד ועוד בעולמה של תורה, בקריאות ובעיון, כי ד' הטובה עליו. ותורה שלמדתי באף היא שעמדה לי – נתקיימה בו. ובעז"ה יזכה להגות מתוך מנוחה ושמחה ועונג. ויפוצו מעינותיו חוצה להגדיל תורה ולהאדירה.

בברכה לכבוד התורה,

הרב יעקב שפירא שליט"א

ישיבת
מרכז
הרב

YESHIVAT
MERCAZ
HARAV

מיסודו של מרן הרב
אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל
Founded by Harav
Avraham Y. Kook

הרב צבי יהודה (בן דוד) 12

ת.ד. 5010, ירושלים, 91050

טלפון: 02-6524793

פקס: 02-6540356

12 Harav Zvi Yehuda St.

P.O.Box 5010

Jerusalem, 91050

Phone: 02-6524793

Fax: 02-6540356

www.mercazharav.org.il

mercaz@012.net.il

הרה"ג רבי אביגדור הלוי נבנצל שליט"א

הפ"ד ג' כ' אלול כ"ק ו'מס"א תל"א ירושלים ז"ה
בא לפני ר' מאור צוברי נ"י והראני אשר סדר מסכת בבא בתרא קצורה קלה בקוצר אחרים ובתאם
הצטננים למען ירוץ קורא בו ויוכל לחזור על עניני המסכת ויתקיים תלמודו בידו.
זכה ויפוצו מעיינותיו חוצה ויביאו תועלת לרבים, כי חשוב מאד לחזור על הלמוד ולזכרו,
ויתברך מאת נותן התורה בכל אשר יעשה,
עתידי ציון הלוי
אביגדור נבנצל

בס"ד ג' פ' לעשות צדקה ומשפט תשע"א ירושלים עה"ק תובב"א

בא לפני ר' מאור צוברי נ"י והראני אשר סדר מסכת בבא בתרא קלה בקוצר אמרים
ובתמצית העניינים למען ירוץ קורא בו ויוכל לחזור על עניני המסכת ויתקיים תלמודו בידו.
זכה ויפוצו מעיינותיו חוצה ויביאו תועלת לרבים, כי חשוב מאד לחזור על הלמוד ולזכרו,
ויתברך מאת נותן התורה בכל אשר יעשה,

כעתירת צעיר הלויים
אביגדור נבנצל

מכתב ברכה מאת רבה של קרית-ארבע-חברון וראש ישיבת "נר"

הרה"ג הרב דוב ליאור שליט"א

הרב דוב ליאור

רב העיר

קרית ארבע - חברון ת"ן

מנחם אב תשס"ט

לכבוד

התלמיד החשוב

מאור צוברי נ"י

קבלתי את הקונטרס שלך על מסכת ב"מ שענינו הוא להקל על החזרה בתלמוד ולאפשר לתלמידים שליטה במסכת שלמדו, אין ספק שכל פעולה או יצירה שמטרתה היא לעודד חזרה ושינון ולאהב את התורה על לומדיה תבורך, ולכן ישר כחך על היצירה החשובה הזאת שתהא לתועלת לתלמידי חכמים בייחוד צעירים.

ותזכה שיפוצו מעינותיך חוצה לזכות את הרבים בעוד מסכתות להגדיל תורה ולהאדירה.

החותם לכבוד התורה ולומדיה

הרב דוב ליאור

הרה"ג הרב בעמח"ס 'אורחות' למדני שליט"א

הן כל יקר ראתה עיני, האי ספרא, תענית בצורה קלה - בתוספת ביאור קל, לרה"ג מאור צוברי שליט"א. וספר זה הוא תרגום לעברית את כל לשון הגמרא דבר שיקל על החזרה, כמו כן פעמים רבות המחבר הכניס הסבר קצר ותמציתי להבנת הנאמר. והוא מועיל לחזרה מהירה ומובנת יותר בגלל הפירוש הקל שנוסף בו.

ויש רמז נאה לספר זה. הגמטריא של מאור צוברי, היא תקנה'. והגמטריא של וזה ספר טוב, היא שעה'. סך הכל הוא תתקל', דהיינו הגמטריא של תענית. לכן י"ל, וזה ספר טוב למחבר על גמרא תענית.

והנני בברכה מקרב לב כי חפץ ה' יצליח תמיד בידו להביא תרף וישע לרבים, ונותן התורה יהא בעזרו שימצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם, ברבות הטובה, גם עדי זקנה ושיבה, באורך ימים ושנות חיים. וכל אשר יעשה יצליח, ללמוד וללמד לשמור ולעשות, בשובע שמחות וכל טוב.

מחבר הספר אורחות למדני

מכתב ברכה מאת מו"ח ראש כולל בבת עין ובעמח"ס טהרת המכפלה ועוד

הרה"ג הרב עידוא אלבא שליט"א

בס"ד א' לסדר "שופטים... וירשת את הארץ" תשע"ד

שמחתי לבי בחיבור של חתני כבני ר' מאור צוברי שליט"א, ובו ביאור מסכם

ומסקנות כל סוגיה וסוגיה במסכת תענית. יחודו של סידור זה שמלמד שמיקל על הלימוד והחזרה אף מבהיר מהי המסקנה בכל סוגיה.

ויהי רצון שתמשיך להאיר את העולם במאור האמיתי היחיד, מאור התורה, וחפץ ה' בידך יצלח ותזכו אתה וזוגתך שתחיה לצאצאים כמותכם שישביעו את הוריהם ברוב נחת יהודית.

אוהבך חותנך

עידוא אלבא

מכתב ברכה מאת ראש מכון "פועה"

הרה"ג הרב מנחם בורשטין שליט"א

אהבה מיוחדת יש לי למסכת תענית, כי היא הייתה המסכת הראשונה שזכיתי ללמוד בשיעור ובחבורה מיוחדים שהיה לנו בשעות אחה"צ-הערב.

במסכת זו טעמתי את טעמים ואת עמקותם של דברי חז"ל ובזכותם יצרתי קשר עולמי של אהבה וחיבור לתורתנו הקדושה.

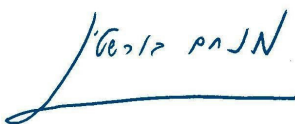
והנה, שלח אלי האברך החשוב הרב מאור צוברי שליט"א, קונטרס נפלא המסביר בצורה קלה ובהירה מסכת אהובה זו.

יבורך רבי מאור אשר צובר מפעם לפעם עוד ועוד מסכתות אשר מראה לנו את המאור שבתורה המחבר אותנו ומעלה אותנו במעלות תורתנו הקדושה.

יהי רצון שהקב"ה יתן בידו את הכוחות הגדולים להמשיך במפעל חשוב זה וכך יוכל להמשיך את השרשרת המופלאה של עשיה למען התורה, העם והארץ של משפחתו ומשפחת רעייתו.

ימלא הקב"ה משאלות ליבם לטובה ויצליח את המשך המפעל הגדול והמיוחד.

בברכה רבה
מנחם בורשטין

ריש מילין

"ותמיד נספר תהלתך ונהלל לשם תפארתך ואני בעודי אהללה בוראי ואברכהו כל ימי צבאי", השבח לבורא עולם תהילה על כל חסדיו המרובים אשר עושה עמנו בכלל ובפרט, וזיכנו להסתופף בבית מלכותו ולעסוק בתורת ד' שהיא מקור חיותינו, המזקקת את נשמותינו ומאירה עלינו אור המאיר את נשמתנו, ועכשיו זיכנו ד' להוציא לאור את הקונטרס ה-21 שלנו 'תענית בצורה קלה - בתוספת ביאור קל'.

האמת שקונטרס זה כבר הוכן לדפוס והיה מוכן באמתחתנו לפני כמה שנים, אך עיכובים רבים ומשונים עיכבו את הוצאתו לאור, אך תוך כדי זמן זה פרסמנו אותו במהדורה לא מעוצבת ברחבי האינטרנט וכן בתוכנת 'אוצר החכמה' למען הגדלת התורה והפצתה. כעת ב"ה אנו זוכים לברך על המוגמר ולהוציאו בדפוס נאה ומאיר עיניים שיהיה זמין לכל מאן דבעי.

לאור הערות והארות שקבלנו במהלך השנים, ישנו בשורה חדשה בקונטרס זה על מסכת תענית, בקונטרס זה יש שוני מהותי מכל הקונטרסים על סיכומי הסוגיות שיצאו עד כה תחת ידינו, בקונטרס זה הוכנסו שינויים רבים, בנוסף למה שהיה נהוג עד היום והוא סיכום הדף עם הסוגיות והמחלוקות המרכזיות, השתדלנו לתרגם לעברית את לשון הגמ' דבר שיקל על החזרה, כמו כן פעמים רבות הכנסנו הסבר קצר ותמציתי להבנת הנאמר או דברים יותר צדדים של הסוגיה ע"מ שלא יפריע ללימוד השוטף [בד"כ בסוגריים כאלה] כמו כן חלקנו את הדפים גם לפי סדר העמודים בגמ' דבר שיקל לזכור יותר. תועלת קונטרס זו שונה מקודמיו, שכן מלבד חשיבות הסדר שבסוגיה שעשינו בו כמו בכל הקונטרסים, הוא גם יועיל לחזרה מהירה ואפקטיבית ומובנת יותר בגלל הפירוש הקל שנוסף בה וכן מהתרגום שעשינו כמעט בכל הפעמים מארמית. [יש לציין שעיתים היו מקומות שנעשו שינויים קלים וכד', מטעמים שונים ואכמ"ל] ונדגיש שאין זה במקום הלימוד עצמו ח"ו. ובאמת נישא כפיים אל היושב בשמיים שהדבר יהווה עזר ללומד הרוצה לחזור על תלמודו ולקצור את פירותיו.

זבח תודה

כאן המקום לשלוח מנחה תודה קמי מאן מלאכי רבנן, לישיבה המרכזית העולמית 'מרכז הרב' שממנה אנו סופגים תורה ויראת שמיים לרבניה ולעומד בראשה מו"ר ראש הישיבה הרה"ג יעקב אלעזר כהנא שפירא שליט"א, המדברן אותנו ללא הרף בכתיבה ובהוצאת דברי תורה לאור. יהי רצון שד' יסיף לו כהנה וכהנה רוב נחת, וימשיך בעז"ה להדריך ולהנהיג את הישיבה הקדושה בדרך אשר ילכו בה, אמן.

כמו כן ברצוני להודות להורי היקרים אבי מורי ר' רחמים ואימי מורתי שרה רבקה, אשר משקיעים את כל כולם בחינוך וגידול, של אחי ושלי.. מן המותר לציין, כי קונטרס זה ושאר הקונטרסים שיצאו, לא היו יוצאים מבלעדי תמיכתם ועידודם הן הגשמי והן הרוחני. יהי רצון שירבו אושר ונחת מכל יוצאי חלציהם, ויזכו לכל טוב בבריאיות איתנה ונהורא מעליא. וכמו כן,

ברצוני להודות למורי חמי הרה"ג עידוא אלבה וכן לחמותי הרבנית חווה אלבה, שלא חוסכים מאיתנו שום דבר הן רוחני והן גשמי. ומתווים לנו את הדרך הסלולה מבית אבא. יהי רצון שיזכו לנחת ולכל הברכות הכתובות בספר התורה. ירוו נחת מכל יוצאי חלציהם בבריאות איתנה ונהורא מעליא.

חֲכָמוֹת נָשִׁים בְּנֵתָה בֵּיתָה, לא אשכח להודות לנוות ביתי, פנינה זיוונית הי"ו שכל אשר לי שלה הוא, שנושאת על שכמה עול הבית ועול גידול הילדים ונותנת מכל אשר לה על מנת שאוכל לשבת ולעסוק בעסק תורתני הקדושה. יהי רצון שנזכה יחדיו להמשיך לגדל צאצאינו לתורה וליראת ד' מתוך בריאות והרחבה ולכל מילי דמיטב מאיתו יתברך.

כֵּן יֵשׁ לַהֲדוּת לר' ישי רקנטי נ"י, שעבד למען עיצוב, סידור והגהה של קונטרס זה. וכן ברצוני להודות לחברי כגופי, אהובי ורעי ת"ח משכמו ומלאה שבקי בים התלמוד הרב **יוסף פרל נ"י** שישב והגיה את כל הנכתב בקונטרס זה. אין מילים בפני להודות להם, יהי רצון שימלא ד' כל משאלות ליבם לטובה וזכות הרבים תעמוד להם ולכל ביתם ויזכו לכל הברכות הכתובות בתורה.

ברכה מיוחדת וגדולה יש לי לשלוח לתורם היקר החפץ בעילום שמו שתרום תרומה מכובדת ובזכותו יצא קונטרס זה לאור, אחרי שכבר כמעט וכבר התייאשנו וחשבנו שסגר עלינו המדבר, אך ד' ברחמי המרובים שלח לנו שליח נאמן אוהב תורה ומייקר רבנן התורם הנ"ל, אין מילים להודות לו, רק נותר לנו לברכו שד' ירחיב גבולו וייתן לו ולכל משפחתו כל מחסורו מתוך בריאות מעליא ושמחה וכל טוב.

וכן אשלח שלמי תודה למשפחתי ומשפחת אהרון שתורמו גם למען חוברת זו "עץ חיים היא למחזיקים בה" ד' ישלח להם רק אור וטוב ויזכו לרוות רק נחת.

נר זיכרון

קונטרס זה, כמו קודמיו, יוצא לעילוי נשמת שמונת הקדושים הי"ד, חברי וידידי מהישיבה הגבוהה מרכז הרב ומהישיבה לצעירים, שעלו בסערה השמימה בליל ר"ח אדר ב' ה'תשס"ח ע"י צורר ישמעאלי ימ"ש שפגע בהם בתוך קודש הקודשים פנימה. יהי רצון שלא ידעו המשפחות השכולות עוד צער, וירבו בהם השמחות, ונזכה כולנו לראות במהרה בביאת משיח צדקנו ותחית המתים, אמן ואמן.

לא אשכח להודות לד' יתברך שהצילני בדרך נס באותו לילה רע ונמהר; בשהותי מטרים ספורים מבן העוולה המרצח ימ"ש, ולמרות זאת ריחם ד' עלי בחסדיו המרובים, ובניסי ניסים הצילני. הודו לד' כי טוב כי לעולם חסדו. מי ימלל גבורות ד' ישמיע כל תהלתו. חסדי ד' כי לא תמנו, כי לא כלו רחמיו.

אחרית דבר

בורא עולם, אשר יצר את הים ואת היבשה, נתן לנו את ארצנו הקדושה על מנת לבנותה וליישב אותה, תוך ציוויים מפורשים על חיוב הבנייה והיאחזות בכל מרחביה, והאיסור למסור חלקים ממנה לידי הגוים.

יהי רצון שישלח ד' אורו ואמתו על מנהיגי הצבור, שלא יתחשבו בגוים [ועמא ריקא בכלל], ולא יחלשו מול איומי בוקי וסריקי ויתן ד' בהם כוח להשיב אותנו אל כל מרחבי ארצנו ולשלוט ביד רמה, על מנת להתיישב שם בדירת קבע ולא בדירת ארעי. ויכירו וידעו את האמת הפשוטה והברורה כי ארץ ישראל שייכת לעם ישראל על פי תורת ישראל. ובכלל הצפייה לישועה השלמה, הצפייה לישועה מהצרות הפרטיות, ואכן אנו מצפים שמנהיגינו יבינו כי התורה היא מפת הדרכים שלנו ואין זולתה. ד' ברחמיו המרובים, יזכנו לשלוט שלטון מוחלט על כל מרחבי ארץ חיינו במהרה בימינו אמן.

מאור צוברי

פה עיה"ק ירושלים

מרכז הרב

ניסן תשע"ח

"שְׁנֵאוֹת מִי יָבִין, מְנַסְתָּרוֹת נֶקְנִי"

עם התפילה מאת בורא עולם שלא יצא דבר תקלה על ידי, אבקש מאת המעיינים היקרים להודיעני בדברים הנצרכים תיקון.

הערות ותיקונים יתקבלו בברכה למייל:

pninamaor@gmail.com

כמורכן ניתן להשיג את הקונטרסים הקודמים במייל הנ"ל [וכן באתר 'פורטל הדף היומי' וכן ברחבי המרשתת] כמו כן פשוט שמותר להפיץ חנם לזיכוי הרבים בכל אתר ואתר ובכל מקום ומקום, והמזכה את הרבים אין חטא בא לידו.

עד היום הוצאנו בסיעתא דשמיא:

- **"בבא בתרא בצורה קלה"** [כולל קונטרס מאור התשובה] - תמצות סוגיות
- **"מכות בצורה קלה"** [כולל קונטרס מאור התורה] - תמצות סוגיות
- **"מגילה בצורה קלה"** [מהדורה חדשה ומורחבת] - תמצות סוגיות
- **"נדרים בצורה קלה"** - תמצות סוגיות
- **"קידושין בצורה קלה"** - תמצות סוגיות
- **"בבא מציעא בצורה קלה"** - תמצות סוגיות
- **"תורה על הפרשה בצורה קלה"** - לקט ד"ת קצרים על כל פרשיות השבוע
- **"מאור התשובה"** - מאמרים על ענייני תשובה ואלול (חוברת בפני עצמה)
- **"פסחים בצורה קלה"** - תמצות סוגיות
- **"מאור המילה"** - ליקוט וסיכום הלכות מילה
- **"מאור הטבילה"** - ליקוט וסיכום הלכות טבילת כלים

תוכן העניינים

17	פרק מאימתי
43	פרק סדר תעניות כיצד
50	פרק סדר תעניות אלו
71	פרק בשלושה פרקים

פרק מאימתי

דף ב • ע"א

- ◀ משנה: "מאימתי מזכירין גבורות גשמים...אינו מזכיר".
- ◀ התנא של משנתינו קאי על המשנה בראש השנה דתנן 'ובחג נידונין על המים' ואגב ששנה 'ובחג נידונין על המים' שנה גם 'מאימתי מזכירין גבורות גשמים'.
- ◀ מה הלשון 'גבורות גשמים'? ר' יוחנן - מפני שיורדין בגבורה שנאמר לגבי גשמים "עֲשֵׂה גְדִלוֹת וְאִין חֶקֶר נִפְלְאוֹת עַד אִין מְסַפֵּר, הִנָּתַן מָטָר עַל פְּנֵי אֶרֶץ וְשִׁלַּח מִיָּם עַל פְּנֵי חוּצוֹת" ומסביר רבה בר שילא שזה נלמד בג"ש 'חקר' 'חקר' מבריייתו של עולם שכתוב שם "הָלוֹא יֵדְעָתָּ אִם לֹא שָׁמַעְתָּ אֱלֹקֵי עוֹלָם ד' בּוֹרָא קְצוֹת הָאֶרֶץ לֹא יֵיעָף וְלֹא יִיגַע אִין חֶקֶר לְתַבּוּנָתוֹ" והיא היתה בגבורה שכתוב "מִכֵּין הָרִים בְּכֹחַ נְאֻזָּר בְּגִבּוֹרָה". ומנין שמזכירים זאת בתפלה? דתניא: "לְאַהֲבָה אֶת ד' אֱלֹקֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶּם" איזו היא עבודה שהיא בלב? הוי אומר זו תפלה וכתוב אח"כ "וְנָתַתִּי מָטָר אֶרְצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ".
- ◀ ר' יוחנן - ג' מפתחות בידו של הקב"ה שלא נמסרו ביד שליח ואלו הן:
 - א. מפתח של גשמים שנאמר "וַיִּפְתַּח ד' לֵךְ אֶת אוֹצְרוֹ הַטּוֹב אֶת הַשָּׁמַיִם לְתֵת מָטָר אֶרְצָךְ בְּעֵתוֹ".
 - ב. מפתח של ילודה שנאמר "וַיִּזְכֹּר אֱלֹקִים אֶת רַחֵל וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת הַקּוֹל וַיִּפְתַּח אֶת רַחֲמָהּ".
 - ג. מפתח של תחיית המתים שנאמר "וַיִּדְעָתֶם כִּי אֲנִי ד' בְּפִתְחִי אֶת קְבֻרֹתֵיכֶם".
- [בא"י הוסיפו אף מפתח של פרנסה שנאמר "פֹּתַח אֶת יָדְךָ..." ור' יוחנן לא מנה זאת דגשמים היינו פרנסה].

דף ב • ע"ב

- ◀ ר' אליעזר אומר מיום טוב הראשון של חג...:
- בעיה - ר' אליעזר מהיכן למד להזכרה ביום הראשון? מנטילת לולב למד, מה לולב ביום אף הזכרה ביום. או שמא מניסוך המים למד, מה ניסוך המים מהערב [דאמר מר "וּמִנְחָתָם וְנִסְפֵּיהֶם" אפילו בלילה] אף הזכרה מהערב? ונפשט מרבי אבהו שאמר - לא למדה ר' אליעזר אלא מלולב [י"א ר' אבהו קיבל כך הל"מ. וי"א למד זאת מבריייתא (תובא בסעיף הבא)].
- ◀ תניא: "מאימתי מזכירין על הגשמים?

• רבי אליעזר - משעת נטילת לולב.

• ר' יהושע - משעת הנחת [דהיינו היום השביעי].

[א"ר אליעזר - 'הואיל וארבעת מינין הללו אינן באין אלא לרצות על המים וכשם שארבע מינין הללו אי אפשר בהם בלא מים כך אי אפשר לעולם בלא מים' אמר לו ר' יהושע 'והלא גשמים בחג אינו אלא סימן קללה' אמר לו ר' אליעזר 'אף אני לא אמרתי לשאול אלא להזכיר וכשם שתחיית המתים מזכיר כל השנה כולה ואינה אלא בזמנה כך מזכירים גבורות גשמים כל השנה ואינן אלא בזמן לפיכך אם בא להזכיר כל השנה כולה מזכיר'. (ור' יהושע יאמר, בשלמא תחיית המתים מזכיר שכל יום זמנו הוא אלא גשמים אחרי ניסן זה כבר לא זמנם ששנינו במשנה 'יצא ניסן וירדו גשמים סימן קללה הם שנאמר 'הָלוֹא קָצִיר חֲטָיִים הָיוּ')].

רבי - 'אומר אני משעה שמפסיק לשאלה כך מפסיק להזכרה'.

• ר' יהודה בן בתירה - בשני בחג הוא מזכיר [טעמו - שנאמר בשני "ונסכיהם" ונאמר בשני "ונסכיה" ונאמר בשביעי "כמשפטם" הרי מ"ם יו"ד מ"ם הרי כאן מ"ם מכאן רמז לניסוך המים מן התורה, ורמז זה נאמר ביום השני].

• ר' עקיבא - בשני בחג הוא מזכיר [טעמו - שנאמר בשני "ונסכיה" בשני ניסוכין הכתוב מדבר, והניסוך היתר הוא של מים כי סבר כר' יהודה בן בתירה שרמוז מים, והניסוך היתר כתוב בשישי].

• ר' יהודה משום ר' יהושע - העובר לפני התיבה ביום טוב האחרון של חג, האחרון מזכיר הראשון אינו מזכיר. ביום טוב ראשון של פסח, הראשון מזכיר האחרון אינו מזכיר.

דף ג • ע"א

• תניא: ר' נתן - "בְּקֶדֶשׁ הַסֵּךְ נֶסְךְ שֶׁכֶּר לַד" בשני ניסוכין הכתוב מדבר אחד ניסוך המים ואחד ניסוך היין, ולא שניהם אותו סוג משקה שכן כתוב בשינוי לשון 'הסך' 'נסך'.

• מה ששנינו במשנה בסוכה "ניסוך המים כל ז" כמו מי נשנית? למסקנה, כדעת רבי יהושע [המובא לעיל בבביתא, דקסבר משעת הנחתו] אלא שסבר ניסוך המים כל שבעה הלכה למשה מסיני.

• ר' נחוניא איש בקעת בית חורתן:

עשר נטיעות [שמפוזרות בתוך בית סאה חורשין כל בית סאה ערב שביעית עד ראש השנה, ואע"ג דשאר שדות אין חורשין לפני שביעית שלשים יום - את זה חורשין, הואיל שאם אין חורשין סביבן - מפסידין].

ערבה [שזוקף בצידי המזבח בשביעי של סוכות].

ניסוך המים

כל אלו נלמדו מהלכה למשה מסיני.

◀ "רבי יהודה אומר משום רבי יהושע העובר לפני התיבה ביום טוב האחרון של חג, האחרון מזכיר הראשון אינו מזכיר... אינו מזכיר".

מיהו רבי יהושע של המשנה? וכן מה שנינו בבריתא "ר' יהודה אומר משום בן בתירה העובר לפני התיבה ביום טוב האחרון של חג, האחרון מזכיר" מיהו בן בתירה של הברייתא? למסקנה אומר רב נחמן בר יצחק - שניהם זה אותו תנא וזה רבי יהושע בן בתירה, אלא שלפני שנשמך קרו לו בשם אביו ולאחר שנשמך קרו לו בשמו.

◀ תנא, בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר. והטעם - לפי שאין נעצרים.

טל מנלן שלא נעצר? שנאמר "וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵינוּ הַתְּשִׁבִי מִתְּשִׁבִי גִלְעָד אֶל אַחָב חֵי ד' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר עֲמַדְתִּי לְפָנָיו אִם יִהְיֶה הַשָּׁנִים הָאֵלֶּה טַל וּמָטָר כִּי אִם לֹפִי דְבָרִי" וכתוב אח"כ "לֹד הָרָאָה אֶל אַחָב וְאַתָּנָה מָטָר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה" ואילו טל, לא אמר לו, והטעם משום שלא נעצר. [למסקנה הגמרא טל דברכה כן נעצר אך אליהו לא החזירו שכן אם היה מחזירו לא היה ניכר שחזר, ואז אחאב היה מקנטר].

דף ג • ע"ב

רוחות מנין שלא נעצר? שנאמר "כִּי כְּאֲרֻבַּע רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם פָּרְשְׁתִּי אֶתְכֶם נָא" וכן משמעות הפסוק, כשם שאי אפשר לעולם בלא רוחות כך א"א לעולם בלא ישראל.

◀ רבי חנינא - הלכך בימות החמה אמר 'משיב הרוח' אין מחזירין אותו. אמר 'מוריד הגשם' מחזירין אותו. בימות הגשמים לא אמר 'משיב הרוח' אין מחזירין אותו. לא אמר 'מוריד הגשם' מחזירין אותו, ולא עוד אלא אפילו אמר 'מעביר הרוח' וּמְפָרִיחַ הַטַּל' אין מחזירין אותו [והטעם - כיוון שלא נפסקים].

◀ תנא: בעבים וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר והטעם משום שלא נעצרים. ולמסקנה אמרנו שעבים בכירות שבאות לפני הגשם לא נעצרות, ועבים מאוחרות שבאות לאחר הגשם כן נעצרות. ולגבי רוחות, רוח מצויה לא נעצרת, אך רוח שאינה מצויה כן נעצרת.

◀ תנא - העבים והרוחות שניות למטר [שמועילות כמטר עצמו]. ומדובר: עבים ורוחות שבאו לאחר גשם שירד בנחת ולא העלה אבק.

◀ רב יהודה - רוח/ענן שלאחר גשם מועילים כגשם. שמש שלאחר גשם מועיל כשני גשמים [למעט ברק שלאחר גשם וכן למעט שמש שבין העבים שלאחר גשם שמאירה כאן ולא מאירה שם].

רבא - מועיל שלג להרים כחמישה גשמים לקרקע שנאמר "כִּי לִשְׁלֹג יֹאמַר הוּא אֶרֶץ וְגֶשֶׁם מָטָר וְגֶשֶׁם מְטָרוֹת עָזוּ".

ועוד אמר - גשם חזק מועיל לאילנות. גשם חלש מועיל לפירות. גשמים דקים מועילים אפילו לגרעין שתחת גושה של קרקע.

דף ד • ע"א

- ועוד אמר - צורבא מרבנן דומה לגרעין שתחת הקרקע שכיון דנבט נבט.
- ועוד אמר - צורבא מרבנן שרתח התורה היא שמרתיחה אותו שנאמר "הלא כה דברי פאש נאם ד'".
- כל ת"ח שאינו קשה כברזל אינו ת"ח, מניין?
- רב אשי - שנאמר "וכפטיש יפצץ סלע".
 - רבי אבא - שנאמר "ארץ אשר אבניה ברזל" אל תקרי אבניה אלא בוניה.
- [רבינא - אפ"ה צריך אדם ללמוד תורה בניחותא שנאמר "והסר כעס מלפך..."].
- רבי יונתן - שלשה שאלו שלא כהוגן לשנים השיבוהו כהוגן לאחד השיבוהו שלא כהוגן ואלו הן:
- א. אליעזר עבד אברהם דכתיב "והיה הנער אשר אמר אליה הטי נא כדך..." יכול אפי' חיגרת אפי' סומא, השיבו כהוגן ונזדמנה לו רבקה.
 - ב. שאול בן קיש דכתיב "והיה האיש אשר יבנו יעשרנו המלך עשר גדול ואת בתו יתן לו" יכול אפי' עבד אפילו ממזר, השיבו כהוגן ונזדמן לו דוד.
 - ג. יפתח הגלעדי דכתיב "והיה היוצא אשר יצא מדלתי ביתי..." יכול אפילו דבר טמא, השיבו שלא כהוגן נזדמנה לו בתו.
- כתוב "אשר לא צויתי ולא דברתי ולא עלתה על לבי":
- "אשר לא צויתי" זה בנו של מישע מלך מואב שנאמר "ויקח את בנו הכזור אשר ימלך תחתיו ויעלהו עלה".
- "ולא דברתי" זה יפתח.
- "ולא עלתה על לבי" זה יצחק בן אברהם.
- רבי ברכיה - אף כנסת ישראל שאלה שלא כהוגן והקב"ה השיבה כהוגן שנאמר "ונדעה נדפה לדעת את ד' כשחר נכון מוצאו ויבוא כגשם לנו" אמר לה הקב"ה 'בתי את שואלת דבר שפעמים מתבקש ופעמים אינו מתבקש אבל אני אהיה לך דבר המתבקש לעולם שנאמר "אהיה כטל לישראל"'. ועוד שאלה שלא כהוגן אמרה לפניו 'רבש"ע' "שימני כחותם על לבך כחותם על זרועך" א"ל הקב"ה 'בתי את שואלת דבר שפעמים נראה ופעמים אינו נראה אבל אני אעשה לך דבר שנראה לעולם שנאמר "הן על כפיים חקתיך" [שכף היד תמיד נראה]'.
 • "אין שואלין את הגשמים..."
- סברו בבימ"ד 'שאלה' ו'הזכרה' דבר אחד הוא וכדעת ר' יהושע שאמר משעת הנחתו, אך למסקנה זה אפילו לדעת רבי אליעזר שאמר שמזכירים ביום הראשון של חג ו'שאלה' לחוד ו'הזכרה' לחוד.

דף ד • ע"ב

⌘ סתירה בדעת ר' יהודה: מצד אחד שנינו במשנה "ר' יהודה - העובר לפני התיבה... ביו"ט הראשון של פסח הראשון מזכיר האחרון אינו מזכיר" ומאידך שנינו "עד מתי שואלין את הגשמים ר' יהודה - עד שיעבור הפסח. ר' מאיר - עד שיעבור ניסן?"

• **רב חסדא** - לשאול שואל והולך עד שיעבור הפסח, להזכיר אינו מזכיר אלא בשחרית של יו"ט ראשון.

• **עולא** - שני תנאים אליבא דר' יהודה. אחד אמר, עד שיעבור הפסח שואלין וכ"ש שמזכירין. ואחד אמר, שאלה עד הפסח, והזכרה שיכול להזכיר בשחרית של יו"ט של פסח מזכיר.

• **רב יוסף** - מאי 'עד שיעבור הפסח'? עד שיעבור שליח צבור ראשון היורד ביו"ט ראשון של פסח.

• **רבה** - מאי 'עד שיעבור הפסח'? עד שיעבור זמן שחיטת הפסח וכתחילתו כן סופו מה תחילתו מזכיר אע"פ שאינו שואל אף סופו מזכיר אע"פ שאינו שואל.

⌘ סתירה: ר' יוחנן פסק - כר' יהודה [שסובר שמזכירין את הגשמים מתפילת מוסף של יו"א אחרון של חג] ומאידך שנינו "בשלשה במרחשוון שואלין את הגשמים. רבן גמליאל אומר בשבעה בו" ופסק ר' אלעזר - הלכה כרבן גמליאל?

א. גברא אגברא קא רמית?!

ב. שניהם פסקו לבני א"י, כאן בזמן שבית המקדש ומשום עולי רגלים איחרו לחשוון שיספיקו לחזור ולא ירטבו מהגשם, וכאן בזמן שאין בית המקדש קיים.

ג. ר' יוחנן פסק בזמן שאין בית מקדש [וממילא לא שייך טעם דעולי רגלים] ופסק זאת לבני א"י שקוצרין בניסן ואוספין בתשרי אז מזכיר ביו"ט אחרון. ור"א פסק לבני בבל שיש להם תבואה ופרות בשדה בתשרי ולכן מתחילים לשאול בחשוון.

⌘ בימינו שיש שני ימים טובים אחרונים מספק, אחד ספק שביעי ספק שמיני ואחד ספק שמיני ספק תשיעי כיצד נוהגים עם ההזכרה לר' יהודה?

• **שמואל** - מתחיל במוספין ובמנחה ופוסק ערבית וחוזר ומתחיל במוספין.

• **רבא וכן רב** [למסקנה] - כיון שהתחיל שוב אינו פוסק. וכך נפסקה ההלכה.

דף ה • ע"א

⌘ משנה "עד מתי שואלין את הגשמים... ומלקוש בראשון".

⌘ **רבי יוחנן** - "וַיִּזְרְד לָכֶם גֶּשֶׁם מוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ בְּרֵאשׁוֹן", בימי יואל בן פתואל נתקיים מקרא זה שכתוב בו "יִתֵּר הַגֶּזֶם אֲכָל הָאֲרֶזָה..." אותה שנה יצא אדר ולא ירדו גשמים, ירדה להם

רביעה ראשונה באחד בניסן. אמר להם נביא לישראל 'צאו וזרעו' אמרו לו 'מי שיש לו קב חטים או קבים שעורין יאכלנו ויחיה או יזרענו וימות?' אמר להם 'אעפ"כ צאו וזרעו' נעשה להם נס ונתגלה להם מה שבכתלין ומה שבחורי נמלים, יצאו וזרעו שני ושלישי ורביעי וירדה להם רביעה שניה בחמשה בניסן הקריבו עומר בששה עשר בניסן. ועל אותו הדור נאמר "הַזְרְעִים בְּדַמְעָה בְּרָנָה יִקְצְרוּ הַלֹּחַ יִלֵּךְ וּבִכָּה נִשְׂא מִשֶּׁה הַזֶּרַע בֹּא יָבוֹא בְּרָנָה נִשְׂא אֶלְמָתִיו".

1. מה פירוש "הַלֹּחַ יִלֵּךְ וּבִכָּה נִשְׂא מִשֶּׁה הַזֶּרַע בֹּא יָבוֹא בְּרָנָה"? שור כשהוא חורש הולך ובוכה ובחזירתו אוכל חזיו מן התלם וזהו "בֹּא יָבוֹא בְּרָנָה".

2. מה פירוש "נִשְׂא אֶלְמָתִיו"? נעשה נס שגודל הקנה היה זרת ולעומתו השיבולת היתה בגודל של זרתים.

◀ כתוב "כִּי קָרָא ד' לָרַעַב וְגַם בָּא אֶל הָאָרֶץ שִׁבְעַ שָׁנִים" באלו שבע שנים מה אכלו? שנה ראשונה - אכלו מה שבבתים. שניה - אכלו מה שבשדות. שלישית - בשר בהמה טהורה. רביעית - בשר בהמה טמאה. חמישית - בשר שקצים ורמשים. ששית - בשר בניהם ובנותיהם. שביעית - בשר זרועותיהם.

◀ כתוב "בְּקֶרְבָּךְ קָדוֹשׁ וְלֹא אָבוֹא בְּעִיר" וכי בגלל דבקרוב קדוש, לא אבוא בעיר?! מה הפשט? תירץ ר' יוחנן - אמר הקב"ה לא אבוא בירושלים של מעלה עד שאבוא לירושלים של מטה. ומצינו שיש ירושלים של מעלה שנאמר "יְרוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שְׂחָבְרָה לָהּ יַחְדָּו" - שמשמעות הפסוק שיש ירושלים הבנויה בשמים ועתידה ירושלים של מטה להיות כמותה.

◀ "וּבִבְחַת יִבְעָרוּ וְיִכְסְלוּ מוֹסֵר הַבָּלִים עַץ הוּא" ודרש ר' יוחנן - אחת היא שמבערת רשעים בגיהנם, והיא עברה של ע"ז [שנלמד בג"ש 'הבל' 'הבל'] [מהפסוק "כִּי שְׁתִּים רָעוֹת עָשָׂה עַמִּי" ומהפרשה שם למדנו שע"ז שקולה כשתי רעות].

דף ה • ע"ב

◀ תנא: כותיים עובדים לאש. וקדריים עובדין למים ואע"פ שיודעים שהמים מכבין את האש לא המירו אלהיהם ועמי המיר כבודי בלא יועיל.

◀ מהו שנאמר "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר זָקַן שְׁמוּאֵל" וכי שמואל היה זקן? הרי היה בן 52 במותו, דאמר מר - מת בנ"ב שנה זהו מיתתו של שמואל הרמתי? אלא דורשים, זקנה קפצה עליו [כדלקמן]. כתוב "נַחֲמָתִי כִּי הַמְּלִכָּתִי אֶת שְׂאוֹל" אמר שמואל לפני ד' 'רבש"ע שקלטני כמשה ואהרן [מִשֶּׁה וְאַהֲרֹן בְּכֹהֲנֵי וְשְׁמוּאֵל בְּקֶרְאֵי שְׁמוֹ]" מה משה ואהרן לא בטלו מעשה ידיהם בחייהם אף אני לא יתבטל מעשה ידי בחיי! אמר הקב"ה 'איך אעשה? ימות שאול, לא שייך עקב בקשתו של שמואל. ימות שמואל, לא שייך שכן ירננו אחריו שמת בגיל צעיר. לא ימותו לא שמואל ולא שאול, כבר הגיעה מלכות דוד ואין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא. אמר הקב"ה אקפיץ עליו זקנה [ואז לא יהיה רינון].

רבי יוחנן - יעקב אבינו לא מת, ושואלת הגמרא, וכי בסתם ספדו אותו וחנטו אותו וקברו אותו! ואומר ר' יוחנן - מקרא אני דורש שנאמר "וְאַתָּה אֶל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב נְאֻם יְהוָה וְאַל תַּחַת יִשְׂרָאֵל כִּי הִנְנִי מוֹשִׁיעַךָ מִכָּחוּק וְאֵת זִרְעֶךָ מֵאֶרֶץ שְׁבָיִם" מקיש הוא לזרעו, מה זרעו בחיים אף הוא בחיים.

רבי יצחק - כל האומר 'רחב רחב' ומכירה ויודעה מיד רואה קרי.

כאשר ר' יצחק ורב נחמן נפרדו זה מזה ביקש רב נחמן שיברכו ר' יצחק אז אמר לו ר' יצחק - אמשול לך משל למה"ד: לאדם שהיה הולך במדבר והיה רעב ועיף וצמא ומצא אילן שפירותיו מתוקין וצילו נאה ואמת המים עוברת תחתיו, אכל מפירותיו ושתה ממימיו וישב בצילו וכשביקש לילך אמר אילן אילן במה אברכך? אם אומר לך שיהו פירותיך מתוקין הרי פירותיך מתוקין, שיהא צילך נאה הרי צילך נאה, שתהא אמת המים עוברת תחתך הרי אמת המים עוברת תחתך, אלא יהי רצון שכל נטיעות שנוטעין ממך יהיו כמותך, אף אתה במה אברכך אם בתורה הרי תורה, אם בעושר הרי עושר, אם בבנים הרי בנים אלא יהי רצון שיהו צאצאי מעיך כמותך.

דף ו • ע"א

ת"ר [למסקנה]: יורה - שמורה את הבריות להטיח גגותיהן, ולהכניס את פירותיהן, ולעשות כל צרכיהן. דבר אחר - שמרוה את הארץ, ומשקה עד תהום שנאמר "תִּלְמִיָּה רְוָה נַחַת גְּדוּדֶיהָ בְּרִבְיָיִם תִּמְגְּגָנָה צִמְחָה תִּבְרָךְ", דבר אחר - יורה שיורד בנחת ואינו יורד בזעף, וכן מלקוש לברכה. ומה המקור? כתוב ביורה "וּבְנֵי צִיּוֹן גִּילוּ וְשִׂמְחוּ בַּד' אֶלְלִיקֶם כִּי נָתַן לָכֶם אֶת הַמּוֹרָה לַצִּדְקָה וַיֵּרֶד לָכֶם גֶּשֶׁם מוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ בְּרָאשׁוֹן" והקשנו מה יורה לברכה אף מלקוש לברכה.

ת"ר: יורה במרחשון ומלקוש בניסן אתה אומר יורה במרחשון ומלקוש בניסן או אינו אלא יורה בתשרי ומלקוש באייר ת"ל "בעתו".

ביאור המילה מלקוש:

• שמואל - דבר שמל קשיותיהן של ישראל [כאשר אינו יורד].

• דבי ר' ישמעאל - דבר שממלא תבואה בקשיה.

• במתניתא תנא - דבר שיורד על המלילות [ראשי שבולין] ועל הקשין [קנים].

ת"ר: יורה במרחשון ומלקוש בניסן אתה אומר יורה במרחשון או אינו אלא בחדש כסליו ת"ל "בְּעֵתוֹ יוֹרֶה וּמִלְקוֹשׁ" מה מלקוש בעתו אף יורה בעתו.

תניא - יורה במרחשון ומלקוש בניסן דברי ר"מ. וחכמים - יורה בכסליו. מי הם חכמים? ר' יוסי היא. דתניא: "איזו היא רביעה ראשונה?

ר"מ - הבכירה בשלשה במרחשון, בינונית בשבעה בו, אפילה בשבעה עשר בו. ר' יהודה - בשבעה ובי"ז ובעשרים ושלשה.

ר' יוסי - ב"ז ובעשרים ושלשה ובראש חדש כסליו וכן היה ר' יוסי אומר אין היחידים מתענין עד שיגיע ראש חדש כסליו".

רב חסדא - הלכה כר' יוסי.

◀ 'בשלשה במרחשון שואלין את הגשמים. רבן גמליאל - בשבעה ב'.

רב חסדא - הלכה כרבן גמליאל.

◀ הנפקא מינות של זמן הרביעיות:

רביעה ראשונה - לשאול בגשמים.

רביעה שלישית - יחידים מתחילים להתענות.

דף ו • ע"ב

רביעה שניה -

• ר' זירא - לנדריים דתנן "הנודר עד הגשמים - משירדו גשמים, עד שתד רביעה שניה".

• רב זביד - לזיתים דתנן "מאימתי כל אדם מותרין בלקט בשכחה ובפאה - משילכו הנמושות. בפרט ובעוללות - משילכו עניים בכרם ויבואו. בזיתים - משתד רביעה שניה".

• רב פפא - להלך ברשות ב"ד בשבילים של אחרים כדי לקצר הדרך, דאמר מר - 'מהלכין כל אדם בשבילי הרשות עד שתד רביעה שניה'.

• רב נחמן בר יצחק - הזמן האחרון לביעור פירות שביעית דתנן "עד מתי נהנין ושורפין בתבן ובקש של שביעית? עד שתד רביעה שניה" והטעם שכן נאמר "וְלִבְהֶמְתָּךְ וְלַחֲפֶיךָ אֲשֶׁר בְּאֶרְצְךָ" - כל זמן שחיה אוכלת בשדה האכל לבהמתך בבית. כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך מן הבית.

◀ מה פירוש נמושות [המובא ברב זביד].

• ר' יוחנן - זקנים שהולכים בנחת ומעיינים היטב.

• ר"ל - עני המוליך בנו אחריו ללקט.

לאחר מכן כבר מפסיקים עניים מלבוא לשדה.

◀ רבי אבהו - מהו לשון רביעה? דבר שרובע את הקרקע.

ועוד אמר רבי אבהו - רביעה ראשונה, אם יורדת עד שנימס בקרקע טפח אז יפין הן. רביעה שניה, אם יורדת בכמות שנעשה העפר תיחוח כ"כ שיכול לעשות מגופת חבית בלי תוספת מים אזי אין בהן משום קללת "ועצר" [כמו שמבאר רב חסדא].

- ◀ **רב חסדא** - למסקנה, גשמים שירדו קודם זמן ק"ש של ערבית - אין בהן משום קללת "ועצר". אך גשמים שירדו קודם זמן ק"ש של שחרית - יש בהן משום קללת "ועצר".
- ◀ למסקנה: עננים שהם עבים אין בהם משום קללת ועצר, אך עננים דקים יש בהם משום קללת ועצר ואין בהם ברכה.
- ◀ **רב יהודה:**
- ◀ **וי"א** - בשנה שירדו גשמים בעתם - טוב לשנה שבטבת לא יורדים גשמים. ובשנה שלא ירדו גשמים בעתם - טוב לשנה שבטבת יורדים גשמים.
- ◀ **וי"א** - טוב לשנה שבה הדרכים למקום הרבצת התורה מתוקנים ובלי בורות. **וי"א** - טוב לשנה שאין השדפון נדבק בתבואה.
- ◀ **רב חסדא** - גשמים שירדו על מקצת מדינה ועל מקצת מדינה לא ירדו, אם ירדו כמו שצריך ולא יותר מדי אז - אין בהן משום קללת ועצר. ואם ירדו יותר מידי אז יש משום קללת ועצר.
- ◀ **רבי אבהו** - מאימתי מברכין על הגשמים? משיצא חתן לקראת כלה.
- ומה נוסח הברכה?
- **רב** - "מודים אנחנו לך ד' אלקינו על כל טפה וטפה שהורדת לנו".
- **ר' יוחנן** - מסיים בה הכי "אילו פיננו מלא שירה כים ולשוננו רנה כהמון גליו כו' עד אל עזבונו רחמך ד' אלקינו ולא עזבונו ברוך רוב ההודאות".
- **רבא** - מסיים "אל ההודאות".
- ולמסקנה פסק **רב פפא** חותמים בשניהם "אל ההודאות ורוב ההודאות".

דף ז • ע"א

- ◀ **ר' אבהו** - גדול יום הגשמים מתחיית המתים, דאילו תחיית המתים לצדיקים ואילו גשמים בין לצדיקים בין לרשעים. [ור' אבהו חולק על רב יוסף שאמר - מתוך שהיא שקולה כתחיית המתים קבעוה בתחיית המתים].
- ◀ **יום הגשמים ביחס ליום שניתנה בו תורה:**
- **רב יהודה** - גדול יום הגשמים כיום שניתנה בו תורה שנא' "יִעֲרַף כְּמָטָר לְקַחִי" ואין לקח אלא תורה שנא' "כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אֶל תַּעֲזֹבוּ".
- **רבא** - גדול יום הגשמים יותר מיום שניתנה בו תורה שנאמר "יִעֲרַף כְּמָטָר לְקַחִי" מי נתלה במי? הוי אומר קטן נתלה בגדול.
- ◀ סתירה: כתוב "יִעֲרַף כְּמָטָר לְקַחִי" וכתוב "תִּזְלַל פֶּטֶל אֲמֶרְתִּי"? אם תלמיד חכם הגון הוא - כטל, ואם לאו - עורפהו [הורגהו] כמטר.

תניא: היה ר' בנאה אומר כל העוסק בתורה לשמה תורתו נעשית לו סם חיים שנאמר "עץ חיים היא למחזיקים בה" ואומר "רפאות תהי לשרך" ואומר "כי מצאי מצא חיים". וכל העוסק בתורה שלא לשמה נעשית לו סם המות שנאמר "יערף כמטר לקחי" ואין עריפה אלא הריגה שנאמר "וערפו שם את העגלה בנחל".

רצף דרשות על תלמידי חכמים:

ר' יוחנן - נאמר "כי האדם עץ השדה" וכי אדם עץ שדה הוא? אלא משום שכתוב "כי ממונו תאכל ואתו לא תכרת" וכתוב "אתו תשחית וכרת" הא כיצד? אם ת"ח הגון הוא - ממנו תאכל ואותו לא תכרת. ואם לאו - אותו תשחית וכרת.

רבי חמא ברבי חנינא - נאמר "ברזל בברזל יחד" לומר לך מה ברזל זה אחד מחדד את חבירו, אף שני תלמידי חכמים מחדדין זה את זה בהלכה.

רבה בר בר חנה - למה נמשלו דברי תורה כאש שנאמר "הלוא כה דברי פאש נאם ד"? לומר לך מה אש אינו דולק יחידי אף דברי תורה אין מתקיימין ביחידי.

רבי יוסי בר חנינא - נאמר "חרב אל הפדים ונאלו" והכוונה חרב על שונאיהן של תלמידי חכמים [לשון סגי נהור] שעוסקין ביחידות בתורה, ולא עוד אלא שמטפשין שנאמר "ונאלו" ולא עוד אלא שחוטאין שכן כתוב כאן "ונאלו" וכתוב שם "אשר נואלנו ואשר חטאנו" [או מקור אחר שחוטאים שכן כתוב "נואלו שרי צעו...התעו את מצרים"]

רב נחמן בר יצחק - למה נמשלו דברי תורה כעץ שנאמר "עץ חיים היא למחזיקים בה"? לומר לך, מה עץ קטן מדליק את הגדול אף תלמידי חכמים קטנים מחדדים את הגדולים.

רבי חנינא - הרבה למדתי מרבתי ומחבירי יותר מרבתי ומתלמידי יותר מכולן.

רבי חנינא בר פפא - הקשה סתירה כתוב "לקראת צמא התיו מים" משמע להוליך לו מים ואילו בפסוק אחר כתוב "הוי כל צמא לכו למים" שילך הוא עצמו למים, הכיצד? אם תלמיד הגון הוא מי שאתה מלמדו אז "לקראת צמא התיו מים" ואם לאו אז "הוי כל צמא לכו למים".

רבי חנינא בר חמא - הקשה סתירה כתוב "יפוצו מעינותיך חוצה" ונאמר בפסוק אחר "יהיו לך לבדך" הכיצד? אם תלמיד הגון הוא "יפוצו מעינותיך חוצה" ואם לאו "יהיו לך לבדך".

רבי חנינא בר אידי - למה נמשלו דברי תורה למים שנאמר "הוי כל צמא לכו למים"? לומר לך מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה.

רבי אושעיא - למה נמשלו דברי תורה לשלשה משקין הללו: מים, יין וחלב שנאמר "הוי כל צמא לכו למים" ובהמשך הפס' "לכו שברו ואלכלו ולכו שברו בלוא כסף ובלוא מחיר יין וחלב"? לומר לך מה שלשה משקין הללו אין מתקיימין אלא בפחות שבכלים אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה. אפשרות אחרת, מה שלשה משקין הללו אין נפסלין אלא בהיסח הדעת אף דברי תורה אין משתכחין אלא בהיסח הדעת.

מעשה בענין שאין התורה מתקיימת אלא במי ששפלה דעתו: אמרה בתו של הקיסר לר' יהושע בן חנניה 'אי חכמה מפוארה בכלי מכוער'? אמר לה 'אביך שם את היין בכלים

מכוערים של חרס' אמרה לו 'אלא במה ישים?' אמר לה 'אתם שאתם חשובים מן הראוי שתשימו בכלי זהב וכסף' הלכה ואמרה זאת לאביה, ובאמת אביה שם את היין בכלי זהב וכסף, ולאחר כמה זמן החמיץ היין, באו ואמרו לאביה, אז הוא שאל את בתו 'מי אמר לך לעשות זאת?' אמרה לו 'רבי יהושע בן חנניה' קראו לר' יהושע בן חנניה לבוא לאביה, הקיסר, אמר לו אביה 'למה אמרת לה ככה לעשות?' ענה לו 'כי היכי שאמרה לי כך אמרתי לה'. [לגבי זה שמצאנו אנשים שהם יפים ובכל זאת חכמים, אומרת הגמרא שאם היו שונאים את היופי היו חכמים יותר].

דף ז • ע"ב

◀ המשך האמרות של גדול יום הגשמים:

רבי חמא בר' חנינא - גדול יום הגשמים מיום¹ שנבראו שמים וארץ שנאמר "הָרָעִיפוּ שָׁמַיִם מִמַּעַל וְשִׁחֲקוּ מִלְּפָנָי וְיָזְלוּ צֶדֶק תִּפְתָּח אֶרֶץ וְיִפְרוּ יֵשַׁע וְצִדְקָה תִצְמַיֵּחַ יַחַד אֲנִי ד' בְּרֹאֲתִיו" בראתים לא נאמר [שהיה משמע על בריאת השמים והארץ] אלא בראתיו [שמשמע על ירידת הגשמים].

רב אושעיא - גדול יום הגשמים שאפי' ישועה פרה ורבה בו שנאמר "תִּפְתָּח אֶרֶץ וְיִפְרוּ יֵשַׁע".

◀ אין הגשמים יורדים אלא א"כ נמחלו עוונותיהן של ישראל, מניין?

• רבי תנחום בר חנילאי - שנאמר "רָצִיתָ ד' אֶרְצָה שְׁבֵת שְׁבֵת יַעֲקֹב: נְשֹׂאתָ עֹון עַמֶּךָ כְּפִיתָ כָּל חַטָּאתָם סֵלָה"

• זעירי מדיהבת - שנאמר "וְאַתָּה תִּשְׁמַע הַשָּׁמַיִם וְסִלַּחְתָּ לַחַטָּאת...".

◀ אין הגשמים נעצרין אא"כ נתחייבו שונאיהן של ישראל [בלשון סגי נהור] כליה, מניין?

• ר' תנחום בריה דרבי חייא איש כפר עכו - שנאמר "צִיָּה גַם חֵם יִגְזְלוּ מִיָּמִי שֶׁלֶג שְׂאוֹל חֲטָאוּ".

• זעירי מדיהבת - שנאמר "וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם... וְאַבְדְּתֶם מְהֵרָה".

◀ על מה גשמים נעצרין [חוץ ממה שאמרנו לעיל]:

• רב חסדא - בשביל ביטול תרומות ומעשרות שנאמר "צִיָּה גַם חֵם יִגְזְלוּ מִיָּמִי שֶׁלֶג" והביאור הוא - בשביל דברים שצויתי אתכם בימות החמה ולא עשיתם, יגזלו מכם מימי שלג בימות הגשמים.

• רבי שמעון בן פזי - בשביל מספרי לשון הרע שנאמר "רוּחַ צָפוֹן תַּחֲלִיל גֶּשֶׁם וּפְנִיִם נִזְעָמִים לְשׁוֹן סֵתָר".

• רב המנונא - בשביל עזי פנים שנאמר "וְיִמְנְעוּ רַבִּימִים וּמִלְקוֹשׁ לֹא הָיָה וּמִצָּח אֶשָּׁה זֹנָה הָיָה לָהּ...".

¹ גירסת הב"ח וכך משמע מהמשך הסוגיא.

- **רב קטינא** - בשביל ביטול תורה שנאמר "בַּעֲצֻלָּתִים יִמָּךְ הַמִּקְרָה" והביאור הוא - בשביל עצלות שהיה בישראל שלא עסקו בתורה נעשה שונאו של הקב"ה [לשון סגי נהור] מך ואין מך אלא עני שנאמר "וְאֵם מָךְ הוּא מַעֲרַכְךָ" ואין מקרה אלא הקב"ה שנאמר "הַמִּקְרָה בְּמִים עֲלִיּוֹתָיו" [רב יוסף חולק כדלקמן ולומד מהפסוק הזה "וְעַתָּה לֹא רָאוּ אוֹר בְּהִיר הוּא בְּשָׁחֲקִים וְרוּחַ עֲבָרָה וְתַטְהֵרם" ואין אור אלא תורה שנאמר "כִּי נִרְמְזָה וְתוֹרָה אוֹר"].
- **רבי אמי** - אין הגשמים נעצרים אלא בעון גזל שנאמר "עַל כַּפֵּי־סָהָר עָשָׂה כָפִים כֶּסֶה אוֹר, וְאֵין כָּפִים אֵלָּא חֲמַס שֵׁנָאמֵר "וּמִן הַחֲמַס אֲשֶׁר בְּכַפֵּיהֶם" ואין אור אלא מטר שנאמר "יִפֹּץ עָנָן אוֹרוֹ" ומה התקנה? ירבה בתפלה שנאמר "וַיִּצְוּ עָלֶיהָ בְּמִפְגִּיעַ" ואין פגיעה אלא תפלה שנאמר "וְאַתָּה אֵל תִּתְפַּלֵּל בְּעֵד הָעָם... וְאַל תִּפְגַּע בִּי".

◀ מחלוקת בענין עזות פנים:

- **רב המנונא** - כל אדם שיש לו עזות פנים סוף נכשל בעבירה שנאמר "וּמִצַּח אִשָּׁה זִוְנָה הָיָה לָהּ".
- **רב נחמן** - בידוע שנכשל בעבירה שנאמר "הָיָה לָהּ" ולא נאמר "יהיה לה".
- ◀ **רבה בר רב הונא** - כל אדם שיש לו עזות פנים מותר לקרותו רשע שנאמר "הֵעֵז אִישׁ רָשָׁע בְּפָנָיו".
- רב נחמן בר יצחק** - מותר לשנאותו שנאמר "וְעֵז פָּנָיו יִשְׁנָא" אל תקרי "יִשְׁנָא" אלא "יִשְׁנָא".
- ◀ **רב יוסף** למד מהפסוק "וְעַתָּה לֹא רָאוּ אוֹר בְּהִיר הוּא בְּשָׁחֲקִים וְרוּחַ עֲבָרָה וְתַטְהֵרם" שבעוון שלא עסקו בתורה הגשמים נעצרים, ובהמשך ללימוד זה מסבירה הגמ' את המילים בפס': "בְּהִיר הוּא בְּשָׁחֲקִים" אפילו בשעה שרקיע נעשה בהורין בהורין [לשון בהרת, היינו שהרקיע מנומר בעבים] כדי להוריד טל ומטר, רוח עברה ותטהרם [שהרוח תפזר את העבים ונעשה הרקיע טהור ונקי, וממילא לא ירד מטר].
- ◀ **רבי אמי** - "אם קָהָה הַבְּרִזָּל וְהוּא לֹא פָּנִים קִלְקֵל" אם ראית רקיע שקיהה כברזל מלהוריד טל ומטר בשביל מעשה הדור שהן מקולקלן שנאמר "וְהוּא לֹא פָּנִים קִלְקֵל" מה תקנתן? יתגברו ברחמים שנאמר "וַיַּחֲלִים יִגְבֵּר וַיִּתְּרוֹן הַכָּשִׁיר חֲכָמָה" כל שכן אם הוכשרו מעשיהן מעיקרא.

דף ח • ע"א

- ◀ **ריש לקיש** - אם ראית תלמיד שלמודו קשה עליו כברזל בשביל משנתו שאינה סדורה עליו שנאמר "וְהוּא לֹא פָּנִים קִלְקֵל" מה תקנתו? ירבה בישיבה שנאמר "וַיַּחֲלִים יִגְבֵּר וַיִּתְּרוֹן הַכָּשִׁיר חֲכָמָה" כ"ש אם משנתו סדורה לו מעיקרא. כמו שעשה **ריש לקיש** שהיה חוזר על משנתו ארבעים פעם כנגד מ' יום שניתנה תורה ואז נכנס ללמוד לפני ר' יוחנן. וכמו **רב אדא בר אבהו** שהיה חוזר על משנתו עשרים וארבע פעמים כנגד תורה נביאים וכתובים ואז נכנס ללמוד לפני **רבא**.

- ⋄ **רבא** - אם ראית תלמיד שלמודו קשה עליו כברזל - בשביל רבו שאינו מסביר לו פנים שנאמר "וְהוּא לֹא פָנִים קָלָקֵל". מה תקנתו? ירבה עליו רעים שילכו ויפייסו את הרב שנאמר "וְחִילִים יִגְבֵּר וְיִתְרוֹן הַכְשִׁיר חֻכָּמָה" כ"ש אם הוכשרו מעשיו בפני רבו מעיקרא.
- ⋄ **רבי אמי** - מהו שנאמר "אִם יִשְׁךָ הַנֶּחֱשׁ בְּלוֹא לֶחֶשׁ וְאֵין יִתְרוֹן לְבַעַל הַלְשׁוֹן"? אם ראית דור שהשמים משתכין [מאדימין] כנחשת מלהוריד טל ומטר בשביל שאין אנשים בדור שמתפללים בלחש. מה התקנה? ילכו אצל מי שיודע להתפלל בלחש שכתוב "יִגִּיד עָלָיו רָעוֹ". ומי שאפשר לו ללחוש [להתפלל בלחש] ואינו לוחש מה הנאה יש לו? ואם לחש ולא נענה מה התקנה? ילך אצל חסיד שבדור וירבה עליו בתפלה שנאמר "וַיֵּצֵאוּ עָלֶיהָ בְּמַפְגִּיעַ" ואין פגיעה אלא תפלה שנאמר "וְאֵתָה אֶל תַּתְּפַלֵּל בְּעֵד הָעַם הַזֶּה וְאֵל תִּשָּׂא בְעֵדָם רִנָּה וְתַפְלָה וְאֵל תַּפְגַּע בֵּי" ואם לחש ועלתה בידו ומגיס דעתו עליו מביא 'אף' לעולם שנאמר "מִקְנָה אֶף עַל עוֹלָה".
- ⋄ **רבא** - שני ת"ח שיושבין בעיר אחת ואין נוחין זה לזה בהלכה מתקנאין ב'אף' ומעלין אותו [ומביאים אותו עליהם] שנאמר "מִקְנָה אֶף עַל עוֹלָה".
- ⋄ **ר"ל** - מה הביאור של הפס' "אִם יִשְׁךָ הַנֶּחֱשׁ בְּלוֹא לֶחֶשׁ וְאֵין יִתְרוֹן לְבַעַל הַלְשׁוֹן"? לעתיד לבא מתקבצות ובאות כל החיות אצל הנחש ואומרים לו 'ארי דורס ואוכל, זאב טורף ואוכל אתה מה הנאה יש לך?' אמר להם 'ואין יתרון לבעל הלשון' [היינו שעונה להם, ואיזה יתרון יש לב"א שמספר לשון הרע, אף על פי שאין לו הנאה].
- ⋄ **רבי אמי** - אין תפלתו של אדם ביחיד נשמעת אלא אם כן משים נפשו בכפו [היינו שמכוון בתפילתו] שנאמר "נִשָּׂא לְבַבְנוּ אֶל כְּפָיִם", אך בתפילת ציבור גם אם לא שם נפשו בכפו תפילתו נשמעת.
- ⋄ **רבי אמי** - אין גשמים יורדין אלא בשביל בעלי אמנה שנאמר "אֲמַת מֶאֱרֶץ תִּצְמַח וְצֶדֶק מִשְׁמַיִם נִשְׁקֶף". ועוד אמר ר' אמי - בא וראה כמה גדולים בעלי אמנה מניין? מחולדה ובור² ומה המאמין בחולדה ובור, כך המאמין בהקב"ה עאכ"ו.
- ⋄ כל המצדיק [שמדקדק מעשיו] את עצמו מלמטה מצדיקין עליו [מדקדקין עמו] הדין מלמעלה. מניין?
- **רבי יוחנן** - שנאמר "אֲמַת מֶאֱרֶץ תִּצְמַח וְצֶדֶק מִשְׁמַיִם נִשְׁקֶף".
 - **רב הונא** - "וְכִירָאֲתָהּ עֲבֶרְתָּהּ".
 - **ריש לקיש** - "פְּגַעְתָּ אֶת שֵׁשׁ וְעָשָׂה צֶדֶק בְּדִרְכֶיהָ יִזְכְּרוּהָ הֵן אֶתָּה קִצְפָּתָה וְנִחְטָא בָהֶם עוֹלָם וְנוֹשֵׁעַ".
- ⋄ **ריב"ל** - כל השמח ביסורין שבאין עליו מביא ישועה לעולם שנאמר "בָּהֶם עוֹלָם וְנוֹשֵׁעַ".

² מבאר רש"י "...מעשה בבחור אחד שנתן אמונתו לריבה אחת שישאנה, אמרה מי מעיד והיה שם בור אחד וחולדה אמר הבחור בור וחולדה עדים בדבר, לימים עבר על אמונתו ונשא אחרת והוליד שני בנים אחד נפל לבור ומת וא' נשכתו חולדה ומת אמרה לו אשתו מה מעשה הוא זה שבנינו מתים במיתה משונה ואמר לה כך וכך היה המעשה".

דף ח • ע"ב

רש לקיש - מהו שנאמר "וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם"? בשעה שהשמים נעצרים מלהוריד גשם דומה לאשה שמחבלת ואינה יולדת, ויש לבקש רחמים על זה. וזה כמו שאמר במקום אחר משום בר קפרא - נאמרה 'עצירה' באשה שנאמר "כִּי עָצַר עָצַר ד' בְּעַד כָּל רָחֵם" ונאמרה 'עצירה' בגשמים שנאמר "וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם". נאמר 'לידה' באשה שנאמר "וַתֵּהָר וַתֵּלֶד בֶּן" ונאמר 'לידה' בגשמים שנאמר "וְהוֹלִידָה וְהִצְמִיחָה". נאמר 'פקידה' באשה שנאמר "וּד' פָּקַד אֶת שָׂרָה" ונאמר 'פקידה' בגשמים שנאמר "פָּקַדְתָּ הָאָרֶץ וַתִּשְׁקַקְהָ רַבַּת תַּעֲשֶׁרְנָה פֶּלֶג אֱלֻקִּים מֵלֵא מַיִם".

"פֶּלֶג אֱלֻקִּים מֵלֵא מַיִם" ביארה הגמרא - כמין קובה יש ברקיע שממנה גשמים יוצאין.

רבי שמואל בר נחמני - מה פירוש הפס' "אִם לְשֶׁבֶט אִם לְאֶרֶץ אִם לְחֶסֶד יִמְצְאֶהוּ" אם לשבט [שהגשם יורד בכח כשבט שמכה בכח שנגזר עונש לישראל וחזרו בתשובה אז ה' מוריד אותו במקום שאין אנשים] בהרים ובגבעות, אם לחסד [שיוירד בנחת] ימציאהו לארצו [לארץ ישראל] בשדות ובכרמים. אם לשבט לאילנות, אם לארצו לזרעים, אם לחסד ימציאהו בורות שיחין ומערות.

בימי רבי שמואל בר נחמני היה רעב ומוות, אמרו מה נעשה? נתפלל על שניהם שיתבטלו, אי אפשר [כדלקמן] אלא נתפלל על המוות ואת הרעב נסבול. אמר להם ר' שמואל בר נחמני יש להתפלל על הרעב, שכאשר ד' מביא שובע לעולם - לחיים הוא מביא כמו שכתוב "פֹּתַח אֶת יָדָהּ וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן".

ומניין שלא מתפללים על שניים [כדלעיל]?

• סתמא דגמרא - "וּנְצוּמָה וּנְבִקְשָׁה מֵאֱלֹקֵינוּ עַל זֹאת" - מכלל שיש אחרת.

• רבי חגי - "וּרְחִמֵּן לְמַבְעֵא מִן קֳדָם אֱלֹהֵי שְׁמַיָּא עַל רָזָה דְּנָה" מכלל שיש אחרת.

בימי ר' זירא גזרה המלכות הרשעה לא לישב בתענית, אמר להם ר' זירא נקבל עלינו לישב בתענית, ונשב בפועל בתענית לאחר שתתבטל הגזרה והקבלה בלבד תועיל להביא ברכה. אמרו לו מניין לך זאת? אמר להם שכן כתוב "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל תִּירָא דְנִיָּאל כִּי מִן הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר נָתַתָּ אֶת לִבְךָ לְהִבִּין וּלְהַתְעַנּוֹת לִפְנֵי אֱלֹקֶיךָ נִשְׁמְעוּ דְבָרֶיךָ".

רבי יצחק - אפילו שנים כשני אליהו וירדו גשמים בערבי שבתות אינן אלא סימן קללה. וזה מה שאמר רבה בר שילא - קשה יום הגשם כיום שמתכנסים בנ"א לדין.

אמימר - אם לא היה צריך גשמים לבריות, היינו מבטלים אותו שמטריח את האנשים.

רבי יצחק - שמש בשבת צדקה לעניים שנאמר "וּרְחַח לָכֶם יְרָאִי שְׁמִי [שומרי שבת] שְׁמִשׁ צְדָקָה וּמִרְפָּא". ועוד אמר רבי יצחק - גדול יום הגשמים שאפילו פרוטה שבכיס מתברכת בו שנאמר "לִתֵּת מִטֶּר אֲרָצְךָ בְּעֵתָהּ וּלְבָרֶכְךָ אֶת כָּל מַעֲשֵׂה יָדְךָ".

בענין דבר הסמוי מן העין:

רבי יצחק - אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין שנאמר "יֵצוּ ד' אֶתְךָ אֶת הַבְּרָכָה בְּאֶסְמִיךָ".

דבי ר' ישמעאל - אין הברכה מצויה אלא בדבר שאין העין שולטת בו שנאמר "יצו ד' אתך את הברכה באסמך".

ת"ר: הנכנס למוד את גרנו אומר: "יר"מ ה' אלקינו שתשלח ברכה במעשה ידינו. התחיל למוד אומר: 'ברוך השולח ברכה בכרי הזה'. מדד ואח"כ בירך - הרי זו תפלת שוא לפי שאין הברכה מצויה לא בדבר השקול ולא בדבר המדוד ולא בדבר המנוי אלא בדבר הסמוי מן העין.

רבי יוחנן:

א. גדול יום הגשמים כיום קבוץ גליות שנאמר "שובה ד' את שביתנו פאפיקים בנגב" ואין אפיקים אלא מטר שנאמר "ויראו אפיקי מים".

ב. גדול יום הגשמים שאפילו חיילות פוסקות בו שנאמר "תלמיה רנה נחת גדודיה".

ג. אין הגשמים נעצרין אלא בשביל פוסקי צדקה ברבים ואין נותנין שנאמר "נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלל במתת שקר".

ד. מהו שנאמר "עשר תעשר" עשר בשביל שתתעשר.

דף ט • ע"א

מעשה ברבי יוחנן שאמר לתינוק של ריש לקיש 'פסוק לי פסוקך' א"ל "עשר תעשר" א"ל 'ומה פירוש של "עשר תעשר"?' א"ל 'עשר בשביל שתתעשר' א"ל 'מניין לך פשט זה?' א"ל 'לך תנסה' א"ל 'וכי מותר לנסות את ד'?' והרי נאמר "לא תנסו את ה'" א"ל 'כך אמר רבי הושעיא - חוץ מזו שנאמר "הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי ובחנוני נא בזאת אמר ד' צבאות אם לא אפתח לכם את ארבות השמים והריקתי לכם ברכה עד בלי די". [מה הפשט "עד בלי די"? עד שיבלו שפתותיכם מלומר די]. א"ל 'אם הייתי מגיע לפסוק זה, לא הייתי צריך אותך והושעיא רבך'. ועוד מעשה עם רבי יוחנן שפגש לתינוק של ריש לקיש שאמר את הפסוק "אנולת אדם תסלף דרכו ועל ד' יזעף לבו" [היינו כשאדם חוטא מסלף דרכו, שבאין עליו פגעים - ועל השם כועס ואומר: מפני מה אירע לי פגע זה?] ישב רבי יוחנן ותמה ואמר 'וכי יש דבר שכתוב בכתובים ולא רמוז בתורה?' א"ל 'וכי זה לא רמוז בתורה?! והרי נאמר "ויצא לבם ויחרדו איש אל אחיו לאמר מה זאת עשה אלקים לנו" [אצל אחי יוסף] הרים עינו ר' יוחנן והתבונן בתינוק של ר"ל, ואז הגיע אמו והוציאה את התינוק ואמרה לתינוק שלה 'בוא, שלא יעשה לך מה שעשה לאביך'.

רבי יוחנן - מטר יורד אף בשביל יחיד שנאמר "יפתח ד' לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצה". אך פרנסה שפע ושובע יורד רק בשביל רבים שנאמר "הנני ממטיר לכם לחם". [ומה שמצינו אצל משה שבזכותו ירד פרנסה, מן, בשביל הרבים, זה משום שהתפלל לרבים]

ר' יוסי בר' יהודה - שלשה פרנסים טובים עמדו לישראל וג' מתנות טובות ניתנו על ידם ואלו הן:

באר - בזכות מרים. עמוד ענן - בזכות אהרן. מן - בזכות משה. מתה מרים נסתלק הבאר שנאמר "וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם" וכתוב אחרי זה "וְלֹא הָיָה מִיָּם לַעֲדָה". וחזרה בזכות שניהן. מת אהרן נסתלקו ענני כבוד שנאמר "וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ עֶרְדֹּ - מה שמועה שמע? שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד וכסבור ניתנה לו רשות להלחם בישראל. חזרו שניהם בזכות משה מת משה נסתלקו כולן שנאמר "וְאַכְחָד אֶת שְׁלֹשֶׁת הָרָעִים בִּירַח אֶחָד" - וכי בירח אחד מתו? והלא מרים מתה בניסן, ואהרן באב ומשה באדר? אלא מלמד שנתבטלו ג' מתנות טובות שנתנו על ידן ונסתלקו כולן בירח אחד.

מעשה ברב הונא בר מנוח ורב שמואל בר אידי ורב חייא מווסתניא שהיו מצויים ללמוד אצל רבא, כאשר רבא נפטר הלכו ללמוד אצל רב פפא. כל דבר הלכה שאמר להם שלא היה נראה להם מסתבר, היו רומזים אחד לשני שלא עלתה שמועתו כדעת רבא רבם. וכאשר שם לב לזה רב פפא חלש דעתו, בלילה הקריאו לרב פפא בחלומו "וְאַכְחָד אֶת שְׁלֹשֶׁת הָרָעִים בִּירַח אֶחָד" [שרצו לפגוע בהם משמייס כי ביישו את רב פפא] אזי למחר כשנפטרו אמר להם תלכו לשלום [שלא רצה שיענשו].

דף ט • ע"ב

רב שימי בר אשי היה מצוי ללמוד אצל רב פפא. היה מקשה לו המון קושיות. יום אחד ראה רב שימי את רב פפא נופל על פניו ואומר 'ד' יצילני מהבושה של שימי' ומאז קיבל על עצמו רב שימי שתיקותא ויותר לא הקשה לו.

ר"ל - מנין למטר בשביל יחיד? שנאמר "שְׁאֵלוּ מִד' מָטָר בְּעֵת מִלְקוֹשׁ ד' עֹשֶׂה חֲזִיזִים וּמָטָר גֶּשֶׁם יִתֵּן לָהֶם לְאִישׁ עֹשֵׁב בְּשָׂדֶה" יכול לכל? תלמוד לומר "לְאִישׁ" ותניא, אי לאיש יכול לכל שדותיו? ת"ל "בְּשָׂדֶה" אי שדה יכול לכל השדה? ת"ל "עֹשֵׁב". כמו המעשה עם רב דניאל בר קטינא שהיתה לו גינה, כל יום היה מסייר והיה אומר 'ערוגה זו צריכה מים וערוגה זו לא צריכה מים' ובא הגשם והשקה איפה שרצה שישקה.

"ד' עֹשֶׂה חֲזִיזִים" - מלמד שכל צדיק וצדיק הקב"ה עושה לו 'חזיז' בפני עצמו. מהו 'חזיזים'? פורחות, ואמר רבי יוחנן - סימן למטר פורחות. מהו 'פורחות'? רב פפא - ענן קלוש מתחת לענן סמיך ועבה.

רב יהודה - כשיורד גשם דק: אם לפני הגשם הרגיל - סימן שיבוא גשם רב, וסימניך נפת קמח, שכאשר מנפים תחילה יוצא קמח דק ואח"כ יוצא סובין גסין. אם לאחר הגשם הרגיל - סימן שיפסק הגשם, וסימניך צואת העיזים, שמתחילה יוצאת גסה ואח"כ יוצאת דקה ופוסקת.

עולא נזדמן לבבל, ראה 'פורחות' אמר להם 'פנו הכלים שעכשיו יבוא גשם' לבסוף לא ירד גשם. אמר כמו שמשקרים בבלאי כך משקרים הגשמים. ושוב נזדמן עולא לבבל, ראה סל מלא תמרים הנמכר בזוז אמר 'סל מלא בדבש בזוז והבבליים לא עוסקים בתורה?' בלילה ציערו אותו התמרים. אמר 'סל מלא של סכינים בזוז ואפילו הכי עוסקים בבליים בתורה'.

◀ תניא:

• ר' אליעזר - כל העולם כולו ממימי אוקיינוס הוא שותה שנאמר "וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ וְהַשָּׁקָה אֶת כָּל פְּנֵי הָאֲדָמָה" [אמר לו רבי יהושע 'והלא מימי אוקיינוס מלוחין הן' אמר לו 'ממתקין בעבים']

• ר' יהושע - כל העולם כולו ממים העליונים הוא שותה שנאמר "לְמִטֵּר הַשָּׁמַיִם תִּשָּׁתֶּה מַיִם" אלא מה אני מקיים "וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ"? מלמד שהעננים מתגברים ועולים לרקיע ופותחין פיהן כנוד ומקבלין מי מטר שנאמר "יִזְקוּ מִטֵּר לְאָדָם" ומנוקבות הן ככברה ובאות ומחשרות מים על גבי קרקע שנאמר "חֲשֵׁרֶת מַיִם עֲבִי שְׂחָקִים".

ואין בין טיפה לטיפה אלא כמלא נימא.

גדול יום הגשמים כיום שנבראו בו שמים וארץ שנאמר "עֲשֵׂה גְדֻלּוֹת עַד אֵין חֶקֶר" ונאמר "הִנֵּתָן מִטֵּר עַל פְּנֵי אֶרֶץ" ונאמר להלן "הֲלוֹא יִדְעָתָּ אִם לֹא שָׁמַעְתָּ אֱלֹקֵי עוֹלָם ד' בּוֹרֵא קְצוֹת הָאָרֶץ לֹא יֵיעָף וְלֹא יִיגַע אֵין חֶקֶר לְתַבּוּנָתוֹ".

דף י • ע"א

◀ ת"ר:

כל העולם כולו	ארץ ישראל
נבראה לבסוף	נבראת תחילה
מלאך משקה אותה	ד' משקה אותה
שותה מתמצית	שותה ממי גשמים
שותה לבסוף	שותה ראשונה

◀ אמרנו לדעת ר' אליעזר שהעולם שותה ממי אוקיינוס, אזי המים המלוחים שבאוקיינוס מתמתקים בעבים. מניין? כתוב "חֲשֵׁכֶת מַיִם עֲבִי שְׂחָקִים" וכתוב "חֲשֵׁרֶת מַיִם עֲבִי שְׂחָקִים" - קח 'כף' והשלך על 'ריש' ותקרא "חכשרת" [מלשון הכשרה]. ור' יהושע דרש מפסוקים אלו כמו מה שאמרו בא"י שאם העננים מאירים [כלומר שהם קלושים ובהירים] אז מועטים מימיהם, ואם העננים חשוכים [כלומר שהם עבים וכהים] אז מרובים מימיהם.

◀ תניא: מים העליונים במאמר הם תלויים ופירותיהן מי גשמים שנאמר "מִפְּרֵי מַעֲשֵׂיךָ תִּשָּׁבַע הָאָרֶץ" [כדעת ר' יהושע].

◀ ריב"ל - כל העולם כולו מתמצית גן עדן הוא שותה שנאמר "וְיִנְהָר יֵצֵא מֵעֵדֶן..." תנא - מתמצית בית כור שותה תרקב.

◀ ת"ר: ארץ מצרים גודלה 400 פרסה על 400 פרסה, והוא אחד מששים בכוש. וכוש אחד מששים בעולם. ועולם אחד מששים בגן. וגן אחד מששים לעדן. ועדן אחד מששים לגיהנם

- נמצא כל העולם כולו ככיסוי קדרה לגיהנם. [וי"א - גיהנם אין לה שיעור. וי"א - עדן אין לה שיעור].

• רבי אושעיא - מהו שנאמר "שִׁכְנָתָּהּ עַל מֵיִם רַבִּים רַבַּת אוֹצְרוֹת"? מי גרם לבבל שיהו אוצרותיה מליאות בר - הוי אומר מפני ששוכנת על מים רבים.

• רב - עשירה בבל שקוצרין בה תבואה בלא גשם [שאינה צריכה למטר].

אביי - נקיטין שבבל היא מקום מצולה ורקק ולא יבש.

• משנה "בג' במרחשון שואלין את הגשמים... לנהר פרת".

• רבי אלעזר - הלכה כרבן גמליאל.

• תניא: חנניה - ובגולה אין שואלין את הגשמים עד ששים בתקופה [שמואל - הלכה כחנניה]. בעיה - יום ששים כלפני ששים או כלאחר ששים?

• רב - יום ששים כלאחר ששים ומזכירים.

• שמואל - יום ששים כלפני ששים ולא מזכירים.

וסימנך גבוהים [רב שהגיע מא"י] צריכים מים. נמוכים [שמואל שגר בבל] לא צריכים מים.

רב פפא - הלכה יום ששים כלאחר ששים.

• משנה "הגיע י"ז במרחשון... ובתשמיש המטה".

• מיהם 'יחידים' המוזכרים במשנה? חכמים.

• רב הונא - כשהיחידים מתעניין שלשה תעניות זה דוקא שני, חמישי ושני [כלומר, לא מתחילים בחמישי כדי שהמוכרים לא יחשבו שרעב בא לעולם, שכן קונים שתי סעודות אחת לשבירת הצום ואחת לשבת, ואז יפקיעו את המחירים] ולמרות שכבר שנינו זאת לגבי ציבור (לקמן טו:), החידוש כאן הוא - שאף ביחידים הדין כך.

• תניא: כשהתחילו היחידים להתענות מתעניין שני וחמישי ושני ומפסיקין בראשי חדשים ובימים טובים הכתובין במגילת תענית.

דף י • ע"ב

• תנו רבנן: אל יאמר אדם 'תלמיד אני איני ראוי להיות יחיד' אלא כל תלמידי חכמים יחידים. אי זהו יחיד? כל שראוי למנותו פרנס על הצבור. ואיזהו תלמיד? כל ששואלין אותו דבר הלכה בלמודו ואומר ואפילו במסכת דכלה.

• תנו רבנן: לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה דברי ר' מאיר. רבי יוסי - עושה וזכור לטוב לפי שאין שבח הוא לו אלא צער הוא לו.

• ת"ר מי שהיה מתענה על הצרה ועברה, על החולה ונתרפא - הרי זה מתענה ומשלים. ההולך ממקום שאין מתענין למקום שמתענין - הרי זה מתענה עמה. ממקום שמתענין

למקום שאין מתענין - הרי זה מתענה ומשלים. שכח ואכל ושתה במקום שמתענין אל יתראה בפני הצבור ואל ינהיג עידונין בעצמו שנאמר "וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבָנָיו לָמָּה תִּתְּרֹאוּ" - אמר להם יעקב לבניו אל תראו עצמכם כשאתם שבעין לא בפני עשו ולא בפני ישמעאל כדי שלא יתקנאו בכם.

◀ "אל תרגזו בדרך" מה אמר יוסף לאחיו?

• **רבי אלעזר** - 'אל תתעסקו בדבר הלכה שמא תרגזו עליכם הדרך' ומדובר על הדברים הצריכים עיון. [ומה שאמר ר' אלעאי בר ברכיה - שני תלמידי חכמים שמהלכים בדרך ואין ביניהן דברי תורה ראויין לישרף שנאמר "וְיִהְיֶה הַמָּה הַלְכִים הַלֹּךְ וְדָבָר וְהָיָה רֶכֶב אֵשׁ וְסוּסֵי אֵשׁ וַיִּפְרְדוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם וַיַּעַל אֵלָיו בְּסֻעָה הַשְּׂמִים" ומשמע שאם אין דיבור, ראויין לישרף מדובר בדברים של גירסא ולא עיון].

• **במתניתא תנא** - אמר להם 'אל תפסיעו פסיעה גסה ותכנסו כאשר עוד חמה בעיר'. 'אל תפסיעו פסיעה גסה' דאמר מר - פסיעה גסה נוטלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם. ותכנסו כאשר עוד חמה בעיר כמו שאמר רב - לעולם יצא אדם בכי טוב [שיש זריחה] ויכנס בכי טוב [שעוד לא שקעה החמה] שנאמר "הַבֶּקֶר אֹר וְהָאָנָשִׁים שְׁלָחוּ".

◀ **רבי חייא** - המהלך בדרך אל יאכל יותר משני רעבון [דהיינו שצריך להמעיט במאכל] והטעם:

• **בבבל אמרו** - שלא יתחלחלו מעיו של אדם ברוב אכילתו מפני טורח הדרך.

• **בארץ ישראל אמרו** - שמא לא ישאר לו מזון אח"כ לכן ימעיט.

ונפק"מ כאשר נוסע בספינה שמשום מזון יש חשש אך משום חילחול מעיו אין לחשוש. ועוד נפק"מ כאשר הולך מאכסניה של סוחרים לאכסניה אחרת של סוחרים שמצד מזון אין לחשוש אך מצד חילחול מעיו יש לחשוש.

דף יא • ע"א

◀ **רב** - כל המרעיב עצמו בשני רעבון ניצל ממיתה משונה שנאמר "בְּרָעַב פָּדָךְ מִמָּוֶת" 'מרעב' היה צריך להיות כתוב! אלא כך הפירוש בשכר שמרעיב עצמו בשני רעבון ניצול ממיתה משונה.

◀ **ריש לקיש** - אסור לאדם לשמש מטתו בשני רעבון שנאמר "וּלְיוֹסֵף יָלַד שְׁנֵי בָנִים בְּטָרָם תְּבוֹא שְׁנַת הָרָעָב". [תנא, חסוכי בנים משמשין מטותיהן בשני רעבון].

◀ **תנו רבנן**: בזמן שישאל שרויין בצער ופירש אחד מהן - באין שני מלאכי השרת שמלוין לו לאדם ומניחין לו ידיהן על ראשו ואומרים פלוני זה שפירש מן הצבור אל יראה בנחמת צבור.

◀ **תניא**: בזמן שהצבור שרוי בצער אל יאמר אדם 'אלך לביתי ואוכל ואשתה ושלוש עליך נפשי' ואם עושה כן עליו הכתוב אומר "וְהָיָה שְׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה הָרָג בְּקֶר וְשָׁחַט צֶאֱן אָכַל בָּשָׂר וְשָׁתוֹת יֵין אָכַל וְשָׁתוֹ פִּי מִחֶר נָמוֹת" ומה כתוב אחרי זה "וְנִגְלָה בְּאָזְנֵי ד' צָב-אוֹת אִם יִכְפֹּר

הָעוֹן הַזֶּה לָכֶם עַד תָּמֹתוּ עַד כֹּאן מִדַּת בִּינוּנִים. אֲבָל בְּמִדַּת רִשְׁעִים כְּתוּב "אֶתְיוּ אֶקְחָה יֵין וְנִסְבָּאָה שֹׁכֵר וְהָיָה כְּזֶה יוֹם מָחָר" וְכֵן כְּתוּב אַחֲרָיו "הַצִּדִּיק אֲבָד וְאִין אִישׁ שָׁם עַל לֵב וְאִנְשֵׁי חֶסֶד נֶאֱסָפִים בְּאִין מִבֵּין כִּי מִפְּנֵי הָרָעָה נֶאֱסָף הַצִּדִּיק". אֲלֵא יַעֲרֵר אָדָם עִם הַצְּבוּר שֶׁכֵּן מִצִּינוּ בְּמִשְׁה רַבִּינוּ שְׂצִיעַר עֲצָמוּ עִם הַצְּבוּר שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְדִי מִשֶּׁה כְּבָדִים וַיִּקְחוּ אֲבָן וַיִּשְׁיִמוּ תַּחְתֵּיו וַיִּשָּׁב עָלֶיהָ" וְכִי לֹא הָיָה לוֹ לְמִשְׁה כֹּר אַחַת אוֹ כֶּסֶת אַחַת לִישֵׁב עָלֶיהָ? אֲלֵא כֵן אָמַר מִשְׁה 'הוֹאִיל וַיִּשְׂרָאֵל שְׂרוּיִין בְּצַעַר אִף אֲנִי אֵהִיָּה עִמָּהֶם בְּצַעַר' וְכֵן הַמַּצְעַר עֲצָמוּ עִם הַצְּבוּר זֹכֶה וְרוֹאֵה בְּנַחֲמַת צְבוּר. וְשִׁמָּא יֹאמַר אָדָם 'מִי מַעֲיֵד בִּי? אֲבָנֵי בֵּיתוֹ שֶׁל אָדָם וְקוֹרוֹת בֵּיתוֹ שֶׁל אָדָם מַעֲיֵדִים בּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי אֲבָן מִקִּיר תִּזְעַק וְכַפִּיס מַעֲצֵ יַעֲנֶנָּה".

וְנַחֲלֵקוּ חֲכָמִים מִי מַעֲיֵד עֲלָיו [חוּץ מִדַּעַת הַבְּרִייתָא]:

• **דְּבִי רַבִּי שִׁילָא** - שְׁנֵי מִלְּאכֵי הַשֶּׁרֶת הַמְּלוּיִן לוֹ לְאָדָם הֵן מַעֲיֵדִין עֲלָיו שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי מִלְּאֲכָיו יֵצֵא לָךְ".

• **רַבִּי חִידְקָא** - נִשְׁמַתּוֹ שֶׁל אָדָם הִיא מַעֲיֵדָה עֲלָיו שֶׁנֶּאֱמַר "מִשְׁכָּבְתָּ חִיקָךְ שְׁמֹר פֶּתְחֵי פִיךָ".

• **וִישׁ אֹמֵרִים** - אֲבָרֵיו שֶׁל אָדָם מַעֲיֵדִים בּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "אַתָּם עֲדֵי נֶאֱמַר ד'".

• **"אֵל אֱמוּנָה וְאִין עוֹל צִדִּיק וַיִּשָּׁר הוּא"**: **"אֵל אֱמוּנָה"** - כֶּשֶׁם שֶׁנִּפְרָעִין מִן הַרְשָׁעִים לְעוֹלָם הַבַּא אֲפִילוֹ עַל עֲבִירָה קְלָה שְׁעוּשִׁין, כֵּן נִפְרָעִין מִן הַצִּדִּיקִים בְּעוֹלָם הַזֶּה עַל עֲבִירָה קְלָה שְׁעוּשִׁין. **"וְאִין עוֹל"** - כֶּשֶׁם שֶׁמִּשְׁלָמִין שֹׁכֵר לְצִדִּיקִים לְעוֹלָם הַבַּא אֲפִילוֹ עַל מִצְוָה קְלָה שְׁעוּשִׁין, כֵּן מִשְׁלָמִין שֹׁכֵר לְרִשְׁעִים בְּעוֹלָם הַזֶּה אֲפִילוֹ עַל מִצְוָה קְלָה שְׁעוּשִׁין. **"צִדִּיק וַיִּשָּׁר הוּא"** - אָמְרוּ בְּשַׁעַת פְּטִירָתוֹ שֶׁל אָדָם לְבֵית עוֹלָמוֹ כֹּל מַעֲשֵׂיו נִפְטָרִין לִפְנֵיו וְאֹמְרִים לוֹ 'כֵּן וְכֵן עֲשִׂיתָ בְּמִקּוֹם פְּלוּנִי בְּיוֹם פְּלוּנִי' וְהוּא אֹמֵר 'כֵּן' וְאֹמְרִים לוֹ 'חַתוּם' וְחֹתָם שֶׁנֶּאֱמַר "בְּיַד כָּל אָדָם יִחַתּוּם" וְלֹא עוֹד אֲלֵא שֶׁמִּצִּדִּיק עֲלָיו אֵת הַדִּין וְאֹמֵר לָהֶם 'יִפֶּה דַּתְנוּנִי' לְקִיִּים מִה שֶׁנֶּאֱמַר "לִמְעַן תִּצְדַּק בְּדִבְרֶךָ".

• **כֹּל הַיּוֹשֵׁב בְּתַעֲנִית נִקְרָא...**:

• **שְׁמוּאֵל** - נִקְרָא חוּטָא. סָבַר כְּמוֹ ר' אֲלֵעָזַר הַקַּפֵּר בְּרַבִּי שָׁאֲמַר - מִה תִּלְמוּד לּוֹמַר "וְכִפֹּר עָלָיו מִאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנֶּפֶשׁ" וְכִי בְּאִיזָה נֶפֶשׁ חָטָא זֶה [הַנִּזְיָר]? אֲלֵא שְׂצִיעַר עֲצָמוֹ מִן הַיֵּין, וְהֵלֵא דְבָרִים קֵל וְחֹמֶר וְכֵן שֶׁלֹּא צִיעַר עֲצָמוֹ אֲלֵא מִן הַיֵּין נִקְרָא חוּטָא, הַמַּצְעַר עֲצָמוֹ מִכָּל דָּבָר וְדָבָר עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה [וְקֹדֶשׁ שֶׁבִּפְסוּק לִקְמֵן בֹּא לּוֹמַר שְׁשַׁעֲרוּ אֲסוּר בְּהִנָּא].

• **ר' אֲלֵעָזַר** - נִקְרָא קָדוֹשׁ שֶׁנֶּאֱמַר "קָדֹשׁ יְהִיָּה גִּדְּל פֶּרַע שְׂעֵר רֹאשׁוֹ" וְכֵן שֶׁלֹּא צִיעַר עֲצָמוֹ אֲלֵא מִדְּבַר אֶחָד נִקְרָא קָדוֹשׁ, הַמַּצְעַר עֲצָמוֹ מִכָּל דָּבָר עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה [וְחוּטָא שֶׁנֶּאֱמַר בִּפְסוּק לְעִיל הַכּוֹוֹנָה שֶׁנִּשְׁמָא].

דף יא • ע"ב

ומה שר' אלעזר אמר במקום אחר - לעולם ימוד אדם עצמו כאילו קדוש שרוי בתוך מעיו [ולכן אין לו לצער מעיו ולהתענות] שנאמר "בְּקִרְבְּךָ קְדוֹשׁ וְלֹא אָבוֹא בְּעִיר" וא"כ משמע שלא טוב להתענות? לא קשה שהחילוק הוא, אם יכול לצער עצמו אז נקרא קדוש אך אם לא ובכל זאת מתענה נקרא חוטא.

• ר"ל - נקרא חסיד שנאמר "גִּמְלַל נִפְשׁוֹ אִישׁ חֶסֶד וְעֹכֵר שְׂאֵרוֹ...".

◀ אמרות אמוראים בענין תענית:

רב ששת - בר בי רב שיושב בתענית יאכל כלבו לסעודתו [כלומר - אין תעניתו מועילה כלום].

רבי ירמיה בר אבא - אין תענית צבור בבבל אלא תשעה באב בלבד.

ריש לקיש - אין תלמיד חכם רשאי לישב בתענית מפני שממעט במלאכת שמים.

◀ רב הונא - יחיד שקיבל עליו תענית מאתמול בערב יום התענית, אפילו אכל ושתה כל הלילה שלאחר קבלת התענית עד עלות השחר - מתפלל בשחרית של מחר תפלת תענית [עננו]. ואם לן במוצאי תענית זו ולא אכל [היינו שהלך לישון במוצאי התענית ללא שאכל במוצאי התענית] - אינו מתפלל למחר תפילת תענית [בתפילת שחרית]. וסברת רב הונא שלא מתפלל למחר תפילת תענית - שלהלכה מתענין לשעות [היינו מקבל עליו תענית רק לכמה שעות, וזה נחשב תענית] והמתענה לשעות מתפלל תפלת תענית [מזכיר 'עננו'], אך כאן [בלי בתעניתו, שמשמע שלא התכוון במוצאי התענית להתענות אלא שלאחר כמה שעות נמלך להמשיך להתענות, היינו תענית שעות] שונה, שאת שעות הלילה של הלילה בתענית לא קיבל עליו מתחילה.

◀ מר עוקבא הגיע לגינזק ושאלו אותו שלוש שאלות ולא ידע ואז שאל בבית המדרש ותירצו לו, ואלו הן:

א. מתענין לשעות או אין מתענין לשעות? ותירצו, מתענין לשעות ומתפללין אז תפלת תענית

ב. קנקנין של נכרים שהיה בהם יין נסך האם מותר לשים בהם משקה? ותירצו, קנקנין של נכרים לאחר שנים עשר חדש [שהיו ריקים] מותרים.

ג. במה שימש משה כל שבעת ימי המלואים? ותירצו, לישנא אחת - בחלוק לבן. לישנא שניה - בחלוק לבן שאין לו אימרא [מכפלת].

דף יב • ע"א

◀ מתענין לשעות:

רב חסדא - והוא שלא טעם כלום עד הערב [דהיינו צם כל היום] אלא שעד חצות התענה בלי כוונה ואז החליט לצום עד הערב.

- ועוד אמר רב חסדא - כל תענית שלא שקעה עליו חמה אין שמה תענית.
- נסיונות להקשות על רב חסדא ('אנשי משמר', 'דא"ר אליעזר בן צדוק', 'רבי יוחנן אהא בתענית') אך נדחו.
- שמואל - כל תענית שלא קיבל עליו מבעוד יום לא נקרא תענית. ואם התענה בכל זאת, דומה למפוח [של הנפחים שנופחים את האש] מלא אוויר, דהיינו שהתענה סתם.
- מתי מקבל עליו את התענית?
 - רב - במנחה.
 - שמואל - בתפלת המנחה.
- תניא: יחיד שקיבל עליו [תענית] שני וחמישי של כל השנה כולה, ואירעו בהם ימים טובים הכתובין במגילת תענית: אם נדרו קודם לגזרתנו יבטל נדרו את גזרתנו, ואם גזרתנו קודמת לנדרו תבטל גזרתנו את נדרו.
- עד מתי אוכל ושותה [אדם שקיבל עליו להתענות למחר]?
 - רבי - עד שיעלה עמוד השחר.
 - רבי אליעזר בר שמעון - עד קרות הגבר [התרנגול].
- אביי - לא נחלקו אלא שלא גמר סעודתו [בסמוך לאותו זמן] אבל גמר סעודתו אינו אוכל [ודוקא שסילק את השולחן].
- רבא [לישנא אחרת] - לא שנו מחלוקתם אלא כשלא ישן [בלילה] אבל ישן אינו אוכל [ודוקא ישן ולא מתנמנם].

דף יב • ע"ב

- מה גדר מתנמנם? ישן ולא ישן ער ולא ער שקוראים לו הוא עונה אך לא יודע לענות בסברא ואם מזכירים לו אותה אז נזכר.
- רב - יחיד שקיבל עליו תענית סתם אסור בנעילת הסנדל שחיישינן שמא תענית צבור קיבל עליו [והיא אסורה בנעילת סנדל]. מה יעשה כדי שיהיה ברור שמקבל תענית יחיד? יאמר 'למחר אהא לפניך בתענית יחיד'.
- מעשה עם חכמים שאמרו לרב ששת שראו תלמידי חכמים שלובשים סנדלים בתענית ציבור, והקפיד רב ששת על כך [שסבר שיש להחמיר בתענית ציבור כמו בט' באב בחומרות אלו] ואמר להם שמא גם אכלו בצום.
- שינויים של אמוראים בענין לבישת נעליים בתענית:
 - אביי ורבא לבשו נעליים בלי שוליים.
 - מרימר ומר זוטרא החליפו נעל ימין לרגל שמאל וכן הפוך.

◀ **שמואל** - אין תענית צבור בבבל [לענין החומרות] אלא תשעה באב בלבד.

◀ לווה אדם תעניתו:

לישנא ראשונה:

• **רב** - לווה אדם תעניתו ופורע אח"כ אם לא יכול להשלים את הצום.

• **שמואל** - זה לא כמו נדר אלא תלוי ביכולתו של האדם, שאם יכול לצער עצמו אז יפרע תעניתו ואם לאו אז לא צריך לפרוע.

לישנא שניה:

רב - לווה אדם תעניתו ופורע. וכן הסכים עם זה **שמואל** שכן לא יהא אלא כנדר, בנדר האם לא יכול להשלים למחר או ליום אחר אם עכשיו לא יכול.

◀ **רב** - יפה תענית לחלום כמו שהאש יפה להדליק מהר את הנעורת. וסייג **רב חסדא** - ובו ביום. וחידש **רב יוסף** שמותר לצום על תענית חלום אפילו בשבת ותקנתו על זה שצם בשבת שישב עוד תענית על תענית זו.

◀ משנה "עברו אלו ולא... הלא קציר חטים היום".

◀ מניין לאיסור מלאכה ששנינו שאסור בתענית ציבור [המובא במשנה]?

רב ירמיה בר אבא - נאמר "קִדְּשׁוּ צֹם קִרְאוּ עֲצָרָה אֲסָפוּ זִקְנִים" כעצרת [שבועות ושמיני עצרת] מה עצרת אסור בעשיית מלאכה אף תענית אסור בעשיית מלאכה. ואין לאסור את עשיית המלאכה מהערב שכן כתוב בפסוק "אספו זקנים" דומיא דאסיפת זקנים, מה אסיפת זקנים ביום אף צום נמי ביום. ואין לומר שיאסר רק בצהרי היום, שכן צריך זמן אסיפה וזה בבוקר כמו שאמר **רב הונא** - מהבוקר זמן כינוס.

◀ מה עושים בזמן האסיפה ובכלל ביום התענית?

אביי - מהבוקר עד חצי היום: עושים אנשי העיר חשבון נפש על מעשיהם.

ובחצי השני: ברבע הראשון, קוראים בס"ת ב'ויחל' ומפטירין ב'דרשו ד' בהמצאו'. וברבע השני, מבקשים רחמים שנאמר "וַיִּקְוּמוּ עַל עֲמֻדָם וַיִּקְרְאוּ בְּסֵפֶר תּוֹרַת ד' אֱלֹהֵיהֶם רְבַעִית הַיּוֹם וּרְבַעִית מִתּוֹדִים וּמִשְׁתַּחֲוִים לַד' אֱלֹהֵיהֶם" [וחלק זה הוא בחצי השני של היום כיון שנאמר "וּבְמִנְחַת הָעֶרֶב קָמְתִי מִתְעַנִּיתִי...וְאֶכְרַעָה עַל בְּרָכִי וְאֶפְרָשָׁה כַּפֵּי אֶל ה' אֱלֹהֵי", ומכך שנחמיה התפלל והתחנן לקראת ערב, משמע שבחצי הראשון של היום - מעיינים בענייני העיר].

דף יג • ע"א

◀ מחלוקת לענין רחיצת אָבֶל:

• **רב חסדא** - כל שהוא משום אָבֶל כגון תשעה באב ואָבֶל - אסור לרחוץ בין בחמין בין בצונן. כל שהוא משום תענוג כגון תענית צבור - אסור לרחוץ בחמין אך בצונן מותר.

- רבא - אָבֵל מותר לרחוץ בצונן כל שבעה כמו שמצינו שמותר בבשר ויין.
- י"א ברבא - אָבֵל אסור לרחוץ בצונן כל שבעה, ומה שמצינו שמותר בבשר ויין, שונה ששם זה נועד להפיג דאגתו.
- רב ששת - אָבֵל אסור להושיט אצבעו בחמין.
- "כשאמרו אסור במלאכה לא אמרו אלא ביום אבל בלילה מותר. וכשאמרו אסור בנעילת הסנדל לא אמרו אלא בעיר אבל בדרך מותר הא כיצד? יוצא לדרך נועל נכנס לעיר חולץ. וכשאמרו אסור ברחיצה לא אמרו אלא כל גופו אבל פניו ידיו ורגליו מותר וכן אתה מוצא במנודה ובאָבֵל".
- תניא: תכפוהו אבליו זה אחר זה [שמת לו מת אחר מת] הכביד שערו מיקל בתער ומכבס כסותו במים. וסייג רב חסדא - בתער אבל לא במספרים במים ולא בנתר ולא בחול.

דף יג • ע"ב

- שנינו "אין הבוגרת רשאה לנוול עצמה במות אביה" ולמסקנה הגמרא העמידה שזה מדבר על כיחול ופירכוס, ומשמע שנערה אסורה בזה. ודייק רב חסדא מזה שנערה אבלה אסורה בכיחול ופירכוס, גם אָבֵל אסור בתכבוסת כל שבעה [כי איסור תכבוסת דומה לאיסור כיחול ופירכוס].
- נפסק להלכה - אָבֵל אסור לרחוץ כל גופו בין בחמין בין בצונן כל שבעת ימי האבלות אבל פניו ידיו ורגליו בחמין אסור בצונן מותר. אבל לסוך אפילו כל שהוא אסור. ואם בשביל להעביר את הזוהמא מותר.
- למסקנת הסוגיא: יחיד שקיבל עליו תענית מוסיף את ברכת 'עננו' בתפילה. ונחלקו חכמים היכן אומרה בשמונה עשרה:
 - רב - בין גואל לרופא.
 - רבי ינאי בנו של רבי ישמעאל - בשומע תפלה.
- ולהלכה, בשומע תפלה.

דף יד • ע"א

- למסקנת הסוגיא, עוברות ומיניקות מתענות רק בג' תעניות אמצעיות.
- שנינו במשנה "מה אלו יתירות על הראשונות? אלא שבאלו מתריעין ונועלין את החנויות" במשנה מדובר על התרעה בשופרות שלדעת כולם זה נקרא התרעה. נחלקו חכמים לענין תפילת עננו בעלמא [לענין מה ששנינו בבריתא "על אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה גייס או נהר

ועל ספינה המטורפת בים. ר' יוסי אמר לעזרה אבל לא לצעקה" [האם גם היא נקראת התרעה או רק שופרות נקראו התרעה:

• רב יהודה - רק שופרות.

• רב - עננו נקראת גם התרעה.

ולמסקנה במחלוקת זו גם נחלקו התנאים.

דף יד • ע"ב

בשנים של ר' יהודה נשיאה היה פורעניות [לא של בצורת] ולכן גזר 13 תעניות ולא נענו סבר לגזור עוד תעניות אמר לו ר' אמי 'הרי אמרו אין מטריחין את הצבור יותר מדאי'. ועל דברי ר' אמי אמר ר' אבא בריה דרבי חייא בר אבא, רבי אמי לעצמו אמר זאת שלא רצה להתענות שכן אמר ר' יוחנן - לא שנו אלא לגשמים אבל לשאר מיני פורעניות מתענין והולכין עד שיענו מן השמים.

תניא: כשאמרו שלש וכשאמרו שבע לא אמרו אלא לגשמים אבל לשאר מיני פורעניות מתענין והולכין עד שיענו.

לפי רבי אמי זוהי מחלוקת תנאים האם בשאר פורעניות מטריחין יותר מ13 תעניות דתניא: "אין גוזרין יותר משלש עשרה תעניות על הצבור לפי שאין מטריחין את הצבור יותר מדאי [משמע על כל הפורעניות ודלא כרשב"ג] דברי רבי. רשב"ג - לא מן השם הוא זה אלא מפני שיצא זמנה של רביעה [ומשמע שבשאר פורעניות שכל הזמן זה זמנם, אז שייך לגזור עוד תעניות בשביל לבטל אותם].

בעיה - בני נינוה שאף בתקופת תמוז צריכים לגשם כיצד יעשו לגבי ברכת הגשמים? כיחידים דומים ויזכירו בשומע תפלה או כרבים דומים ויזכירו בברכת השנים? ולמסקנה:

• רב נחמן - בברכת השנים.

• רב ששת - בשומע תפלה.

ונפסק להלכה, בשומע תפלה.

תניא: בשני מטין עד הערב, ובחמישי פותחין כל היום כולו מפני כבוד השבת. היו לו שני פתחים פותח אחד ונועל אחד. היה לו אצטבא כנגד פתחו פותח כדרכו ואינו חושש.

שנינו שממעטין "בבנין ובנטיעה": בנין ונטיעה הכוונה לשל שמחה. ואיזהו בנין של שמחה? זה הבונה בית חתנות לבנו. אי זו היא נטיעה של שמחה? זה הנוטע אבוורנקי של מלכים [אילן גדול המיסך על הארץ לטייל המלך תחתיו].

תנו רבנן: חברים אין שאילת שלום ביניהן. עמי הארץ ששואלין מחזירין להם בשפה רפה ובכבוד ראש והן מתעטפין ויושבין כאבלים וכמנודין כבני אדם הנזופין למקום עד שירחמו עליהם מן השמים.

- ⦿ ר' אלעזר - אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו אלא אם כן נענה כיהושע בן נון שנאמר "וַיֹּאמֶר ד' אֵל יְהוֹשֻׁעַ קָם לָךְ לָמָּה זֶה אַתָּה נָפַל עַל פָּנֶיךָ".
 - ⦿ ר' אלעזר - אין אדם חשוב רשאי לחגור שק אלא אם כן נענה כיהורם בן אחאב שנאמר "וַיְהִי כְשִׁמְעַה הַמֶּלֶךְ אֶת דְּבָרֵי הָאִשָּׁה וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו וְהוּא עֹבֵר עַל הַחֲמָה וַיֵּרָא הָעָם וְהִנֵּה הַשֶּׁק עַל בְּשָׂרוֹ מִבֵּית".
 - ⦿ ר' אלעזר - לא הכל נענים בקריעה ולא הכל נענים בנפילה. משה ואהרן נענו בנפילה שנאמר "וַיִּפֹּל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל פְּנֵיהֶם". יהושע וכלב נענו בקריעה שנאמר "וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון וְכָלֵב בֶּן יִפְנֶה מִן הַתָּרִים אֶת הָאָרֶץ קָרְעוּ בְּגָדֵיהֶם".
- ולפי ר' זירא - יהושע נענה גם בקריעה וגם בנפילה.

דף טו • ע"א

- ⦿ ר' אלעזר - לא הכל בקימה [יהיו בקימה לעתיד לבוא לפני ישראל] ולא הכל בהשתחויה, מלכים בקימה ושרים בהשתחויה שנאמר "כֹּה אָמַר ד' גֵּאֲלֵי יִשְׂרָאֵל קְדוּשׁוֹ לְבֹזֶה נָפֵשׁ לְמַתְעֵב גּוֹי לְעֶבֶד מַשְׁלִים מְלָכִים יֵרָאוּ וְקָמוּ שָׂרִים וַיִּשְׁתַּחֲווּ".
- ולפי ר' זירא - שרים גם ישתחוו וגם יקומו.
- ⦿ רב נחמן בר יצחק - אף אני אומר לא הכל לאורה ולא הכל לשמחה צדיקים לאורה וישרים לשמחה שנאמר "אוֹר זָרַע לְצַדִּיק וְלִישְׂרֵי לֵב שְׂמִיחָה".

סליק פרק מאימתי

פרק סדר תעניות כיצד

◀ משנה "סדר תעניות כיצד, מוציאים את התיבה... וכן תשעה באב שחל להיות בערב שבת".

דף טו • ע"ב

◀ **רב פפא** - במשנתנו ששנינו: שמוציאים את התיבה לרחובה של עיר ונותנים אפר על גבי התיבה ובראש הנשיא ובראש אב בית דין וכל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו וכו', וזה מדובר על שבע תעניות האחרונות שגוזרים על הציבור שהם הכי חמורות.

◀ **רבי** - בגדולה מתחילין מן הגדול שנאמר "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אֱהֲרֹן וְלֹאֲלֶעָזָר וְלִאִיתָמָר" ובקללה מתחילין מן הקטן שבהתחלה נתקלל נחש ואחר כך נתקללה חוה ואח"כ נתקלל אדם. ולפי זה יש לשאול, מדוע במשנה שמדובר על שימת אפר על הראש - שזה וודאי קללה, מתחילים מהנשיא ואב ב"ד שהם הגדולים ורק אחרי זה כל אחד ואחד? ומתוצאת הגמרא, שאדרבה שזה מראה על חשיבות לגדולים, שכביכול אומרים לנשיא ואב"ד אתם חשובים לבקש עלינו רחמים.

◀ הסיבה ששמים האנשים ששם אפר על ראשם של הנשיא ואב בית דין, ולא הנשיא והאב"ד שמים על עצמם היא, כיון שאינו דומה מתבייש מעצמו למתבייש מאחרים.

דף טז • ע"א

◀ **רבי יצחק** - מניח את האפר [שהוזכר לעיל] במקום תפילין שנאמר "לָשׁוּם לְאַבְלֵי צִיּוֹן לְתַתּוֹ לָהֶם פָּאֵר תַּחַת אֶפְרָיִם".

◀ למה יוצאים לרחובה של עיר?

• **ר' חייא בר אבא** - לומר זעקנו בצנעא ולא נענינו נבזה עצמנו בפרהסיא.

• **ריש לקיש** - גלינו, גלותינו מכפרת עלינו.

והנפקא מינה אם גולים מבית כנסת לבית כנסת, שאז יש כאן גלות אך אין כאן פרהסיא.

◀ למה מוציאים את התיבה לרחובה של עיר? לומר כלי צנוע היה לנו ונתבזה בעוונינו.

◀ למה מתכסין בשקים? לומר הרי אנו חשובין כבהמה [ששקים משער בהמה הם].

◀ למה נותנים אפר מקלה על גבי תיבה?

• **רבי יהודה בן פזי** - "עֲמוּ אֲנֹכִי בְצָרָה".

• **ריש לקיש** - "בְּכָל צָרָתָם לוֹ צָר".

- ◀ למה נותנין אפר בראש כל אחד ואחד? נחלקו בזה ר' לוי בר חמא ור' חנינא:
 - אחד אמר - הרי אנו חשובין לפניך כאפר.
 - אחד אמר - כדי שיזכור לנו אפרו של יצחק.
- והנפק"מ עפר סתם שאינו אפר מקלה, שלמ"ד אפרו של יצחק, עפר סתם לא מזכיר אפרו של יצחק.
- ◀ למה יוצאין לבית הקברות? נחלקו בזה ר' לוי בר חמא ור' חנינא:
 - אחד אמר - הרי אנו חשובין לפניך כמתים.
 - אחד אמר - כדי שיבקשו עלינו מתים רחמים.
- והנפק"מ היא קברי עכו"ם [שהם לא יבקשו רחמים עלינו].
- ◀ הר המוריה למה נקרא שמו כך? נחלקו בזה ר' לוי בר חמא ור' חנינא:
 - אחד אמר - הר שיצא ממנו הוראה לישראל [דהיינו תורה, שלשכת הגזית הייתה שם בזמן המקדש].
 - אחד אמר - הר שיצא ממנו מורא לעובדי כוכבים.
- ◀ ת"ר: [למסקנה לפי אביי] אם יש זקן והוא חכם אומר זקן והוא חכם [את דברי הכיבושין דלקמן] ואם לאו אומר חכם ואם לאו אומר אדם של צורה [בעל קומה שיקבלו ממנו] "אחינו לא שק ותענית גורמים אלא תשובה ומעשים טובים גורמים שכן מצינו באנשי נינוה שלא נאמר בהם 'וירא האלקים את שקם ואת תעניתם' אלא 'וירא האלקים את מעשיהם כי שבו מדרךם הרעה'".
- ◀ הגמרא דורשת פסוקים שנאמרו באנשי נינוה:

"וַיִּתְּפְסוּ שָׁקִים הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה" מה עשו? אסרו את הבהמות לחוד ואת הוולדות לחוד ואמרו לפניו 'רבוננו של עולם אם אין אתה מרחם עלינו אין אנו מרחמים על אלו'.

"וַיִּקְרָאוּ אֶל אֱלֹקִים בְּחִזְקָה" - אמרו לפניו 'רבוננו של עולם עלוב ושאינו עלוב צדיק ורשע מי נדחה מפני מי?'

"וַיֵּשְׁבוּ אִישׁ מִדְרָכּוֹ הָרָעָה וּמִן הַחֲמָס אֲשֶׁר בְּכַפֵּיהֶם" עד היכן הגיעה תשובתם? שאפילו גזלו קורה ובנו אותה במגדל, מקעקעים את כל המגדל כולה ומחזירים קורה לבעליה.
- ◀ רב אדא בר אבהו - אדם שיש בידו עבירה ומתודה ואינו חוזר בה, למה הוא דומה? לאדם שתופס שרץ בידו שאפילו טובל בכל מימות שבעולם לא עלתה לו טבילה. זרקו מידו, כיון שטבל בארבעים סאה מיד עלתה לו טבילה שנאמר "וּמִוֹדָה וְעֵזֶב יָרְחָם" ואומר "נָשָׂא לְבָבָנוּ אֶל כְּפָיִם אֶל אֵל בְּשָׁמַיִם" [כלומר שצריך לישא גם את הלב לשמים דהיינו שיחזור מקלקולו].
- ◀ תנו רבנן [למסקנה]: עמדו בתפלה אע"פ שיש שם זקן וחכם אין מורידין לפני התיבה אלא:
 - ת"ק - אדם הרגיל [בתפילה].

• ר' יהודה - מטופל ואין לו [יש לו ילדים קטנים ואין לו במה לפרנסם], ויש לו יגיעה בשדה, וביתו ריקם [מן העבירה], ופרקו נאה [שלא יצא עליו שם רע בילדותו], ושפל ברכ [ענין] ומרוצה לעם [נוח לעם ומסכימין לתפילתו] ויש לו נעימה, וקולו ערב ובקי לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים ולשנות במדרש בהלכות ובאגדות ובקי בכל הברכות כולן. [הסתכלו חכמים על ר' יצחק בר אמי שהוא בעל כל התכונות האלו].

דף טז • ע"ב

• "הִיְתָה לִי נִחְלָתִי כְּאַרְיֵה בְּיַעַר נִתְּנָה עָלַי בְּקוֹלָהּ עַל כֵּן שְׁנֵאתִיהָ" מה פרוש "נִתְּנָה עָלַי בְּקוֹלָהּ"? זה שליח צבור שאינו הגון, היורד לפני התיבה. [שהקדוש ברוך הוא שונאו].

• למסקנת הסוגיא, החזן מוסיף עוד שש ברכות בין ברכת 'גואל' לברכת 'רופא', והברכה שבה מתחיל להאריך דהיינו 'גואל' נמנית גם במשנה למרות שאינה מן המנין של שש הברכות, כדנניא: בגואל ישראל מאריך ובחתימתה הוא אומר 'מי שענה את אברהם בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך גואל ישראל' והן עונין אחריו 'אמן' וחזן הכנסת אומר להם 'תקעו בני אהרן תקעו' וחוזר ואומר 'מי שענה את אבותינו על ים סוף הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך זוכר הנשכחות' והן עונין אחריו 'אמן' וחזן הכנסת אומר להם 'הריעו בני אהרן הריעו' וכן בכל ברכה וברכה באחת אומר תקעו ובאחת אומר הריעו.

• במה דברים אמורים שעונים אמן דווקא בגבולין אבל במקדש אינו כן [אלא החזן אומר כך: "מי שענה את אברהם הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה אלקי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך גואל ישראל". והעם עונין אחריו: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד], והטעם, לפי שאין עונין אמן במקדש. ומנין שאין עונין אמן במקדש? שנאמר [שאמרו הלויים לישראל]: "קוּמוּ בְּרַכּוּ אֶת ד' אֱלֹהֵיכֶם מִן הָעוֹלָם עַד הָעוֹלָם", [ונאמר בהמשך המקרא: "וַיִּבְרְכוּ שָׁם בְּבוֹדָהּ וּמְרוֹמָם עַל כָּל בְּרָכָה וְתִהְיֶה" [והיינו, שעונין העם אחריהם: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד], יכול על כל ברכות כולן לא תהא אלא תהלה אחת? ת"ל "וּמְרוֹמָם עַל כָּל בְּרָכָה וְתִהְיֶה" על כל ברכה תן לו תהלה. ואלא במקדש מהו אומר? 'ברוך ה' אלקים אלקי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך גואל ישראל' והן עונין אחריו 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד' וחזן הכנסת אומר להם 'תקעו הכהנים בני אהרן תקעו'... וכן בכל ברכה ובכחה באחת אומר תקעו ובאחת אומר הריעו עד שגומר את כולן. וכך הנהיג ר' חלפתא בצפורי ור' חנניה בן תרדיון בסיכני שיאמרו שם בשכמל"ו וכשבא דבר לפני חכמים אמרו לא היו נוהגין כן אלא בשערי מזרח ובהר הבית.

• רבי אדא דמן יפו - טעמו של ר' יהודה במשנה שאין אומרים זכרונות ושופרות, לפי שאין אומרים זכרונות ושופרות אלא בראש השנה וביובלות ובשעת מלחמה.

דף יז • ע"א

⌘ שנינו במשנה: "על הרביעית הוא אומר 'מי שענה את שמואל במצפה... ברוך אתה ה' שומע צעקה' על החמישית הוא אומר 'מי שענה את אליהו בהר הכרמל... ברוך אתה ד' שומע תפלה'":

תנא - יש מחליפין צעקה לאליהו ותפלה לשמואל. גבי שמואל מצינו שכתוב לשון תפילה ולשון צעקה. וגם גבי אליהו מצינו לשון תפלה וגם לשון צעקה שנאמר "עֲנֵנִי ד' עֲנֵנִי" שזה גם לשון צעקה.

⌘ שנינו במשנה "על הששית הוא אומר מי שענה את יונה... על השביעית הוא אומר מי שענה את דוד...":

ויש לשאול למה הקדים את יונה לפני דוד ושלמה למרות שבא אחריהם? מפני שמזכירין את דוד ושלמה רק בסוף הברכות [בברכה השביעית], ורוצים לחתום ולסיים את כל הברכות בחתימת "ברוך מרחם על הארץ" [שבאותה ברכה מזכיר את דוד ושלמה, שהם התפללו על ארץ ישראל] [משום סומכוס - היו חותמים במקום 'מרחם על הארץ' 'ברוך משפיל הרמים'].

⌘ תנו רבנן: מפני מה אמרו אנשי משמר מותרין לשתות יין בלילות אבל לא בימים? שמא תכבד העבודה על אנשי בית אב ויבואו ויסייעו להם. מפני מה אמרו אנשי בית אב לא לשתות לא ביום ולא בלילה? מפני שהן עסוקין תמיד בעבודה. מכאן אמרו כל כהן שמכיר משמרתו ומשמרת בית אב שלו ויודע שבתי אבותיו קבועין שם [שראוין לעבודה ולא התחללו] - אסור לשתות יין כל אותו היום. במכיר משמרתו ואין מכיר משמרת בית אב שלו ויודע שבתי אבותיו קבועין שם - אסור לשתות יין כל אותה שבת. אינו מכיר משמרתו ומשמרת בית אב שלו ויודע שבתי אבותיו קבועין שם - אסור לשתות יין כל השנה. רבי - אומר אני כהן אסור לשתות יין לעולם [דחיישינן שמא ישתנו המשמרות ושמא יעבדו כולם לחנוכת הבית בבת אחת] אבל מה אעשה שתקנתו קלקלתו [שהקלול בזה שאין בית המקדש הוא התקנה לכהנים לשתות יין ולשמא יבנה לא חוששים].

אביי - מה שהיום הכהנים שותים יין זה כרבי.

⌘ שנינו במשנה ש"אנשי משמר ואנשי מעמד אסורים לספר ולכבס. ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת" והטעם שאסורים לספר ולכבס כל השבת חוץ מחמישי הוא כדי שלא יכנסו למשמרתם כשהן מנוולים.

⌘ ת"ר: מלך מסתפר בכל יום שנאמר "מֶלֶךְ בִּיפְיוֹ תִּחְזֶינָה עֵינָיו". כהן גדול מסתפר מערב שבת לער"ש והטעם הואיל ומשמרות מתחדשות [כל שבוע]. כהן הדיוט אחת לשלשים יום והטעם שלומדים ג"ש 'פרע' 'פרע' מנזיר, כתוב בכהן הדיוט "וְרֹאשׁוֹ לֹא יִגְלָחוּ וּפָרְעוֹ לֹא יִשְׁלַחוּ" וכתוב בנזיר "קֹדֶשׁ יִהְיֶה גִדְל פָּרְעוֹ שֶׁעַר רֹאשׁוֹ" מה להלן שלשים אף כאן שלשים. וסתם נזירות שזה 30 יום למדנו ממה שנאמר בנזיר "יהיה" שזה בגימטריא 30.

דף יז • ע"ב

בימינו אין צורך לכהן להסתפר כל 30 יום שכן האיסור הזה כתוב בסמוך לשתיי יין ["וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו... ויין לא ישתו כל כהן בבואם אל החצר הפנימית"], וכמו ששתיי יין בזמן ביהמ"ק הוא דאסור שלא בזמן ביהמ"ק מותר [שכתוב 'בבואם...' בזמן ביאה] אף כאן בזמן הזה מותר.

וגם לדעת חכמים: שאסרו שתיי יין בזמן הזה מטעם של מהרה יבנה בית המקדש ומצריכים כהן הראוי לעבודה ולכן לא ישתו, כאן בתספורת מודים, שכן גם יבנה כעת המקדש אפשר שיסתפר עכשיו ויעלה לעבוד מה שאין כן בשתיי יין שאפילו אם ישן כעת, יתכן ולא יפיג יינו [למרות שאמר רמי בר אבא שדרך מיל, ושינה כל שהוא - מפיגין את היין, כבר אמר על זה רבה בר אבוא, לא שנו אלא כששתה שיעור רביעית אבל שתה יותר מרביעית כל שכן שדרך מטרידתו ושינה משכרתו].

ורב אשי מחלק אחרת בדעת חכמים - שתיי יין מחללים עבודה ולכן גזרו בהם רבנן לא לשנות בזמן הזה, אך פרועי ראש לא מחללים עבודה בדיעבד ולכן לא גזרו בהם רבנן. [ולמסקנא הגמרא (לקמן) נשאר בקושיא על דעה זו].

ואלו שהן במיתה שתיי יין ופרועי ראש" מה המקור?

שתיי יין כתוב מפורש "וַיֵּין וְשָׁכַר אֶל תְּשֻׁתָּהּ... וְלֹא תִמְתּוּ...". פרועי ראש שנאמר ביחזקאל "וְרָאשָׁם לֹא יִגְלְחוּ וּפְרַע לֹא יִשְׁלְחוּ" וכתוב אחרי זה "וַיֵּין לֹא יִשְׁתּוּ כָּל כֹּהֵן בְּבוֹאָם אֶל הַחֲצֵר הַפְּנִימִית" והוקש פרועי ראש לשתיי יין, מה שתיי יין במיתה אף פרועי ראש במיתה. [וכן הפוך הוקש, מה שתיי יין מחללים עבודה אף פרועי ראש מחללים עבודה (ומכאן קשה על רב אשי)].

למסקנא גם פרועי ראש שבמיתה וגם כהן ערל שמתו אחיו מחמת מילה לא יעבוד, מקורם מהלכה למשה מסיני ובא יחזקאל הסמיך זאת על פסוק, בפרועי ראש זה הפסוק לעיל, ובכהן ערל זה מהפסוק "כָּל בֶּן נָכַר עֶרְל לֵב וְעֶרְל בֶּשֶׂר לֹא יָבֹא אֶל מִקְדָּשִׁי".

תנו רבנן: אלו ימים שאסור להתענות בהם ובמקצתם אסור להספיד בהם. מר"ח ניסן ועד שמונה בחודש שאז הוקם התמיד [שאז ניצחו חכמים בוויכוח את הצדוקים על קרבן התמיד] ואז גם לא מספידים. ומשמונה בחודש ועד חג הפסח הוקם חג השבועות [שניצחו חכמים את הצדוקים במחלוקת סביב חג השבועות] ואז גם לא מספידים.

שנינו שמר"ח ניסן אסור להתענות ולהספיד ולא שנינו מ'שני בחודש' [וראשון לא היה צורך לשנות שכן גם ככה ר"ח ודינו כמו יו"ט] בשביל לאסור גם את יום שלפניו. ואם תקשה נאסור את יום שלפני ר"ח מצד יום שלפני ר"ח? אין לאסור מצד שזה יום לפני ר"ח, שכן ר"ח דאורייתא הוא ודאורייתא לא צריך חיזוק דתניא: הימים האלה הכתובין במגילת תענית [שהם מדרבנן]-לפניהם ולאחריהם אסורין. שבתות וימים טובים [שהם מהתורה] הן אסורין, לפניהן ולאחריהן מותרין. ומה הפרש בין זה לזה? הללו דברי תורה ואין צריכין חיזוק, והללו דברי סופרים וצריכין חיזוק.

דף יח • ע"א

שנינו שעד 'סוף חג הפסח' אסור להספיד ולהתענות [ולא שנינו עד החג והחג עצמו דינו כיום טוב ואסור] בשביל לאסור יום שלאחריו. ואם נקשה שלפי מה שהעמדנו יוצא שהברייתא הולכת לפי רבי יוסי [שאמר בין לפניו בין לאחריו - אסור] ואם כך בעשרים ותשעה שלפני ר"ח ניסן, למה צריך לומר שאסור כיון שזה יום לפני יום שהוקם התמיד, נאמר כיון שזה יום לאחר עשרים ושמונה באדר שבו גם היה יו"ט [דתניא: בעשרים ושמונה הגיע בשורה טובה ליהודים, שגזרו עליהם שלא יעסקו בתורה ושלא ימולו את בניהם ושיחללו שבתות, מה עשה יהודה בן שמוע וחביריו, הלכו ונטלו עצה מנסיכה אחת שכל גדולי רומי מצויין אצלה, אמרה להם 'עמדו והפגינו (צעקו)' בלילה הלכו והפגינו בלילה אמרו 'אי שמים לא אחים אנחנו לא בני אב אחד אנחנו לא בני אם אחת אנחנו מה נשתנינו מכל אומה ולשון שאתם גוזרין עלינו גזירות רעות' ובטלום ואותו היום עשאוהו יו"ט?]

• **אביי** - נצרך לחדש אדר מעובר, ואז מדין יום אחרי עשרים ושמונה לא היה נאסר שכן יש עוד יום נוסף והוא לפני היום שהוקם התמיד.

• **רב אשי** - אפילו תאמר שמדובר באדר חסר, עדיין היה צריך לאסור את יום כט מצד שזה יום שלפני יום שהוקם התמיד, שכן כל שלאחריו [היום שאחרי יום טוב] בתענית אסור, בהספד הוא מותר. ויום כט זה הואיל ומוטל בין שני ימים טובים עשאוהו כיו"ט עצמו ואפילו בהספד אסור.

שנינו שמשמונה בחודש [ניסן] אסור להספיד ולהתענות [ולא שנינו מתשעה בחודש, ושמונה עצמו אסור שכן הוא מהימים שהוקם התמיד] שאם יהיה איזה גזרה ויתבטלו ימים של התמיד עדיין יהיה אסור יום שמיני מכיון שהוא מימים שניצחו את הצדוקים במחלוקת סביב חג השבועות. [לאחר הסבר זה ניתן לומר עוד טעם למה אסרנו בהספד ובתענית את יום עשרים ותשעה בגלל היותו יום לפני יום שהוקם התמיד, שאם יהיה איזה גזרה ויתבטל יום עשרים ושמונה, יום עשרים ותשעה יהיה אסור מצד שהוא יום לפני יום שהוקם התמיד].

• **כיצד ההלכה במחלוקת שבמשנה:**

• **רב** - הלכה כר' יוסי [לפניו ולאחריו אסור].

• **שמואל** - הלכה כר' מאיר [לפניו אסור ולאחריו מותר]. [ולבסוף פסק שמואל כרשב"ג שאמר שלפניו ולאחריו מותר].

למסקנה פסק ר' יוחנן בימים שכתובים במגילת תענית שאסורים בתענית, כדעת ר' יוסי שבמשנה שלפניהם אסורים ולאחריהם מותרים. ובימים שאסורים גם בהספד, פסק כדעת ר"מ במשנה שאסר לפניהם אך התיר לאחריהם.

דף יח • ע"ב

• **יום ניקנור** - ניקנור אחד מאפרכי יוונים היה, ובכל יום ויום היה מניף ידו על יהודה וירושלים ואומר 'אימתי תפול בידי וארמסנה' וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום קצצו בהונות

ידיו ורגליו ותלאום בשערי ירושלים ואמרו 'פה שהיה מדבר בגאווה וידים שהיו מניפות על ירושלים תעשה בהם נקמה'.

◀ **יום טרייטוס** [שהתבטל בגלל שנהרגו בו שמעיה ואחיה אחיו] - אמרו כשבקש טורייטוס להרוג את לוליטוס ופפוס אחיו בלודקיא, אמר להם 'אם מעמו של חנניה מישאל ועזריה אתם יבא אל-היכם ויציל אתכם מידי כדרך שהציל את חנניה מישאל ועזריה מיד נבוכדנצר' אמרו לו 'חנניה מישאל ועזריה צדיקים גמורין היו וראויין היו ליעשות להם נס ונבוכדנצר מלך הגון היה וראוי ליעשות נס על ידו, ואותו רשע הדיוט הוא ואינו ראוי ליעשות נס על ידו ואנו נתחייבנו כליה למקום ואם אין אתה הורגנו הרבה הורגים יש לו למקום והרבה דובין ואריות יש לו למקום בעולמו שפוגעין בנו והורגין אותנו אלא לא מסרנו הקדוש ברוך הוא בידך אלא שעתיד ליפרע דמינו מידך' אעפ"כ הרגן מיד. אמרו לא זזו משם עד שבאו שני שרים מרומי ופצעו את מוחו בגיזרין.

◀ שנינו "אין גוזרין תענית על הצבור בראשי חדשים בחנוכה ובפורים ואם התחילו אין מפסיקין..." וכמה זה נקרא התחלה?

• **רב אחא** - שלש תעניות.

• **רבי אסי** - תענית אחת.

◀ שנינו "אמר רבי מאיר אף על פי שאמר רבן גמליאל אין מפסיקין מודה היה שאין משלימין..." :

רב - זו דברי רבי מאיר שאמר משום רבן גמליאל אבל חכמים אומרים מתענה ומשלים [רב הונא - הלכה מתענה ומשלים].

סליק פרק סדר תעניות כיצד

פרק סדר תעניות אלו

משנה "סדר תעניות אלו האמור ברביעה ראשונה... ועשו יום טוב ובאו בין הערבים וקראו הלל הגדול".

דף יט • ע"א

רב יהודה כח מסביר לשון המשנה: סדר תעניות האמור אימתי? בזמן שיצאה רביעה ראשונה ושניה ושלישית ולא ירדו גשמים, אבל ירדו גשמים ברביעה ראשונה וזרעו ולא צמחו או צמחו וחזרו ונשתנו מתריעין עליהן מיד [אם יבשו לא מתריעין עליהן, ואפילו שעלו בקנה מעט לאחר שנתייבשו].

דף יט • ע"ב

מהו 'מכת בצורת'?

רב - מכה המביאה לידי בצורת.

הבדל בין בצורת לרעב:

רב נחמן - כאשר אין תבואה בעיר אחת, ויש בעיירות אחרות תבואה ואפשר להביא מזה לזה דרך נהר בספינה זה נחשב בצורת אך לא רעב [שזה יותר חמור] והסיבה, הואיל ויכולים לישא בספינות את התבואה.

אך כאשר אין תבואה במדינה זו ויש במדינה אחרת וצריכין להוליך ממדינה למדינה על ידי חמרים זה כבר רעב [וזה יותר חמור מבצורת] לפי שאי אפשר להביא בשופי.

רבי חנינא - סאה בסלע אך האוכל מצוי - זה נחשב בצורת.

אך ארבעה סאים בסלע אך האוכל לא מצוי - זה כבר רעב.

רבי יוחנן - לא שנו [סדר תעניות המובא במשנה] אלא בזמן שהמעות בזול ופירות ביוקר אבל מעות ביוקר [דהיינו שקשה למצוא מעות] ופירות בזול מתריעין עליה מיד.

שנינו "ירדו לצמחין אבל לא לאילן..."

מצינו גשם שיורד לצמחים ולא לאילן - שיורד בנחת ולא בחוזק.

לאילן ולא לצמחין - שיורד בחוזק ולא בנחת.

לאילן ולצמחים אבל לא לבורות ולא לשיחין ומערות - שיורד גם בחוזק וגם בנחת אך לא יורד הרבה.

ירדו לבורות לשיחין ולמערות אבל לא לאילן ולא לצמחים - שיורד בכוח גדול יותר מיד.

ת"ר: מתריעין על האילנות בפרוס הפסח. על הבורות ושיחין ומערות אפילו בפרוס החג. ועל כולן אם אין להן מים לשתות מתריעין עליהן מיד. ואיזהו מיד שלהן? שני וחמישי ושני [אין הכוונה שמתחילין להתריע מיד, באיזה יום שלא יהיה. אלא הכוונה שמתריעין מיד בימי שני וחמישי ושני הסמוכים], ועל כולן אין מתריעין עליהן אלא במלכות שלהם. מחלת האסכרא בזמן שיש בה מיתה מתריעין עליה, בזמן שאין בה מיתה אין מתריעין עליה. ומתריעין על הגובאי [מין ארבה] בכל שהוא [שכן מכלה את התבואה, ואפילו שנראה קצת, בידוע שעתיד להגיע עוד]. **רבי שמעון בן אלעזר** - אף על החגב מתריעין.

ת"ר: מתריעין על האילנות בשאר שני שבוע. על הבורות ועל השיחין ועל המערות אפילו בשביעית. **רשב"ג** - מתריעין אף על האילנות בשביעית מפני שיש בהן פרנסה לעניים.

תניא: מתריעין על האילנות בשאר שני שבוע. על הבורות על השיחין ועל המערות אפילו בשביעית. **רבן שמעון בן גמליאל** - אף על האילנות ועל הספיחים [למרות שפחות חשובים מאילנות] מתריעין בשביעית מפני שיש בהן פרנסה לעניים.

תניא: **רבי אלעזר בן פרטא** - מיום שחרב בית המקדש נעשו גשמים צימוקין לעולם [שיורדין בקושי], יש שנה שגשמיה יורדין בזמנן, למה דומה? לעבד שנתן לו רבו פרנסתו [כדי להכין עיסה] ביום ראשון, נמצאת עיסה נאפית כתיקנה ונאכלת כתיקנה [שכן יש זמן רב להכנה]. יש שנה שאין גשמיה יורדין בזמנן, למה הוא דומה? לעבד שנתן לו רבו פרנסתו בע"ש נמצאת עיסה נאפית שלא כתיקנה ונאכלת שלא כתיקנה [שאין זמן מספיק להכין לשבת]. יש שנה שגשמיה מרובין, למה הוא דומה? לעבד שנתן לו רבו פרנסתו בבת אחת נמצאו ריחים טוחנות מן הכור מה שטוחנות מן הקב [נמצא מפסיד פחות, שכן לא משנה הכמות תמיד מוריד באותו כמות בטחינה אחת] ונמצאת עיסה אוכלת [מחסרת] מן הכור כמו אוכלת מן הקב [גם כאן מפסיד פחות שכן אין משנה הכמות, העיסה אוכלת בצורה קבועה]. יש שנה שגשמיה מועטין, למה הוא דומה? לעבד שנתן לו רבו פרנסתו מעט מעט נמצאו ריחים מה שטוחנות מן הכור טוחנות מן הקב [ומפסיד הרבה, שכן צריך לטחון כמה פעמים ולא הכל בבת אחת] נמצאת עיסה כמה שנאכלת מן הכור אוכלת מן הקב [וגם פה מפסיד הרבה שכן נאכלת העיסה הרבה בגלל מספר הפעמים של הלישה]. ד"א בזמן שגשמיה מרובין למה הוא דומה? לאדם שמגבל את הטיט אם יש לו מים רבים מים אינן כלין והטיט מגובל יפה. אם יש לו מים מועטין, מים כלים והטיט אינו מתגבל יפה.

דף כ • ע"א

המעשה עם נקדימון בן גוריון:

פעם אחת עלו כל ישראל לרגל לירושלים ולא היה להם מים לשתות. הלך נקדימון בן גוריון אצל אדון אחד [שהיה עשיר] אמר לו 'הלוני שתים עשרה מעיינות מים לעולי רגלים ואני אתן לך שתים עשרה עינות מים, ואם איני נותן לך הריני נותן לך שתים עשרה ככר כסף', וקבע לו זמן, כיון שהגיע הזמן ולא ירדו גשמים בשחרית. שלח לו 'שגר לי או מים או מעות שיש

לי בידך' שלח לו 'עדיין יש לי זמן כל היום כולו שלי הוא' בצהריים שלח לו 'שגר לי או מים או מעות שיש לי בידך' שלח לו 'עדיין יש לי שהות ביום' במנחה שלח לו 'שגר לי או מים או מעות שיש לי בידך' שלח לו 'עדיין יש לי שהות ביום' לגלג עליו אותו אדון אמר 'כל השנה כולה לא ירדו גשמים ועכשיו ירדו גשמים'. נכנס לבית המרחץ בשמחה, עד שהאדון נכנס בשמחתו לבית המרחץ נקדימון נכנס לבית המקדש כשהוא עצב נתעטף ועמד בתפלה אמר לפניו 'רבונו של עולם גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי עשיתי ולא לכבוד בית אבא עשיתי אלא לכבודך עשיתי, שיהו מים מצויין לעולי רגלים' מיד נתקשרו שמים בעבים וירדו גשמים עד שנתמלאו שמים עשרה מעינות מים והותירו, עד שיצא אדון מבית המרחץ נקדימון בן גוריון יצא מבית המקדש כשפגעו זה בזה, אמר לו [נקדימון] 'תן לי דמי מים יותר שיש לי בידך' אמר לו 'יודע אני שלא הרעיש הקב"ה את עולמו אלא בשבילך אלא עדיין יש לי פתחון פה עליך שאוציא ממך את מעותי שכבר שקעה חמה וגשמים ברשותי ירדו'. חזר ונכנס לבית המקדש נתעטף ועמד בתפלה ואמר לפניו רבונו של עולם 'הודע שיש לך אהובים בעולמך' מיד נתפזרו העבים וזרח החמה באותה שעה אמר לו האדון 'אילו לא נקדרה [זרחה] החמה היה לי פתחון פה עליך שאוציא ממך מעותי'.

◀ תנא, לא נקדימון שמו אלא בוני שמו. ולמה נקרא שמו נקדימון? שנקדרה חמה בעבורו.

◀ שלשה נקדמה להם חמה בעבורן:

נקדימון בן גוריון - כדלעיל.

יהושע - שנאמר "וַיֵּדֶם הַשָּׁמַיִם וַיֵּרָח עָמֶד..."

משה:

• רבי אלעזר - נלמד בגזרה שווה 'אחל' 'אחל' כתוב אצל משה "אָחַל תַּת פִּחְדֶּךָ" וכתוב ביהושע "אָחַל גִּדְלָךְ".

• רבי שמואל בר נחמני - נלמד בגזרה שווה 'תת' 'תת' כתוב אצל משה "אָחַל תַּת פִּחְדֶּךָ" וכתוב ביהושע "בְּיוֹם תַּת ד' אֶת הָאֲמֹרִי".

• רבי יוחנן - נלמד מהפסוק עצמו אצל משה "אֲשֶׁר יִשְׁמָעוּן שְׁמִיעָךָ וְרָגְזוּ וְחָלוּ מִפְּנֶיךָ" אימתי רגזו וחלו מפניך? בשעה שנקדמה לו חמה למשה.

◀ דרשות על פסוקים:

"וְהִמְטִרְתִּי עַל עֵיר אֶחָת וְעַל עֵיר אֶחָת לֹא אֶמְטִיר..."

רב - שתייהן לקללה [על אותה שימטיר ירד יותר מידי ויהרוס את התבואה, ואותה שלא ירד בה גשם לא יגדל בה תבואה].

"הֵיטָהּ יְרוּשָׁלַם לְנֹדָה בִּינֵיהֶם"

רב - לברכה כנדה, מה נדה יש לה היתר [אחרי זמן איסורה] אף ירושלים יש לה תקנה [לאחר החורבן].

"היתה פאלמנה" [נאמר על ירושלים]:

רב יהודה - לברכה, כאלמנה ולא אלמנה ממש אלא כאשה שהלך בעלה למדינת הים ודעתו לחזור עליה.

"וגם אני נתתי אתכם נבזים ושפלים":

רב יהודה - לברכה, שלא מעמידים מהם לא מוכסים ולא שוטרים [ברכה בזה שנפטרים מתפקידים קשים ובלתי נעימים אלו].

"הפה ד' את ישראל כאשר יגוד הקנה במים":

רב - לברכה, שאמר **רבי יונתן** - מהו שנאמר **"נאמנים פצעי אוהב ונעתרות נשיקות שונא"**? טובה קללה שקילל אחיה השילוני את ישראל יותר מברכה שבירכן בלעם הרשע, אחיה השילוני קלל בקנה אמר להם לישראל **"הפה ד' את ישראל כאשר יגוד הקנה"** - מה קנה זה עומד במקום מים וגזעו מחליף ושרשיו מרובין ואפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו אלא הולך ובא עמהן, דממו הרוחות עמד הקנה במקומו. אבל בלעם הרשע בירכן בארז שנאמר **"פארזים עלי מים"** - מה ארז זה אינו עומד במקום מים ואין גזעו מחליף ואין שרשיו מרובין אפילו כל הרוחות שבעולם נושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו, כיון שנשבה בו רוח דרומית עוקרתו והופכתו על פניו. [ולא עוד אלא שזכה קנה ליטול הימנו קולמוס לכתוב בו ספר תורה נביאים וכתובים].

דף כ • ע"ב

תנו רבנן: לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז, מעשה שבא **רבי אלעזר ברבי שמעון** ממגדל גדור מבית רבו, והיה רכוב על החמור ומטייל על שפת נהר ושמח שמחה גדולה והיתה דעתו גסה עליו מפני שלמד תורה הרבה נזדמן לו אדם אחד שהיה מכוער ביותר, אמר לו 'שלום עליך רבי' ולא החזיר לו, אמר לו 'ריקה כמה מכוער אותו האיש שמא כל בני עירך מכוערין כמותך' אמר לו 'איני יודע אלא לך ואמור לאומן שעשאני כמה מכוער כלי זה שעשית'. כיון שידע בעצמו שחטא ירד מן החמור ונשתטח לפניו ואמר לו 'נענית לך מחול לי' אמר לו 'איני מוחל לך עד שתלך לאומן שעשאני ואמור לו כמה מכוער כלי זה שעשית', היה מטייל אחריו עד שהגיע לעירו יצאו בני עירו לקראתו והיו אומרים לו 'שלום עליך רבי רבי מורי מורי' אמר להם 'למי אתם קורין רבי רבי' אמרו לו 'לזה שמטייל אחריך' אמר להם 'אם זה רבי אל ירבו כמותו בישראל' אמרו לו 'מפני מה?' אמר להם 'כך וכך עשה לי' אמרו לו 'אעפ"כ מחול לו שאדם גדול בתורה הוא' אמר להם 'בשביכם הריני מוחל לו ובלבד שלא יהא רגיל לעשות כן'. מיד נכנס **רבי אלעזר בן רבי שמעון** ודרש, לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז - ולפיכך זכה קנה ליטול הימנה קולמוס לכתוב בו ספר תורה תפילין ומזוזות.

תנו רבנן: מפולת שאמרו [במשנה] מדובר שהכתלים היו בריאות ולא רעועות, וכמו כן מדובר שאינן ראויות ליפול ולא הראויות ליפול. ושואלת הגמ' מה הכפילות של 'בריאות' ושל 'לא ראויות ליפול' היינו הך? וכן 'רעועות' ו'ראויות ליפול' היינו הך?!

ועונה הגמ' שאין ההגדרות שוות, אלא יש בזו מה שאין בזו:

ההגדרה הראשונה של הבריתא, שדוקא נפילת כתלים 'בריאות' חשובה מפולת נצרכא למעט מחובת תענית כל נפילה של כותל רעוע, ואפי' אם כבר הוכח שהוא מחזיק מעמד, כמו החומה הרעועה שהיתה בנהרדעא שלא היו חולפים תחתיה **רב ושמואל** [מחשש שיפול] אע"ג שעומדת כבר שלוש עשרה שנה [הרי שאע"פ שאותו כותל אינו בגדר 'ראוי ליפול', שהרי עומד זמן רב, מ"מ כיון שהיה באמת רעוע אינו בגדר כותל 'בריא' וממילא אין נחשב מפולת ולא מתענין עליו].

ההגדרה השניה של הבריתא, שדוקא נפילת כתלים 'שאינן ראויות ליפול' חשובה מפולת לא נצרכא אלא כדי ללמדנו שלפעמים אין מתענין אפי' על חומות 'בריאות' שנפלו כגון במקרה, שנפלו מחמת גובהן הרב [שחומות גבוהות מאד עלולות ליפול אפי' אם אינן רעועות] או נפילת כתלים העומדות על שפת הנהר [לפי שטבע המים להחליש את הקרקע ולערער את יסודות הכתלים] שאע"פ שמבנים אלו בריאים מצד עצמם, מ"מ ראויות ליפול ולכן אין נפילתם נחשב כמפולת.

היתה חומה רעועה שהיתה בנהרדעא שלא היו חולפים תחתיה **רב ושמואל** אע"ג שעומדת כבר 13 שנה. יום אחד נקלע לשם **רב אדא בר אהבה**. אמר **שמואל** לרב 'בוא נקיף את החומה, ולא נעבור תחתיה' ענה לו רב 'לא צריך עכשיו, שהואיל ויש ביחד איתנו את **רב אדא בר אהבה** מרובים זכויותיו ואין מה לפחד שיפול החומה'.

רב הונא היה לו יין בבית רעוע ורצה לפנותו, משך ע"י שמועות את **רב אדא בר אהבה** לתוך הבית הרעוע, וכך פינה את היין, ואחרי שיצאו התמוטט הבית, הרגיש בזה **רב אדא בר אהבה** והקפיד על **רב הונא** [הקפיד כי סבר כמו רבי ינאי שאמר - אל יעמוד אדם במקום סכנה ויאמר 'עושין לי נס' שמא אין עושין לו נס, ואם תימצי לומר עושין לו נס מנכין לו מזכויותיו. וזה שמנכין לו מזכויותיו נלמד מהפסוק "קִטְנֹתִי מִכָּל הַחֲסִידִים וּמִכָּל הָאֻמָּת"'].
 מדוע היתה זכותו של **רב אדא בר אהבה** גדולה מאד:

שאלו תלמידיו לרב **אדא בר אהבה** 'במה הארכת ימים?' אמר להם 'מימי לא הקפדתי בתוך ביתי, ולא צעדתי בפני מי שגדול ממני, ולא הרהרתי במבואות המטונפות, ולא הלכתי ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין, ולא ישנתי בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי, ולא ששתי בתקלת חברי ולא קראתי לחבירי בהכינתו [שמכנים לו בנ"א כמו שם לווי] וי"ג בחניכתו [כמו חניכת אבות]'.

אמר **רבא** לרפרם **בר פפא** 'יאמר לנו מהדברים המיוחדים שהיה עושה **רב הונא**? אמר לו 'בילדותו איני זוכר מה עשה אך בזקנותו אני זוכר, כל יום שהיה מעונן [ויש רוחות חזקות שיכולות להפיל חומות רעועות] היו מוצאים אותו בתיבה [תלויה בעגלה] של זהב והיה בודק בכל העיר, וכל חומה שהיתה רעועה היה סותר אותה. ואם הבעלים של החומה לא היה יכול לבנותה מעצמו היה **רב הונא** מעצמו בונה את החומה. וכל ערב שבת היה שולח שליח לשוק, וכל ירק שהיה נשאר לגננין היה קונה אותם [הטעם שעשה זאת, שאם לא כן נמצאת מכשילן את הירקנים לעתיד לבא, שלא יביאו הרבה ירקות מחשש הפסד ואז יחסרו לציבור ירקות לשבת] והשליך זאת לנהר [והולכין למקום אחר ומוציאין אותם בני אדם ואוכלין אותן. ולא הביא לעניים שפעמים היו סומכים העניים על מתנתו של **רב הונא** ולא היו באים לקנות לצורך שבת ואז בימים שלא ישארו ירקות

בשוק, לא יהיה לעניים ירקות לשבת. ולבהמה לא השליך, כי סבר מאכל אדם אין מאכילין אותו לבהמה]. כאשר היה לרב הונא תרופה שלא היתה מצויה לרבים, היה ממלא כד ממנה ותולה אותה על פתח הבית ואומר 'כל הרוצה יבוא ויקח' [וי"א - רב הונא הכיר את דרכו של השד 'שיבתא' המזיק למי שאוכל בלא נטילת ידיים שחרית, ולכן היה מניח כד מים ותולה אותו והיה אומר 'כל מי שצריך מים לנטילה יבוא ויכנס ויטול ידיו ולא יסתכן']. כאשר היה רב הונא אוכל את סעודתו היה פותח שער ביתו והיה אומר 'כל מי שצריך יבוא ויאכל' [רבא - כל מה שעשה רב הונא יכול גם אני לקיים חוץ מפתחת הבית לעניים לבוא ולאכול משום שמרובים הם העניים בעיר מחווא].

דף כא • ע"א

מעשה באילפא ור' יוחנן שהיו לומדים תורה אך היו מאד עניים, לאחר זמן, אמרו בוא נצא ונתפרנס ונקיים את הפסוק "אָפֶס כִּי לֹא יִהְיֶה בָּךְ אֶבְיוֹן" הלכו וישבו תחת כותל רעוע, היו אוכלים שם לחם, ואז באו שני מלאכי השרת ושמע אותם רבי יוחנן שאומר מלאך אחד לחבירו 'נשליך עליהם את הכותל הרעוע ונהרוג אותם שמניחין חיי עולם הבא ועוסקין בחיי שעה' וענה לו השני 'עזוב אותם שיש אחד מהם שעתיד להתגדל ואין זמנו למות'. אמר ר' יוחנן לאילפא 'שמעת משהו [הכוונה לשיחת המלאכים] אמר לו 'לא' אמר ר' יוחנן לעצמו 'מזה שאני שמעתי ואילפא לא שמע, ש"מ הם דיברו עלי שאני עתיד להתגדל' ואז אמר ר' יוחנן לאילפא שלמרות העניות הוא חוזר ללימוד ויתקיים בו הפסוק "כִּי לֹא יִתְּדֵל אֶבְיוֹן מִקֶּרֶב הָאָרֶץ". ובאמת ר' יוחנן חזר ללמוד אך אילפא לא חזר. עד שבא אילפא הומלך רבי יוחנן לראש ישיבה. אמרו לאילפא 'אם היית לומד אתה היית ראש ישיבה' הלך ותלה עצמו בתורן של ספינה, אמר 'אם יש אדם שישאל אותי בברייתות שחיברו ר' חייא ורבי אושעיא ולא אפתור לו את הבעיה מתוך משנתנו אפול מתורן הספינה ואטבע. בא זקן אחד ושנה לו "האומר [שכ"מ האומר בצוואתו] 'תנו שקל לבניי בשבת' [בכל שבוע] והן ראויין לתת להם סלע [ארבע דינרים] נותנין להם סלע [שלא התכוון דווקא לשקל]. ואם אמר 'אל תתנו להם אלא שקל' אין נותנין להם אלא שקל. אם אמר 'מתו [אם ימותו בני] ירשו אחרים תחתיהם' בין שאמר 'תנו' בין שאמר 'אל תתנו אלא...' אין נותנין להם אלא שקל [שאז ברור שהאב התכוון לתת לבניו רק קצבה מסוימת בלבד ולא יותר מזה, שהרי רוצה להוריש את היתרה לאחרים] ושאלו מה המקור לברייתא זו? אמר לו אילפא 'זה כדעת ר"מ שאמר - מצוה לקיים דברי המת'.

אמרו עליו על נחום איש גם זו [נקרא כך שעל כל דבר שארע לו אמר על זה 'גם זו לטובה'] שהיה סומא משתי עיניו, גידם משתי ידיו, קיטע משתי רגליו וכל גופו מלא שחין, ורגלי מטתו מונחין בספלין של מים [כדי שלא יעלו עליו נמלים]. פעם אחת היתה מטתו מונחת בבית רעוע, ובקשו תלמידיו לפנות מטתו ואח"כ לפנות את הכלים אמר להם 'בניי פנו את הכלים ואח"כ פנו את מטתי, שמובטח לכם כל זמן שאני בבית אין הבית נופל' פינו את הכלים ואחר כך פינו את מטתו ונפל הבית. אמרו לו תלמידיו 'רבי וכי מאחר שצדיק גמור אתה למה עלתה לך כך' אמר להם בניי 'אני גרמתי לעצמי, שפעם אחת הייתי מהלך בדרך לבית חמי והיה עמי משוי ג' חמורים אחד של מאכל ואחד של משתה ואחד של מיני מגדים. בא עני אחד ועמד לי בדרך ואמר לי 'רבי פרנסני' אמרתי לו 'המתן עד שאפרוק מן החמור' לא הספקתי לפרוק מן החמור עד שיצתה נשמתו. הלכתי ונפלתי על פניו ואמרתי עיני שלא חסו על

עיניך יסומו, ידיי שלא חסו על ידיך יתגדמו, רגליי שלא חסו על רגליך יתקטעו, ולא נתקררה דעתי עד שאמרתי כל גופי יהא מלא שחין' אמרו לו 'אוי לנו שראינוך בכך' אמר להם 'אוי לי אם לא ראיתוני בכך'.

פעם אחת רצו ישראל לשלוח דורון לבית הקיסר אמרו מי יילך? ילך נחום איש גמזו שמלומד בניסים. שלחו בידו תיבה מלאה אבנים טובות ומרגליות. הלך ולן בדירה אחת, בלילה קמו אותם הדיירים שגרו שם, לקחו את התיבה והוציאו ממנה את כל המרגליות ושמו שם עפר במקום. למחרת כאשר הגיע לבית הקיסר, פתחו את התיבה וראו תיבה מלאה עפר. רצה המלך להרוג לכולם כי חשב שהיהודים צוחקים עליו. אמר נחום איש גמזו 'גם זו לטובה' בא אליהו ונדמה למלך כאחד מהשרים, ואמר למלך 'אולי זה עפר מהעפר של אברהם אביהם שכאשר היה זורק את העפר היה נעשה חרבות וכשזרק קש נעשה חיצים' שנאמר "יִתֵּן כְּעָפָר תִּרְבּוּ כְּקֶשֶׁת נִדְּף קִשְׁתּוֹ". היתה מדינה אחת שלא הצליחו לכבוש בדקו את העפר הזה ובאמת על ידי הצליחו לכבוש. הכניסו את נחום איש גמזו לבית האוצרות ומילאו את תיבתו באבנים טובות ומרגליות ושלחו אותו בכבוד גדול. כאשר בא ללון שוב באותו בית, אמרו לו 'מה הבאת בידך אל המלך שעשו לך כבוד גדול כזה?' אמר להם 'מה שלקחתי מכאן הבאתי לשם'. הדיירים שברו את דירתם והביאו את העפר לבית המלך ואמרו למלך 'העפר שהובא לך מאצלנו הגיע', והנה בדקו אותו וזה לא נהפך לחרבות וכו' ואז הרג המלך את הדיירים ההם.

ת"ר עיר המוציאה 1500 איש, כגון כפר עכו. ויצאו הימנה תשעה מתים בשלושה ימים זה אחר זה - הרי זה דבר. מתו כל ה-9 ביום אחד או בד' ימים - אין זה דבר. ועיר המוציאה 500 איש כגון כפר עמיקו. ויצאו ממנה שלשה מתים בג' ימים זה אחר זה - הרי זה דבר. אך אם מתו 3 ביום אחד או בארבעה ימים - אין זה דבר.

דף כא • ע"ב

דרוקרת היתה עיר המוציאה חמש מאות איש, ויצאו ממנה שלשה מתים ביום אחד, גזר על זה רב נחמן בר רב חסדא תענית. וזה כדעת ר"מ שאמר - ריחק נגיחותיו חייב קירב נגיחותיו לא כ"ש [דהיינו, אם יום אחר יום מתו בכל יום מת אחד גוזרים תענית. כ"ש אם מתו השלושה באותו יום].

שנינו: רבי יוסי - לא מקומו של אדם מכבדו אלא אדם מכבד את מקומו. שכן מצינו בהר סיני, שכל זמן שהשכינה שרויה עליו אמרה תורה "גַּם הִצָּאנוּ וְהִבָּקְרָא אֶל יִרְעוּ אֶל מוֹל הָהָר הַהוּא" נסתלקה שכינה ממנו אמרה תורה "בְּמִשְׁחַת הַיָּבֵל הָמָּה יַעֲלֶה בָהֶר". וכן מצינו באהל מועד שבמדבר, שכל זמן שהוא נטוי אמרה תורה "וַיִּשְׁלַחוּ מִן הַמִּחֲנֶה כָּל צְרוּעַ וְכָל זָב..." הוגללו הפרוכת הותרו זבין והמצורעים ליכנס שם.

בסורא היה דָּבָר, אך בשכונתו של רב לא היה דָּבָר. סברו האנשים משום זכותו של רב אין דָּבָר במקומו, ונראה להם בחלומם, שלרב מרובין זכויותיו מאוד, ודָּבָר זה, שאין בשכונתו מכת דָּבָר - זה דָּבָר קטן הוא לגביו, ובודאי שאין לתלות בזכויותיו של רב שכן זכותו גדולה

מאד. וא"כ הסיבה שאין כאן דְּבָר, אומרת הגמרא, הוא משום איש אחד שהיה משאיל מעדר ואת לקבורה.

עוד מעשה בעיר דרוקרת שהיתה בה שריפה. ואילו בשכונתו של רב הונא לא היתה דלקה. סברו האנשים משום זכותו המרובה של רב הונא אין שריפה במקומו, ונראה להם בחלומם שזכותו של רב הונא גדולה מאד שדבר זה שאין כאן שריפה זה קטן לעומת זכותו של רב הונא, וא"כ הסיבה שאין כאן שריפה, אומרת הגמרא, הוא משום אותה אישה שמחממת את התנור ומשאילה לשכנותיה.

אמרו לרב יהודה שבאו ארבה למדינה. גזר רב יהודה תענית על כך. אמרו לו אנשי המקום, שהארבה לא מזיק אותם, ענה להם רב יהודה, וכי צידה לדרך הביאו איתם! [דהיינו ברור שהם בהמשך יזיקו ויאכלו הרבה].

אמרו לרב יהודה יש דבר בחזירים. גזר רב יהודה תענית על כך. [והסיבה שגזר כך למסקנה, שכן שונים הם החזירים, שכן דומים מעיהם למעי בנ"א ויש לחשוש שזה גם יעבור לבנ"א].

אמרו לשמואל יש דבר בבית חוזאי [שמרוחק מבבל]. גזר שמואל תענית על כך בבבל. א"ל והרי זה רחוק מכאן! אמר להם אין כאן מיצר שיפסיק משם לכאן [וכן יש שיירות תכופות הבאות מבית חוזאי לבבל, והמחלה נלווית ובאה עם השיירה].

אמרו לרב נחמן יש דבר בארץ ישראל. גזר תענית בבבל אמר אם גבירה לוקה שפחה לא כל שכן!.

לאבא [כך שמו] שהיה מקיז הדם, היה מגיע לו שלום כל יום משיבה של מעלה. לאבבי היה מגיע שלום כל ערב שבת. לרבא היה מגיע שלום כל ערב יום הכיפורים [מובא בהמשך הגמרא דף כב] חלשה דעתו של רבא מאבבי, אמרו לו בחלום 'דיך שאתה מגן בזכותך על כל העיר'. חלשה דעתו של אבבי משום הכבוד שזכה אבא, אמרו לאבבי שאין אתה יכול לעשות כמעשיו של אבא ולכן אינך זוכה לזה.

מהם מעשיו הגדולים של אבא מקיז הדם? כאשר היה מקיז דם, היה מכניס גברים לחוד ונשים לחוד [משום צניעות], והיה לו לבוש שהיה בו חתך כמקום הכנסת קרן ההקזה וכאשר היתה באה לו אשה היה מלביש לה בגד זה כדי שלא יסתכל בה. ועוד היה לו מקום צנוע שבו אנשים משליכים את הכסף שהוא נוטל ומי שהיה לו כסף לשלם היה משליך שם ולמי שלא היה לשלם לא היה מתבייש שכן אין איש רואהו. כאשר היה מזדמן לו ת"ח להקיז לו, לא לקח ממנו כסף, ולאחר ההקזה היה מביא לת"ח כסף ואומר לו 'לך הברא עצמך' [במאכלים מבריאם, שיש לאכול אחר ההקזה לבריאות].

דף כב • ע"א

יום אחד שלח אבבי זוג חכמים לבדוק את אבא מקיז הדם [עד היכן מגיע צדקותו]. הושיב אותם והאכילם והשקה אותם ושטח להם שטיחים בלילה לישן עליהם. לבוקר כרכו ולקחו חכמים את השטיחים ויצאו לשוק, ומצאו אותו שם, אמרו לו 'עריך אדוני כמה שטיחים אלו שווים'

אמר להם כך וכך, אמרו לו 'ואולי שווים יותר?' אמר להם 'בכך קניתי אותם' אמרו לו 'שלך הם ולקחנו אותו ממך, בבקשה ממך במה חשדת אותנו?' אמר להם 'אמרתי בוודאי פדיון שבויים נקלע לחכמים והתביישו לומר לי, ולכן לקחו בלי לבקש' אמרו לו 'עכשיו שנתברר הדבר יקח אותם אדוני' אמר להם 'מאותה שעה הסחתי דעתי מהם בשביל צדקה'.

ר' ברוקא חוזאה היה מצוי בשוק של המקום שנקרא 'בי לפט'. היה מצוי אצלו אליהו הנביא. אמר לאלהיו הנביא 'האם יש בשוק הזה מישהו שהוא בן עולם הבא?' א"ל לא. בנתיים ראו אדם אחד שהיה נעול נעלים שחורות [שלא כמנהג ישראל] ולא היו לו חוטי תכלת של ציצית בבגדו אמר לו אליהו 'זה בן עולם הבא', התחיל ר' ברוקא לרוץ אחריו, א"ל 'מה מעשיך?' א"ל 'לך עכשיו ובוא למחר', למחר א"ל 'מה מעשיך?' א"ל 'שומר בית הסוהר אני, ואני אוסר גברים לחוד ונשים לחוד ושם אני את מיטתי בין אלה לאלה כדי שלא יבואו לידי איסור. כשאני רואה בת ישראל שהנכרים נותנים עיניהם עליה, מוסר אני את נפשי ומציל אותה. יום אחד היתה נערה מאורסה אצלנו שהנכרים נתנו בה עיניהם אז לקחתי שמרי יין ושמתי לה בשיפולי בגדה ואמרתי נדה היא' [כדי שיניחו לה]. אמר לו ר' ברוקא 'מה הטעם אין לך חוטי תכלת בבגדים ואתה נועל נעלים שחורות?' א"ל 'אני נכנס ויוצא בין הנכרים ולכן אני עושה זאת שלא ידעו שאני יהודי, וכאשר הם גוזרים גזרה אני מודיע לרבנן והם מתפללים ומבקשים רחמים ומבטלים את גזירתם' א"ל 'ומה הטעם שכאשר אמרתי לך מה מעשיך אמרת לי לך עכשיו ובוא למחר?' א"ל 'באותו שעה גזרו גזירה, ואמרתי בליבי בהתחלה אלך ואודיע לחכמים כדי שיתפללו ויבקשו רחמים על זה'. בנתיים הגיעו לשוק שני אנשים אחרים, אמר אליהו לר' ברוקא 'אלה גם בני עולם הבא הם' הלך אליהם ר' ברוקא אמר להם 'מה מעשיכם?' אמרו לו 'אנשים שמחים אנו, ואנו משמחים את העצובים, וגם כאשר אנו רואים שני אנשים שיש ביניהם ריב אנו טורחים ועושים ביניהם שלום'.

ת"ר: על אלו מתריעין בכל מקום: על השדפון [מחלת התבואה] ועל הירקון ועל ארבה וחסיל [מין של חגבים] ועל חיה רעה [שבישוב]. ר' עקיבא - על השדפון ועל הירקון בכל שהוא. ארבה וחסיל אפילו לא נראה בא"י אלא כנף אחד מתריעין עליהן [שזה סימן שבאים לבוא הרבה].

ת"ר [למסקנה]: חיה רעה שאמרו בזמן שהיא משולחת - מתריעין עליה. אינה משולחת - אין מתריעין עליה. אי זו היא משולחת ושאיינה משולחת?

א. **נראתה בעיר ביום** - משולחת. **בעיר בלילה** - אינה משולחת. **נראתה בשדה אפילו ביום** - אינה משולחת.

ב. **ראתה שני בני אדם ורצתה אחריהן** - משולחת [משמע שאם היא עומדת היא לא משולחת, שכן מדובר שהיא עומדת בשדה הסמוכה לאגם, שתוכל לברוח לאגם לכן עומדת]. **נחבאת מפניהן** - אינה משולחת [משמע שאם היא עומדת היא כן משולחת, שכן מדובר שהיא עומדת בשדה שאינה סמוכה לאגם, שאין לה להיכן לברוח וזה שעומדת זה סימן שהיא משולחת].

ג. **טרפה שני בני אדם ואכלה אחד מהן** - משולחת. **אכלה שניהן** - אינה משולחת [שזה מפני הרעב] [ומדובר שהיא באגם עצמו שכן זה דרכה לטרוף במקומה ולכן אין זה סימן של משולחת].

ד. עלתה לגג ונטלה תינוק מעריסה - משולחת [ומדובר אפילו בגג של סוכות של ציידים שסמוכות למקום החיות, וזה חידוש שאפשר היה לחשוב שכיון שחיות מצויות שם אפילו עלתה לגג אינה משולחת].

דף כב • ע"ב

ת"ר: חרב שאמרו [שמתריעין עליה] אינו צריך לומר חרב שאינו של שלום, אלא אפילו חרב של שלום [שצבא זר רק עובר במקום ללא סיבה עוינת]. שאין לך חרב של שלום יותר מפרעה נכה ואעפ"כ נכשל בה המלך יאשיהו שנאמר "וַיִּשְׁלַח אֵלָיו מַלְאָכִים לֵאמֹר מָה לִּי וְלָךְ מֶלֶךְ יְהוּדָה לֹא עָלֶיךָ אֶתָּה הַיּוֹם כִּי אֶל בֵּית מִלְחָמָתִי וְאֱלֹהִים אָמַר לְבַהֲלֵנִי חֲדַל לָךְ מֵאֱלֹהִים אֲשֶׁר עָמִי וְאֶל יִשְׁחִיתֶךָ" מה פירוש 'אלהים אשר עמי' שאמר פרעה? זו ע"ז. אמר המלך יאשיהו 'הואיל ובוטח בע"ז אנצח אותו. 'וַיִּירוּ הַיָּרִים לְמֶלֶךְ יֹאשִׁיָּהוּ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לַעֲבָדָיו הִעֲבִירוּנִי כִּי הִחֲלִיתִי מְאֹד" מה פירוש 'כי החליתי מאד'? מלמד שעשו כל גופו ככברה.

רבי - מפני מה נענש יאשיהו? מפני שהיה לו לימלך בירמיהו ולא נמלך. שכן דרש, כתוב "וְחָרֵב לֹא תַעֲבֹר בְּאַרְצָכֶם" והכוונה אפילו לחרב של שלום, והוא אינו יודע שאין דורו יפה בעיני המקום. כאשר מת יאשיהו, ראה ירמיהו את שפתותיו של יאשיהו מרחשות אמר ירמיהו 'שמא ח"ו אומר דבר שאינו הגון אגב צער' התכופף לשמוע מה אומר יאשיהו, ושמע שמצדיק עליו את הדין ואומר "צָדִיק הוּא ד' כִּי פִּיהוּ מְרִיתִי" אמר ירמיהו עליו באותו שעה את הפסוק "רוח אֲפִינוּ מְשִׁיחַ ד'".

שנינו במשנה: "מעשה שירדו זקנים מירושלים לעריהם וגזרו תענית על שנראה כמלא פי תנור שדפון באשקלון":

בעיה - מה הכוונה כ'מלא פי תנור'? 'כמלא תנור תבואה' [דהיינו, נראה שדפון כשיעור של תבואה הממלאה את התנור] או שמא 'כמלא תנור פת' [דהיינו, נראה שדפון כשיעור של פת הממלא את התנור - שיעור קטן יותר]? ופשטנו 'כמלא תנור פת'. ועדיין יש להסתפק האם שדפון כשיעור כיסוי תנור [דהיינו, כמו גודל של פת אחת גדולה שיכולה לעמוד על פתח התנור כמו כיסוי] או שמא כשיעור שורה של לחמים המונחים זה לצד זה ומקיפים את התנור? ולא נפשט.

ר' שמעון בן יהוצדק - מעשה ובלעו זאבים שני תינוקות והקיאום דרך בית הרעי ובא מעשה לפני חכמים וטיהרו את הבשר וטמאו את העצמות [והטעם, שכן הבשר נתעכל ונתבטל בתוך המעיין ופרש בעלמא הוא, ולכן לא מטמא. ואילו העצמות לא מתעכלות ולכן מטמאות].

תנו רבנן: אחד עיר שהקיפוה נכרים או נהר, ואחד ספינה המיטרפת בים, ואחד יחיד שנרדף מפני נכרים או מפני לסטין, ומפני רוח רעה [אדם שנכנסה בו רוח רעה ולכן רץ ויש חשש שיטבע בנהר עקב כך] על כולן - יחיד רשאי לסגף את עצמו בתענית. רבי יוסי - אין היחיד רשאי לסגף את עצמו בתענית שמא יצטרך לבריות [היינו שע"י התענית לא יהיה לו כוח לעבוד ויצטרך לבריות] ואין הבריות מרחמות עליו. וטעמו של ר' יוסי - שנאמר "וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה" נשמה שנתתי בך החייה.

⋄ שנינו במשנה: "על אלו מתריעין בשבת... שמעון התימני אומר אף על הדבר ולא הודו לו חכמים":

בעיה - לא הודו לו חכמים בשבת אבל בחול הודו לו או שמא לא הודו לו כלל? ופשטנו שאפילו בחול לא הודו לו חכמים.

⋄ ת"ר: על כל צרה שלא תבא על הצבור מתריעין עליה חוץ מרוב גשמים לפי שאין מתפללין על רוב הטובה. ואמר רבי יוחנן - מניין שאין מתפללין על רוב הטובה? שנאמר "הִבִּיאוּ אֶת כָּל הַמַּעֲשֶׂר אֶל בֵּית הָאוֹצָר וְיִהְיֶה טָרֶף בְּבֵיתִי וּבְחִנּוּנִי נָא בְּזֹאת... בִּרְכָה עַד בְּלִי דִּי". מה הפשט 'עד בלי די'? עד שיבלו שפתותיכם מלומר די [שתיפסק הטובה]. רמי בר רב יוד - ובגולה [בבל] שהיא עמוקה כמצולה מתריעין עליה על צרת ריבוי גשמים [שכיון שעמוקה, הבתים נטבעים במים].

דף כג • ע"א

⋄ ת"ר: "וְנִתְּנִי גִשְׁמִיכֶם בְּעֵתָם" דהיינו שלא תהיה הארץ שכורה [שתיה מריבוי גשמים] ולא צמאה [למים] אלא בינונית. שכל זמן שהגשמים מרובין מטשטשין את הארץ ואינה מוציאה פירות. דבר אחר 'בעתם' [שהגשם יורד] בלילי רביעיות ובלילי שבתות [שאו מצוי שדים בחוץ ואין אנשים יוצאים החוצה] שכן מצינו בימי שמעון בן שטח שירדו להם גשמים בלילי רביעיות ובלילי שבתות עד שנעשו גרעיני חטים ככליות ושעורים כגרעיני זיתים ועדשים כדינרי זהב, וצררו מהם דוגמא לדורות להודיע כמה החטא גורם שנאמר "עֲוֹנוֹתֵיכֶם הִטּוּ אֵלֶי וְחַטֹּאוֹתֵיכֶם מָנְעוּ הַטּוֹב מִפֶּה" וכן מצינו בימי הורדוס, שהיו עוסקין בבנין בהמ"ק והיו יורדין גשמים בלילה, למחר נשבה הרוח ונתפזרו העבים וזרחה החמה ויצאו העם למלאכתן וידעו שמלאכת שמים בידיהם.

⋄ ת"ר: פעם אחת יצא רוב אדר ולא ירדו גשמים שלחו לחוני המעגל 'התפלל וירדו גשמים' התפלל ולא ירדו גשמים. עג עוגה ועמד בתוכה [כדרך שעשה חבקוק הנביא שנאמר "עַל מִשְׁמַחַתִּי אֶעֱמְדָה וְאֶתִּיצֶבֶה עַל מִצּוֹר..."]. אמר לפניו 'רבונו של עולם בניך שמו פניהם עלי שאני כבן בית לפניך, נשבע אני בשמך הגדול שאיני זז מכאן עד שתרחם עלי בניך'. התחילו גשמים מנטפין. אמרו לו תלמידיו 'רבי ראינוך ולא נמות, כמדומין אנו שאין גשמים יורדין אלא להתיר שבועתך'. אמר 'לא כך שאלתי אלא גשמי בורות שיחין ומערות', ירדו בזעף עד שכל טפה וטפה [גודלה] כמלא פי חבית ושיערו חכמים שאין טפה פחותה מלוג. אמרו לו תלמידיו 'רבי ראינוך ולא נמות, כמדומין אנו שאין גשמים יורדין אלא לאבד העולם'. אמר לפניו 'לא כך שאלתי אלא גשמי רצון ברכה ונדבה' ירדו כתיקנן עד שעלו כל העם להר הבית מפני הגשמים. אמרו לו 'רבי כשם שהתפללת שירדו כך התפלל וילכו להם' אמר להם 'כך מקובלני שאין מתפללין על רוב הטובה, אעפ"כ הביאו לי פר הודאה' הביאו לו פר הודאה סמך שתי ידיו עליו ואמר לפניו 'רבש"ע עמך ישראל שהוצאת ממצרים אינן יכולין לא ברוך טובה ולא ברוב פורענות, כעסת עליהם אינן יכולין לעמוד השפעת עליהם טובה אינן יכולין לעמוד. יהי רצון מלפניך שיפסקו הגשמים ויהא ריוח בעולם' מיד נשבה הרוח ונתפזרו העבים וזרחה החמה ויצאו העם לשדה והביאו להם כמהין ופטירות [שיצאו מלחלוח הגשם]. שלח לו שמעון בן שטח 'אלמלא חוני אתה גוזרני עליך נידוי, שאילו שנים כשני אליהו שמפתחות גשמים

בידו של אליהו [שנגזר על שנה זו שלא יהיו גשמים] לא נמצא שם שמים מתחלל על ידך! [ע"י שבועתך מול שבועת אליהו שלא ירדו גשמים] אבל מה אעשה לך שאתה מתחטא לפני המקום ועושה לך רצונך כבן שמתחטא על אביו ועושה לו רצונו ואומר לו אבא הולכיני לרחצני בחמין שטפני בצונן תן לי אגוזים שקדים אפרסקים ורמונים ונותן לו, ועליך הכתוב אומר "יִשְׁמַח אָבִיךָ וְאִמְךָ וְתִגַּל יוֹלְדֶתְךָ".

תנו רבנן: שלחו בני לשכת הגזית לחוני המעגל "וְתִגְזֹר אוֹמֵר וְיָקָם לָךְ וְעַל דְּרָכֶיךָ נִגָּה אוֹר": "וְתִגְזֹר אוֹמֵר" אתה גזרת מלמטה והקדוש ברוך הוא מקיים מאמריך מלמעלה. "וְעַל דְּרָכֶיךָ נִגָּה אוֹר" דור שהיה אפל [מרוב צער שלא ירדו גשמים] הארת בתפלתך. "כִּי הִשְׁפִּילוּ וְתִאֲמַר גֹּוָה" דור שהיה שפל הגבהתו בתפלתך. "וְיִשַׁח עֵינָיו יוֹשַׁע" דור ששח בעונו הושעתו בתפלתך. "יִמְלֹט אֵי נָקִי" דור שלא היה נקי מלטתו בתפלתך. "וְנִמְלֹט בְּבֵר פֶּפִּידָה" מלטתו במעשה ידיך הברורין.

ר' יוחנן - כל ימיו של אותו צדיק [חוני המעגל] היה מצטער על מקרא זה "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב ד' אֶת שִׁיבַת צִיּוֹן הֵיִינוּ כְּחִלְמִים" אמר האם יש מישהו שישן שבעים שנה בחלומו [שהפסוק מדבר על כך]? יום אחד הלך בדרך וראה לאיש שנוטע עץ חרוב, אמר לו 'כמה שנים טוען פירות?' אמר לו אותו איש 'שבעים שנה' אמר לו 'פשוט לך שתחייה שבעים שנה?' אמר לו 'אני מצאתי את החרוב כשהגעתי לעולם הזה, וכמו ששתל לי אבי את החרוב כך אני שותל את החרוב לבני'. ישב חוני המעגל ואכל לחם, ובאה לו שינה ונרדם, וכשישן, עלה סביבו שן סלע וכיסה אותו מעיני האדם וישן שבעים שנה. כאשר קם מהשינה ראה לאדם שמלקט מעץ החרוב פירות אמר לו חוני 'אתה הוא זה ששתל אותי?' א"ל 'אני נכדו' אמר לו שמע מינה 'שישנתי שבעים שנה'. ראה לחמורו שילדה לו וולדי וולדות. הלך לביתו אמר להם 'בנו של חוני המעגל חי?' אמרו לו 'בנו לא, אך נכדו חי' אמר להם 'אני חוני המעגל' אך לא האמינו לו. הלך לבית המדרש שמע לחכמים שאומרים, שברור להם ההלכות כמו השנים שהיה חוני המעגל חי [שכאשר עלו לבימ"ד עם כל קושיא שהיה להם היה מתרץ להם אותה] אמר חוני לחכמים 'אני הוא' אך לא האמינו לו ולא עשו לו כבוד כמו שמגיע לו, חלשה דעתו התפלל שימות ומת. [רבא - זה הוא שאומרים אנשים או חברותא או מיתה].

דף כג • ע"ב

אבא חלקיה היה בנו של חוני המעגל. וכשהיה צורך בגשם בעולם, היו באים אליו חכמים כדי שיתפלל על הגשם, ולאחר שהתפלל היה יורד גשם. פעם אחת, היה צריך גשם, ושלחו אליו חכמים זוג של ת"ח כדי שיתפלל שירדו גשמים. לאחר שלא מצאוהו בבית, הלכו לשדה ומצאו אותו שם חורש בשדה, נתנו לו שלום אך לא החזיר להם פנים. לעת ערב, כשהיה לוקח עצים והיה הולך לביתו, נשא את העצים והמעדר על כתף אחת ואת הגלימה על הכתף השנית, וכל הדרך לא נעל נעליים. כאשר הגיע לאמת המים נעל את נעליו, וכשהגיע למקום קוצים וברקנים הגביה את בגדו. כאשר הגיע לעיר, יצאה אליו אשתו לקבל פניו כאשר היא מקושטת, וכשהגיעו לבית נכנסה ראשונה אשתו ואח"כ הוא ואח"כ הת"ח. ישב לאכול פת ולא הזמין את הת"ח לאכול עמו בסעודה. חילק את הפת לילדיו, לילד הגדול נתן חלק אחד

ולקטן נתן שני חלקים. אמר לאשתו 'יודע אני שרבנן באו בשביל שאתפלל על הגשם, בואי עימי ונעלה לגג ונתפלל לד', אפשר שיתרצה הקדוש ברוך הוא ויוריד גשם [והם לא ידעו שזה בגלל תפילותינו] וממילא לא נחזיק טובה לעצמנו'. עלו לגג, עמד הוא בזווית אחת והיא עמדה בזווית אחרת, ותחילה הגיעו העננים מהזוית שבו אשתו התפללה. כשירד מהגג, אמר לחכמים 'למה באתם?' אמרו לו 'שלחו אותנו חכמים לכבודו ע"מ לבקש שתתפלל על הגשמים' אמר להם 'ברוך המקום שלא הצריך אתכם לאבא חלקיה [שהרי כבר יורד גשם]' אמרו לו 'יודעים אנו שהגשם הגיע מחמת כבודו, אלא יאמר לנו כבודו מספר דברים שראינו שתמוהים לנו'. והתחילו לשאול אותו 'מה הטעם כשנתנו שלום לכבודו [בשדה] לא החזרת לנו שלום?' אמר להם 'שכיר יום הייתי ואמרתי לעצמי לא אתבטל ממלאכתי להחזיר לכם שלום'. 'ומה הטעם נשאת את העצים על כתף אחד ואת הבגד על הכתף השנית [ולא תחת העצים, באופן שהיה מיקל עליך לשאת את העצים ולא יפצעו אותך]'? אמר להם 'טלית [בגד] שאולה היתה לי, וללבושה שאלתי ולא כדי ליתנה תחת משאי [שעלולה להיקרע]'. 'ומה הטעם כל הדרך לא נעלת נעליים וכאשר הגעת למים כן לבשת נעליים?' אמר להם 'כל הדרך אני רואה את הדרך שלפני אך במים איני רואה את הדרך'. 'ומה הטעם שכשהגעת למקום קוצים וברקנים הגבהת את הבגדים?' אמר להם 'הבשר [של האדם] מעלה רפואה [עתיד להתרפות] והבגדים [אם יקרעו] אינה מעלה רפואה'. 'מה הטעם כשהגעת לעיר יצאה אשתך לפניך מקושטת?' אמר להם 'כדי שלא אתן עיני באשה אחרת'. 'ומה הטעם נכנסה היא ראשונה לבית ואז אתה ואז אנחנו?' אמר להם 'משום שאין אתם בדוקים לי, אם כשרים אתם אם פסולים אתם, שתכנסו אחרי אשתי'. 'ומה הטעם, כאשר ישבת לאכול לא הצעת לנו גם?' 'משום שלא היה לי הרבה לחם, ואם הייתי מזמין אתכם לאכול עימי, לא הייתם אוכלים אצלי והייתם מחזיקים לי טובה על זה שהזמנתי אתכם, ולא רציתי שתחזיקו לי טובה בחינם'. 'מה הטעם הבאת לילד הגדול חתיכה אחת של לחם ואילו לקטן הבאת שתי חתיכות של לחם?' אמר להם 'הבן הגדול נמצא בבית ולכן בידו לאכול במשך היום, אך הקטן נמצא בבית הכנסת וחוזר רק בסוף היום ואינו אוכל במשך היום'. 'ומה הטעם, הקדימו לעלות העננים מהזוית שהיתה נמצאת בו אשתך לעננים שמהצד שלך?' 'משום שהאשה מצויה בבית ומביאה לחם לעניים [שהנאתם קרובה, שמיד יכולים לאכול] ואני מביא כסף ולא קרובה הנאתם. טעם אחר - היו בשכונתנו בריונים אני התפללתי שימותו והיא התפללה שיחזרו בתשובה, ואכן חזרו בתשובה.

✧ **חנן הנחבא בן בתו של חוני המעגל**, כאשר העולם היה צריך לגשם היו שולחים אליו חכמים, תינוקות של בית רבן והיו התינוקות תופסים לו בשולי טליתו ואמרו לו 'אבא אבא תביא לנו גשם' אמר לפני הקב"ה 'רבש"ע עשה בשביל אלו שאין מכירין בין אבא שנותן גשם לאבא שלא נותן גשם' [ונקרא חנן הנחבא - מפני שהיה מחביא עצמו בבית הכסא (שהיה צנוע ביותר כאשר היה נכנס לשירותים)].

✧ **אמר רבי זריקא לרב ספרא** 'בוא תראה מה ההבדל בין תקיפי א"י לחסידים שבבל': **רב הונא ורב חסדא** שהיו חסידים שבבל, כאשר היה צריך העולם לגשם, אמרו 'נתכנס ביחד ונתפלל ונבקש רחמים, ואפשר שיתרצה ד' ויוריד גשם' [דהיינו שלמרות חסידותם, פירסמו את הדבר שיתכן שבזכותם ירד גשם]. **רבי יונה אבא של רבי מני** שהיה מתקיפי א"י, כאשר היה צריך העולם לגשם, היה נכנס לביתו ואמר לבני ביתו 'הביאו לי שק ואלך ואקנה בזוז תבואה' כאשר

יצא לבחוץ הלך ועמד במקום עמוק [שנאמר "מִמַּעַמְקִים קָרְאתִיךָ ד'"] ועמד שם במקום צנוע, והתכסה בשק, וביקש רחמים, וירד גשם. כשחזר לביתו, אמרו לו בני ביתו 'הבאת תבואה?' אמר להם 'אמרתי, הואיל והגיע עכשיו גשם, אז יהיה רווח בעולם והתבואה תהיה יותר בזול ולכן לא קניתי כעת' [ולמרות שהיה מתקיף א"י לא פירסם את הדבר ואפילו לא לאנשי ביתו].

רבי מני בנו של רבי יונה, היו מצערים אותו אנשי בית הנשיא. השתטח על קבר אביו, אמר לו 'אבא, אבא, הם מצערים אותי'. יום אחד אנשי בית הנשיא עברו ליד הקבר, ונתפשו רגלי סוסיהם, עד שקיבלו עליהם שלא יצערו את רבי מני. ועוד מעשה עם רבי מני שהיה מצוי אצל רבי יצחק בן אלישיב. אמר לו רבי מני 'עשירים של בית חמי מצערים אותי' אמר לו רבי יצחק בן אלישיב 'יהיו עניים', ואכן נהיו עניים. אמר לו רבי מני 'הם דוחקים אותי ליתן להם פרנסה' אמר לו רבי יצחק בן אלישיב 'יהיו עשירים', ואכן נהיו עשירים. אמר לו רבי מני 'אין אשתי מקובלת עלי בגלל שהיא לא יפה' אמר לו רבי יצחק בן אלישיב 'מה שמה?' אמר לו 'חנה' אמר 'תתייפי חנה', וכן נתייפתה חנה. אמר רבי מני 'מתגאה עלי מתוך יופיה' אמר לו רבי יצחק בן אלישיב 'אם כך, תחזור חנה לשחרוריתה', ואכן וחזרה חנה לשחרוריתה.

שני ת"ח שהיו לפני רבי יצחק בן אלישיב, אמרו לו 'התפלל עלינו כבודו שנהיה חכמים הרבה!' אמר להם 'עמי היתה ושלחתיה' [שכבר אין תפילתי מקובלת כ"כ].

דף כד • ע"א

רבי יוסי בן רבי אבין היה לומד לפני ר' יוסי שמן העיר יוקרת, עזב את ר' יוסי שמן יוקרת והלך ללמוד לפני רב אשי. יום אחד שמע רבי יוסי בן רבי אבין לרב אשי ששנה: שמואל - השולה דג מן הים בשבת, כיון שיבש בו כסלע - חייב [משום נטילת נשמה]. אמר רבי יוסי בן רבי אבין לרב אשי - 'ותאמר הגבלה זו: שדווקא אם יבש כסלע בין סנפיריו אז חייב!' אמר לו - 'ואינך סובר שמי שאמר זאת זה רבי יוסי בן רבי אבין ומדוע אין אתה אומר זאת בשמו? אמר לו 'אני הוא'. אמר לו 'ולא לפני רבי יוסי שמן יוקרת אתה לומד?' אמר לו 'כן' אמר לו 'ומדוע עזבת אותו ובאת אלי?' אמר לו 'אדם שלא חס על בנו ובתו, עלי יחוס!?'.

מה היה אותו מעשה עם בניו של ר' יוסי שמן יוקרת שלא חס עליהם:

בנו: לר' יוסי שמן יוקרת היו פועלים שכורים לעבוד בשדה, יום אחד העריב להם היום ועדין לא הביא להם ר' יוסי לחם לאכול. אמרו הפועלים לבנו 'אנו רעבים' היו יושבים תחת עץ תאנה שלא הגיעה זמנה אמר 'תאנה, תאנה! הוציאי פירותיך ויאכלו פועלי אבא'. הוציאה ואכלו את התאנים. בנתיים הגיע ר' יוסי. אמר להם 'לא תחשבו בדעתכם שזה שאיחרתי כי לא רציתי להביא לכם את המגיע לכם, אלא טרחתו במצווה, ועד עכשיו ארכה טרחתו'. אמרו לו 'ד' ישיביע אותך כמו שהשביע בנך אותנו' אמר להם 'מהיכן השביע אתכם?' אמרו לו 'כך וכך היה המעשה' אמר לבנו 'בני, אתה הטרחת את קונך להוציא תאנה פירותיה שלא בזמנה יאסף שלא בזמנו'.

בתו: היתה לו בת בעלת יופי. יום אחד ראה לאיש אחד שהיה מפרק את גדר העצים ליד ביתו כדי להסתכל על הבת שלו. אמר לו: 'מה אתה מעין כאן?' אמר לו 'רבי, אם ללוקחה

לא זכיתי, לראותה לא אזכה?' - אמר לה 'בתי, את מצערת את הבריות - שובי לעפריך, ואל יכשלו ביד בני אדם'.

מסופר על החמור של ר' יוסי שמן יוקרת, כאשר היו שוכרים אותו לכל היום, לעת ערב היו משלחים אותו עם דמי השכירות על גביו והיה הולך לבית בעליו. ואם היו מרבים בשכר או מפחיתים לא היה זה החמור ממקומו. יום אחד שכחו זוג של סנדלים על גביו, ולא הלך החמור עד שנטלו את הסנדלים ממנו.

אלעזר איש בירתא כשהיו רואים אותו גבאי צדקה, היו בורחים ממנו, כיון שכל מה שיש לו היה נותן להם לצורך צדקה. יום אחד עלה לשוק כדי לקנות צורכי נידוניה לבתו, ראוהו גבאי צדקה והתחבאו ממנו. הלך ורץ אחריהם והשיגם, אמר להם 'השבעו לי באיזה צדקה אתם עוסקים?' אמרו לו 'בחתונת יתום עם יתומה'. אמר להם: 'העבודה [לשון שבועה] שהם קודמים לבתי'. לקח כל הכסף שהיה בידו ונתן להם. נשאר לו זוז אחד, וקנה איתו מעט חיטים ועלה לביתו וזרק את החיטים באוצר התבואה. באה אשתו ושאלה לבתו 'מה הביא אביך?' אמרה לה 'כל מה שהביא זרק באוצר החיטים'. הלכה אשתו לפתוח את דלת האוצר כדי לראות מה הביא, ראתה אוצר מלא חיטים, ויוצאים החיטים דרך החור שמתחת לציר הדלת ואין הדלת נפתחת מרוב החיטים הלוחצים אותה [שנעשה נס]. הלכה בתו לבימ"ד, אמרה לו 'בא וראה מה עשה לך אוהבך!' אמר לה 'העבודה! [לשון שבועה] הרי הן הקדש עליך. ואין לך בהן אלא כאחד מעניי ישראל'.

רבי יהודה נשיאה גזר תענית על שלא ירדו גשמים, התפלל ולא הגיע גשם. אמר: 'כמה הבדל יש משמואל הרמתי ליהודה בן גמליאל! [שאצל שמואל שהתפלל לבדו ירד גשם, ואילו אני מתפלל עם כלל ישראל ולא יורד] אוי לו לדור שכן נתקע, אוי לו למי שעלתה בימיו כך!' חלשה דעתו ואז ירד גשם.

בית הנשיא גזרו תענית ולא הודיעו לרבי יוחנן ולריש לקיש עליה. בבוקר הודיעו להם שגזרו אתמול תענית, אמר ריש לקיש לרבי יוחנן 'הרי לא קיבלנו אותה על עצמנו מאתמול' אמר לו 'אנחנו אחרי בית הנשיא נגררים [וכשהוא גזר הרי כאילו קבלנו אותה מבעוד יום]. עוד מעשה, בית הנשיא גזרו תענית ולא ירד גשם. לימד אושעיא הצעיר שבין בני הישיבה את הברייתא: "וְהָיָה אִם מַעֲיַנִּי הָעֵדָה נִעְשְׂתָה לְשִׁגְגָה", משל לכלה שהיא בבית אביה, כל זמן שעיניה יפות - אין כל גופה צריכה בדיקה, עיניה טרוטות [רכות] - כל גופה צריכה בדיקה [ורמז שהמנהיגים מבית הנשיא רשעים, ולכן צריך בדיקה על מעשי העם והואיל והעם לא ראוי לא בא גשם]. הגיעו עבדיו של הנשיא והשליכו סודר מסביב לצואר אושעיא, וציערו אותו. אמרו בני עירו לעבדי הנשיא 'הניחו לו, שהוא גם מצער אותנו, אבל מכיון שראינו שכל דבריו נאמרים לשם שמיים - אין אנו אומרים לו כלום ועוזבים אותו, גם אתם עזבו אותו'.

רבי גזר תענית ולא הגיע גשם. ירד אילפא [וי"א רבי אילפא] לפני התיבה בנוכחותו של רבי, והתחיל להתפלל 'משיב הרוח' - והחלה הרוח נושבת. 'מוריד הגשם' - והתחיל גשם לרדת. אמר רבי לאילפא 'מה מעשיך' [שהתקבלה תפילתך] - אמר לו 'אני גר בכפר דחוק ועני, שאין בו יין לקידוש והבדלה, ואני טורח ומביא יין לקידוש והבדלה ומוציא את כולם ידי חובה'.

⋄ **רב הזדמן** למקום מסוים שלא היה שם גשם, גזר תענית ולא ירד גשם. ירד לפניו שליה ציבור, התפלל 'משיב הרוח' - והחלה הרוח נושבת. 'מוריד הגשם' - והתחיל גשם לרדת. אמר לו 'מה מעשיך' [שהתקבלה תפילתך] - אמר לו 'מלמד תינוקות אני, ומלמד אני את בני העניים כבני העשירים בשווה, וכל מי שאין לו לשלם לי - איני לוקח ממנו כלום. ויש לי בריכה של דגים, וכל תינוק שאינו רוצה ללמוד - משחד אני אותו בדגים אלו, ובכך אני מתקן ומפייס אותם עד שמתרצים לבוא ללמוד.

⋄ **רב נחמן** גזר תענית, התפלל ולא ירדו גשמים. אמר 'קחו את נחמן [על עצמו אומר זאת] ותשליכו אותו בחבטה מן הכותל לארץ'. הצטער רב נחמן, ובעקבות צערו ירד גשם.

⋄ **רבה** גזר תענית, התפלל ולא ירד גשם. אמרו לו 'והרי רב יהודה כשהיה גוזר תענית היה יורד גשם!' - אמר להם 'מה אעשה? [שאיני יודע במה כוחם עדיף] **אם משום שהם היו שונים הרבה** - אנחנו עדיפים מהם שבשנים של **רב יהודה** עיקר לימודם היה בסדר נזיקין, ואנחנו שונים בכל שישה סדרי משנה, ולא עוד אלא כאשר הגיע **רב יהודה** למשנה בעוקצין 'האשה שכובשת ירק בקדירה' [ו"א המשנה 'זיתים שכבשן בטרפיהן טהורין'] אמר על זה 'הויית של **רב ושמואל** רואים אנו כאן [שהם משניות קשות כמו קושיות **רב ושמואל**-שהיה קשה לו]! ואילו אנחנו לומדים משניות של עוקצין ב-13 ישיבות! [דהיינו שפחות קשה לנו], ולמרות ההבדל בלימוד, כאשר **רב יהודה** היה שולף נעל אחת משום עינוי היה יורד גשם, ואנחנו צווחים לד' כל היום ולא יורד גשם. **אם משום שיש משהו במעשיי שלא טוב** - אם יש מי שראה שיבוא יגיד! אבל מה יעשו גדולי הדור שאין דורן דומה יפה.

דף כד • ע"ב

⋄ **רב יהודה** ראה שני אנשים שהיו פרוצים בביזוי לחם [שזרקו את הפת זה לזה], אמר 'שמע מינה יש שובע בעולם'. נתן עיניו, ונהיה רעב. אמרו **חכמים לרב כהנא** בנו של **רב נחוניא שמשו** [של רב יהודה] 'אתה שהינך מצוי לפניו [רב יהודה] תעשה שיצא דרך הפתח הסמוך לשוק [כדי שיראה את הרעב]'. עשה כך שמשו ויצא [רב יהודה] לשוק. וראה אסיפת אנשים, אמר להם 'מהי האסיפה הזו?' אמרו לו 'על כלי של תמרים שעומד להימכר נאספו כולם'. אמר 'שמע מינה רעב בעולם'. אמר לשמשו 'חלוץ לי נעלי'. חלץ לו מנעל אחד וירד גשם, כאשר בא שמשו לחלוץ לו את הנעל השניה, בא אליהו ואמר לו 'אמר הקדוש ברוך הוא: אם הינך חולץ את השניה אני מחריב את העולם'.

רב מרי ברה דבת שמואל - באותו יום שחל השובע אני הייתי עומד על שפת הנהר 'פפא', וראיתי מלאכים שהיו נראים כמלחי ספינה שהם מביאים חול ומילואו בו את הספינה, והחול נהפך לקמח סולת. ואז באו כולם לקנות מקמח זה, אמר להם **רב יהודה** 'מקמח זה לא תקנו, שמעשה ניסים הוא'. ולמחרת הגיע ספינה עם חיטים ממקום הנקרא פרזינא.

⋄ **רבא נזדמן להגרונאי**, גזר תענית ולא ירד גשם. אמר להם 'תלינו הלילה כולכם כשאתם עדין בתענית'. למחר אמר להם 'אם יש אדם שראה משהו בחלומי, שיאמר מה ראה'. אמר להם **רבי אלעזר מהגרונאי** 'אני ראיתי שהקריאו לי בחלומי שלום טוב לרב טוב [הכוונה לרבא]

מהריבון שהוא טוב [הכוונה לד'] ומטובו מטיב לעמו [שהכוונה מזכויותיו של רבא עושה ד' טוב לעמו], אמר רבא 'שמע מינה עת רצון היא ויש לבקש רחמים'. ביקש רחמים ואכן ירד גשם.

מעשה באדם שהתחייב מלקות בבית דינו של רבא משום שבעל אשה נכרית, הלכה אותו רבא ומת הלוקה. נשמע הדבר לבית שבור המלך ורצה להעניש את רבא על כך, אמרה איפרא הורמיז אמו של שבור המלך לבנה: 'לא כדאי לך להתעסק עם היהודים, שכל שהם רוצים מאדונם, נותן להם' אמר לה: 'מה ראית שנתן להם?' אמרה: 'ביקשו גשמים ונתן להם'. אמר לה: 'זה שירד גשם זה לא ראיה, שכן זה היה זמן הגשמים, אלא אם כדברך שיבקשו עכשיו גשמים בתקופת תמוז ואז ירד ואז זה יהיה ראיה'. שלחה לרבא: 'תכוין דעתך לבקש רחמים שירד גשם'. ביקש רחמים, ולא ירד גשמים. אמר לפניו: 'רבנו של עולם! "אַלְקִים בְּאַזְנוֹנֵנוּ שְׁמַעְנוּ אֲבוֹתֵינוּ סִפְרוּ לָנוּ פֶּעַל פְּעֻלַּת בְּיָמֵיהֶם בְּיָמֵי קֶדֶם", ואנו בעינינו לא ראינו! וירד גשמים מרובים עד כדי כך שמרוב גשמים קילחו מים מהמרזבים של ציפורי והגיעו עד נהר חידקל. בא אביו של רבא בחלום, ואמר לו: 'היש שמטריח לקונו כ"כ [להוריד גשמים]?' המשיך ואמר לו אביו: 'שנה את מקומך' שינה מקומו. למחר כשהשכים למחרת מצא את מטתו שהיא מחותכת בסכינים.

רב פפא גזר תענית ולא ירד גשם, נחלש לבו [מהתענית], גמע כף דייסא, והתפלל וגם אז לא ירד גשם. אמר לו רב נחמן בר אושפזתי: 'שמא אם היית גומע כף נוספת של דייסא היתה מתקבלת תפילתך והיו יורדים גשמים' [אמר לו בשחוק, שכן היה לו קודם להתפלל ואחרי זה לאכול ולא הפוך]. התבייש רב פפא וחלש דעתו, ואז ירד גשם.

מעשים על רבי חנינא בן דוסא ומשפחתו:

1. רבי חנינא בן דוסא היה הולך בדרך וירד גשם. אמר לפניו: 'רבנו של עולם, כל העולם כולו בנחת וחנינא בצער?' הפסיק הגשם. כשהגיע לביתו, אמר לפניו: 'רבנו של עולם! כל העולם כולו בצער, וחנינא בנחת?' וירד שוב הגשם. רב יוסף - מה הועילה תפילתו של כהן גדול [ביום הכפורים] לגבי רבי חנינא בן דוסא. ששנינו: היה [הכהן] מתפלל תפלה קצרה בבית החיצון [היכל]. מה היה מתפלל? רבין בר אדא ורבא בר אדא אמרו משמו של רב יהודה: 'יהי רצון מלפניך ה' אלקינו שתהא השנה הזו אם שחונה [חמה] תהא גשומה וטלולה. ואל יכנס לפניך תפילת עוברי דרכים [שמתפללים שלא ירדו גשם]'. רב אחא בנו של רבא סיים משמו של רב יהודה: 'לא יעדי עביד שולטן מדבית יהודה [לא תפסק המלכות מזרע שבט יהודה], ואל יהו עמך ישראל צריכין להתפרנס זה מזה, ולא לעם אחר'.

רב - בכל יום ויום בת קול יוצאת ואומרת: 'כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני וחנינא בני דיו בקב חרובים מערב שבת לערב שבת'.

דף כה • ע"א

2. היתה רגילה אשתו של ר' חנינא בן דוסא לחמם התנור כל ערב שבת וזורקת היתה לתוך התנור דבר המעלה עשן כקיטור משום הבושה [שהיתה מראה לשכנים בכך שכביכול

אופה עיסות לשבת, שכן היתה ענייה ולא רצתה שיראה שהיא לא עושה כלום], היתה לה בשכונתה שכנה רעה. אמרה לעצמה השכנה: הרי אני יודעת שאין בבתם ולא כלום, וא"כ מה הוא זה שתנורם מלא הרבה עשן? הלכה ודפקה על הדלת, התביישה אשתו של ר' חנינא ונכנסה לחדרה. נעשה לה נס וראתה השכנה את התנור מלא לחם, ואת הקערה מלאה עיסה. אמרה לה השכנה: 'פלונית פלונית! תביא כלי שרודין עמו הפת, שהרי לחמך כבר נחרך'. אמרה לה: אף אני לכך נכנסתי לחדרי'. [שנו חכמים- אף היא להביא מרדה נכנסה, מפני שמלומדת בנשים].

3. אמרה אשתו של רבי חנינא לרבי חנינא: עד מתי נצטער כל כך [מהעניות]? אמר לה: 'מה נעשה?' אמרה לו: 'בקש רחמים שיתנו לך משהו', ביקש רחמים, יצתה כמין פיסת יד ונתנו לו רגל אחת משולחן העשוי מזהב. לאחר זמן אמר לאשתו: 'ראיתי בחלומי עתידים צדיקים שאוכלים על שולחן של זהב עם שלוש רגלים, ואנחנו אוכלים עם שולחן עם שתי רגליים. נוח לך שכולם יאכלו על שולחן שלם ואנו נאכל על שולחן חסר?' אמרה לו: 'ומה נעשה? בקש רחמים שיקחו ממך את הרגל מזהב'. ביקש רחמים ולקחו אותו. [שנינו: גדול היה נס אחרון] [לקיחת הרגל] יותר מן הראשון [נתינת הרגל]. שמקובלנו- שמשמים נותנים לאדם אך לא לוקחים מה שנתנו].

4. ערב שבת אחד ראה ר' חנינא את בתו כשהיא עצובה. אמר לה: 'בתי למה את עצובה?' אמרה לו: 'כלי של חומץ נתחלף לי בכלי של שמן, והדלקתי ממנו אור לשבת'. אמר לה: 'בתי, מה אכפת לך? מי שאמר לשמן וידלוק הוא יאמר לחומץ וידלוק'. ובאמת שנינו: שהיה דולק והולך כל היום כולו, עד שהביאו ממנו אור להבדלה.

5. רבי חנינא בן דוסא היה לו עיזים, אמרו לו שכניו: 'העיזים רועות בשדותינו ומפסידות אותנו'. אמר להם: אם הם מפסידות אותכם יאכלו אותם זאבים, ואם לא כל אחד ואחד מהם יביא בערב זאב בקרניו. לערב הביא כל אחד מהם זאב בקרניו.

6. היתה לו שכנה שבנתה בית, ולא הגיעו הקורות של הגג מכותל לכותל באה לפניו, אמרה לו: 'ביתי בית ולא מגיעים קורות הגג מכותל לכותל' אמר לה: 'מה שמך?' אמרה לו: 'איכו' אמר: 'איכו יאריכו קורותיך'. [שנינו: הגיעו, עד שבלטו מצידי הבית אמה לכאן ואמה לכאן. ויש אומרים: שנדבקו חתיכות עץ קטנות לאורך הקורות. ועוד אמר פלימו - אני ראיתי אותו הבית, והוא קורותיו יוצאות אמה לכאן ואמה לכאן. ואמרו לי: בית זה שקירה רבי חנינא בן דוסא בתפלתו].

7. והעיזים שראינו לעיל שהיו לרבי חנינא בן דוסא הגיעו אליו על ידי המעשה דלקמן: אדם אחד עבר על פתח ביתו של ר' חנינא והניח שם תרנגולים [ושכח], ומצאתו אשתו של רבי חנינא בן דוסא, ואמר לה: 'אל תאכלי מביציהם'. והרבו ביצים ותרנגולים, והיו מצערים אותם, ומכרם, וקנה בדמיהן עיזים. פעם אחת עבר אותו אדם שאבדו ממנו התרנגולים, ואמר לחבירו: 'בכאן הנחתי התרנגולין שלי'. שמע רבי חנינא, אמר לו: 'יש לך בהן סימן?' אמר לו: כן, ונתן לו סימן ונטל את העיזין.

8. רבי אלעזר בן פדת היה עני ביותר. הקיז דם ולא היה לו מה לאכול, לקח צלע של שום ואכלו, התעלף ונרדם. באו חכמים לבקרו, ראו אותו בוכה ושוחק ויוצא ניצוץ ממצחו. כשהתעורר

שאלו אותו: 'למה בכית וחייכת?' אמר להם: 'שהיה יושב עמי הקב"ה, ואמרתי לו 'עד מתי אצטער בעולם הזה?' ואמר לי: 'אלעזר בני, נוח לך שאהפוך את כל העולם מתחילה? אפשר שתולד בשעת המזונות [ואז לא תהיה עני]'. אמרתי לפניו 'כולי האי, ואפשר?' אמרתי לו: 'ימי חיי שחייתי כבר הם רבים ממה שאני עתיד לחיות או פחות?' אמר לי 'מה שחיית זה יותר ממה שאתה עתיד לחיות' אמרתי לו: 'אם כן, לא רוצה' [וזה מה שבכה]. אמר לי 'בשכר זה שאמרת שאתה לא רוצה, אתן לך לעולם הבא שלוש עשרה נהרות של שמן אפרסמון דכין, שתתענג בהם' [וזה מה ששחק]. אמרתי לפניו 'זה מה שאקבל ולא יותר?' אמר לי 'ולחברך מה אתן?' אמרתי לו 'ואני מאדם שאין לו אני מבקש!?' והכה אותי במכת אצבע צרידה על מצחי, ואמר לי 'אלעזר בני, חצים בך, חצים' [לחדווה אמר לו כך] [וזה מה שיצא ניצוץ ממצחו].

רבי חמא בר חנינא גזר תענית ולא ירד גשם, אמרו לו 'והרי רבי יהושע בן לוי גזר תענית וירד גשם' אמר להם 'זה אני וזה בר לוי' [והוא עדיף ממני]. אמרו לו 'יבוא ונכוון דעתינו, אפשר ישבר לב הציבור וירד גשם'. התפללו ולא ירד גשם. אמר להם [לציבור] 'נוח לכם שיבא מטר בשבילנו?' אמרו לו 'כן'. אמר 'רקיע רקיע, כסה [בעננים] פניך!' ולא התכסה. אמר 'כמה עזין פני רקיע!' והתכסה, וירד גשם.

לוי גזר תענית ולא ירד גשם, אמר לפניו 'רבונו של עולם! עלית וישבת במרום ואין אתה מרחם על בניך'. והגיע גשם, ונעשה צולע לוי. [רבי אלעזר - לעולם אל יטיח אדם דברים כלפי מעלה, שהרי אדם גדול הטיח דברים כלפי מעלה ונעשה צולע וזה לוי. דהיינו ע"י חטא זה שהטיח דברים נעשה צולע כאשר החוה קידה לפני רבי].

רבי חייא בר לולייני שמע לעננים שאמרו: בוא ונוריד גשם בעמון ומואב. אמר לפניו 'רבונו של עולם, כשנתת תורה לעמך ישראל חזרת על כל אומות העולם ולא קיבלוהו, ועכשיו אתה נותן להם מטר? תורידו כאן גשם!' והורידו גשם כאן.

דף כה • ע"ב

"צִדִּיק כְּתֹמֵר יִפְרָח כְּאֶרֶז בְּלִבָּנוֹן יִשְׁגָּה", אם נאמר תמר, למה נאמר ארז? ואם נאמר ארז, למה נאמר תמר? אילו נאמר תמר ולא נאמר ארז, הייתי אומר: מה תמר אין גזעו מחליף - אף צדיק חס ושלוש אין גזעו מחליף [אינו בתחית המתים], לכך נאמר ארז. אילו נאמר ארז ולא נאמר תמר, הייתי אומר: מה ארז אין עושה פירות - אף צדיק חס ושלוש אין עושה פירות [אין לו שכר לע"ל], לכך נאמר תמר ונאמר ארז. [במאמר זה אנו עוסקים בארזים שגזעם מחליף, שיש עשרה מיני ארזים שנלמדים מהפסוק "אֵתָן בְּמִדְבַּר אֶרֶז שֹׁטֶה וְהָדָס..."].

תנו רבנן: מעשה ברבי אליעזר שגזר שלש עשרה תעניות על הצבור ולא ירדו גשמים. באחרונה [אחר שגמרו את כל השלוש עשרה] התחילו הצבור לצאת. אמר להם 'תקנתם קברים לעצמכם?' געו כל העם בבכיה, וירדו גשמים. שוב מעשה ברבי אליעזר שירד לפני התיבה ואמר עשרים וארבע ברכות ולא נענה. ירד רבי עקיבא אחריו, ואמר 'אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה. אבינו מלכנו למענך רחם עלינו' וירדו גשמים. והיו מרננים חכמים אחרי זה

[שכביכול ר"א פחות מר"ע]. יצתה בת קול ואמרה: לא מפני שזה גדול מזה, אלא שזה מעביר על מידותיו, וזה אינו מעביר על מדותיו.

◀ תנו רבנן: עד מתי יהו הגשמים יורדין והצבור פוסקין מתעניתם [ולא יצטרכו לגזור עוד תעניות]?

• ר"מ - כמלא ברך המחרשה [שיחלחלו המים בעומק הקרקע כשיעור חפירת מענית המחרשה בקרקע].

• חכמים - בקרקע חרבה - טפח. בבינונית - טפחיים. בחרושה - שלשה טפחים.

◀ רבי שמעון בן אלעזר - טפח של גשם שיורד לקרקע חרושה עולה תהום לקראתו שני טפחים [שהואיל והיא קרקע חרושה, היא ממהרת לבלוע, ולכן שנכנסו לה מלמעלה טפח אין זה אלא מעט גשמים, ועל שיעור מועט זה - אין התהום עולה אלא שני טפחים]. ואם אינה חרושה [ולא ממהרת לבלוע] עולה לקראתו שלושה טפחים.

◀ רבי אלעזר - כשמנסכין את המים בחג הסוכות, תהום אומר לחבירו: תוציא מימך כי קול שני ריעים [ניסוך המיים והיין] אני שומע שנאמר "תָּהוּם אֶל תָּהוּם קוֹרָא לְקוֹל צְנוּרִיךָ...". רבה - אני ראיתי את המלאך שממונה על הגשמים ששמו 'רידיא' והוא דומה לעגל ושפתיו סדוקות והוא נמצא בין התהום התחתון לתהום העליון, לתהום העליון אומר לו: השלך מימך, ולתהום התחתון אומר לו: הוצא מימך שנאמר "הַנְּצָנִים נִרְאוּ בְּאֶרֶץ...".

◀ תנו רבנן: היו מתענין וירדו להם גשמים:

• ר"מ: קודם הנץ החמה - לא ישלימו, לאחר הנץ החמה - ישלימו.

• רבי יהודה: קודם חצות - לא ישלימו, לאחר חצות - ישלימו.

• רבי יוסי: קודם תשע שעות - לא ישלימו, לאחר תשע שעות - ישלימו. [שכן מצינו באחאב מלך ישראל שהתענה מתשע שעות ולמעלה, שנאמר "הֲרָאִיתָ כִּי נִכְנַע אֲחָאב..."].

◀ רבי יהודה נשיאה גזר תענית וירדו להם גשמים לאחר הנץ החמה, סבר להורות לצבור להשלים תעניתם עד הלילה, אמר לו רבי אמי 'קודם חצות ואחר חצות שנינו'.

◀ שמואל הקטן גזר תענית וירדו להם גשמים קודם הנץ החמה, כסבורין העם לומר שבחו של צבור הוא [שעדין לא קראו וכבר נענו], אמר להם 'אמשול לכם משל: למה הדבר דומה - לעבד שמבקש פרס מרבו, אמר להם: תנו לו ואל אשמע קולו'. שוב שמואל הקטן גזר תענית, וירדו להם גשמים לאחר שקיעת החמה [עם סיום התענית]. כסבורים העם לומר שבחו של צבור הוא, אמר להם שמואל 'לא שבח של צבור הוא, אלא אמשול לכם משל: למה הדבר דומה - לעבד שמבקש פרס מרבו, ואמר להם: המתינו לו עד שיתמקמק ויצטער, ואחר כך תנו לו'. [ולשמואל הקטן, באיזו אופן כשירדו גשמים ע"י תענית צבור יש בזה משום שבחו של הצבור? אמר 'משיב הרוח' - ומיד נושבת הרוח, אמר מוריד הגשם - ומיד בא גשם].

דף כו • ע"א

• למסקנה: אביי ורבא: אין אומרים הלל אלא על נפש שבעה וכרס מלאה, אלא אם כן יש חשש שכרות ומחמת זה לא יאמרו הלל אח"כ, אז יאמרו ואחרי זה יאכלו וישתו.

סליק פרק סדר תעניות אלו

פרק בשלושה פרקים

משנה "בשלושה פרקים בשנה כהנים נושאים... שיבנה במהרה בימינו".

דף כו • ע"ב

כך אנו גורסים במשנה: "בשלושה פרקים כהנים נושאים את כפיהן כל זמן שמתפללין, ויש מהן ארבעה פעמים ביום: שחרית, ומוסף, מנחה, ונעילת שערים. ואלו הן שלושה פרקים: תעניות, ומעמדות, ויום הכפורים".

מתי נושאים כפיים:

- **רבי מאיר:** שחרית מוסף מנחה ונעילה - נושאים כפים כמשנה [והטעם - כל יום אין נושאים כפיים במנחה בגלל שכרות, אך בתענית אין חשש זה ולכן בהכל נושאים כפיים].
- **ר' יהודה:** שחרית ומוסף - יש בהן נשיאת כפים. מנחה ונעילה - אין בהן נשיאת כפים [והטעם - שחרית ומוסף שבכל יום לא מצוי שכרות לא גזרו חכמים ביום תענית, אך במנחה ונעילה שבכל יום כן מצוי שכרות, גזרו חכמים בתענית].
- **רבי יוסי:** נעילה - יש בה נשיאת כפים. מנחה - אין בה נשיאת כפים. [והטעם - מנחה שיש בכל יום גזרו חכמים ביום תענית, אך נעילה שלא מצוי בכל יום, לא גזרו חכמים בתענית].

כמו מי ההלכה:

- **רב:** הלכה כרבי מאיר [ודורשים את זה בצבור שהלכה כמותו].
- **רבי יוחנן:** נהגו העם כרבי מאיר [לא דורשים בצבור אבל יחיד שבא לשאול מורים לו כן].
- **רבא:** מנהג כרבי מאיר [גם לא מורים למי שבא להישאל על זה, אך אם עשה כר"מ מעצמו - אין מחזירין אותו ומניחין לו לישא כפין].
- **רב נחמן:** הלכה כרבי יוסי.

ופסקה הגמרא - הלכה כרבי יוסי. [ובזמן הזה, למרות שהלכה כר' יוסי, אפילו כך נושאים כפיים במנחה של תענית, שכן שמתפללים מנחה סמוך לשקיעת החמה, כתפילת הנעילה דומה שזמנה סמוך לשקיעה].

שכור אסור בנשיאת כפים, מניין? רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא: למה נסמכה פרשת כהן מברך לפרשת נזיר? לומר: מה נזיר אסור ביין - אף כהן מברך אסור ביין. ועוד כתוב 'לשרתו ולברך בשמו' מה כהן משרת - מותר בחרצן אף כהן מברך - מותר בחרצן. וכל הלימודים הם מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא ולכן הולכים בהם לקולא.

דף כז • ע"א

למסקנה שונים במשנה "אלו הן מעמדות, ומה טעם תיקנו מעמדות - לפי שנאמר "צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאש" והיאך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו? התקינו נביאים הראשונים עשרים וארבעה משמרות. על כל משמר ומשמר היה מעמד בירושלים של כהנים ושל לויים ושל ישראלים. הגיע זמן משמר לעלות - כהנים ולויים עולין לירושלים.

תנו רבנן: עשרים וארבעה משמרות בארץ ישראל, שתים עשרה מהן ביריחו. הגיע זמן המשמר לעלות, חצי המשמר היה עולה מארץ ישראל לירושלים, וחצי המשמר היה עולה מיריחו כדי שיספקו מים ומזון לאחיהם שבירושלים.

מה מעכב את קרבן:

- **שמואל** - כהנים ולויים וישראלים מעכבין את הקרבן אם לא עלו לירושלים כל אנשי המעמד [סובר שעיקר שירה בפה].

- **רבי שמעון בן אלעזר** - כהנים ולויים וכלי שיר מעכבין את הקרבן. [סובר שעיקר שירה בכלי]

רב - משה תיקן להם לישראל שמונה משמרות. ארבעה מאלעזר וארבעה מאיתמר. בא שמואל והעמידן על שש עשרה, בא דוד והעמידן על עשרים וארבעה, שנאמר "בשנת הארבעים למלכות דוד נדרשו וימצא בהם גבורי חיל ביעזר גלעד".

שנינו בברייתא: משה תיקן להם לישראל שש עשרה משמרות, שמונה מאלעזר ושמונה מאיתמר, וכשרבו בני אלעזר על בני איתמר חלקום והעמידום על עשרים וארבע, שנאמר "וימצאו בני אלעזר רבים לראשי הגברים מן בני איתמר ויחלקום לבני אלעזר ראשים לבית אבות ששה עשר ולבני איתמר לבית אבותם שמונה" ואומר "בית אב אחד אחז לאלעזר ואחז אחז לאיתמר". [ונצרך הפס' השני לומר שלא נתרבו בני איתמר כלל, אלא רק בני אלעזר].

דף כז • ע"ב

תנו רבנן: ארבעה משמרות עלו מן הגולה, ואלו הן: ידעיה, חרים, פשחור ואימר. עמדו נביאים שביניהם וחלקום והעמידום על עשרים וארבעה. בללום ונתנום בקלפי, בא ידעיה ונטל חלקו וחלק חבריו - שש. בא חרים ונטל חלקו וחלק חבריו - שש, וכן פשחור, וכן אימר. וכן התנו נביאים שביניהם, שאפילו יהויריב ראש משמרת עולה לארץ - לא ידחה ידעיה ממקומו, אלא ידעיה עיקר ויהויריב טפל לו.

אמרנו שבמעמדות היו קורים במעשה בראשית, מניין?

רב אסי - אלמלא מעמדות [דהיינו, עסק הקרבנות שישראל מקריבין] לא נתקיימו שמים וארץ, שנאמר "ויאמר ד' אלוקים במה אדע כי אירשנה" אמר אברהם: 'רבונו של עולם! שמא ישראל חוטאין לפניך אתה עושה להם כדור המבול וכדור הפלגה?' אמר לו: 'לאו'. אמר

לפניו: 'רבנו של עולם, הודיעני, במה אירשנה?' אמר לו: 'קחה לי עגלה משלשת ועז משלשת...'. אמר לפניו 'רבנו של עולם, תינח בזמן שבית המקדש קיים, בזמן שאין בית המקדש קיים מה תהא עליהם?' אמר לו 'כבר תקנתי להם סדר קרבנות, בזמן שקוראין בהן לפני - מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני, ואני מוחל להם על כל עונותיהם'.

תנו רבנן: אנשי משמר היו מתפללין על קרבן אחיהם שיתקבל ברצון, ואנשי מעמד מתכנסין לבית הכנסת, ויושבין ארבע תעניות: בשני בשבוע, בשלישי, ברביעי, ובחמישי. בשני - על יורדי הים, בשלישי - על הולכי מדברות. ברביעי - על אסכרא [מחלה מסוימת] שלא תיפול על התינוקות, בחמישי - על עוברות שלא יפילו ועל מיניקות שיוכלו להניק את בניהם. ובערב שבת לא היו מתעניין מפני כבוד השבת [לא להיכנס לשבת כשהוא מעונה], קל וחומר בשבת עצמה. בראשון בשבת לא היו מתענים, למה?

• **רבי יוחנן** - מפני הנוצרים [שעושים אותו יו"ט שלהם, ואם יתענו יאמרו שהם מתאבלים ביום השמחה שלהם].

• **רבי שמואל בר נחמני** - מפני שהוא שלישי ליצירה [שאדם נברא ביום השישי, וא"כ יום ראשון זה היום השלישי ליצירתו ואז האדם עדיין חלש].

• **ריש לקיש** - מפני נשמה יתירה [שנוטלים אותה אז, ואז האדם חלש]. שאמר **ריש לקיש**: נשמה יתירה ניתנה בו באדם בערב שבת, במוצאי שבת נוטלין אותה ממנו, שנאמר "שֶׁבֶת וַיִּנָּפֶשׁ" - כיון ששבת וי אבדה נפש.

שנינו 'ביום הראשון בראשית ויהי רקיע': בראשית בשני קוראים, יהי רקיע בקורא אחד. למרות שבראשית זה חמישה פסוקים [ושנינו שאסור שהקורא יפחות משלושה פסוקים] יקראו שנים, כיצד?

• **רב** - דולג [דהיינו חוזר הקורא השני על הפס' השלישי שקרא הראשון].

• **שמואל** - פוסק [דהיינו הראשון מפסיק באמצע הפס' השלישי].

אמנם במקרה שיכול לקרוא מפרשה אחרת, יקרא מפרשה אחרת ולא יפסוק/ידלוג.

דף כח • ע"א

כך שנינו במשנה למסקנה: בשחרית ובמוסף קורין אותה בספר, ובמנחה קורין אותה הציבור על פה כקורין את שמע.

קרבן עצים דוחה מעמד של נעילה אך לא של מנחה, והסיבה: הללו דברי תורה [מנחה, שהרי יצחק אבינו תיקן את תפילת המנחה], והללו דברי סופרים [נעילה].

תנו רבנן: למה הוצרכו לומר זמן עצי כהנים והעם? אמרו: כשעלו בני הגולה לא מצאו עצים בלשכה, ועמדו אלו והתנדבו משלהם. וכך התנו נביאים שביניהן: שאפילו לשכה מלאה עצים - יהיו אלו מתנדבין משלהן, שנאמר "וְהַגִּזְרֹת הַפְּלִגּוֹ עַל קֶרְבֵּן הָעֲצִים הַכֹּהֲנִים

הַלּוּיִם וְהָעָם לְהֵבִיא לְבֵית אֱלֹהֵינוּ לְבֵית אֲבֹתֵינוּ לְעֵתִים מְזֻמָּנִים שָׁנָה בְּשָׁנָה לְבַעַר עַל מִזְבֵּחַ ד' אֱלֹהֵינוּ כְּכָתוּב בַּתּוֹרָה.

א תנו רבנן: מה היו בני גונבי עלי ובני קוצעי קציעות? אמרו: פעם אחת גזרה מלכות הרשעה שמד על ישראל שלא יביאו עצים למערכה, ושלא יביאו בכורים לירושלים, והושיבו שומרים על הדרכים. כדרך שהושיב ירבעם בן נבט שלא יעלו ישראל לרגל. מה עשו כשרין ויראי חטא שבאותו הדור? הביאו סלי בכורים וחיפום בקציעות [תאנים יבשים - כותשים אותם ועושים מהם עגולים], ונטלום ועלי על כתפיהן. וכיון שהגיעו אצל השומרים, אמרו להם: להיכן אתם הולכין? אומרים להם: לעשות שני עגולי דבילה במכתשת שלפנינו, ובעלי שעל כתפינו. כיון שעברו מהן - עיטרום בסלים והביאום לירושלים. ושנינו שהן הן בני סלמאי הנתופתי.

א תנו רבנן: מה הן בני סלמאי הנתופתי? אמרו: פעם אחת גזרה מלכות הרשעה שמד על ישראל שלא יביאו עצים למערכה, והושיבו שומרים על הדרכים כדרך שהושיב ירבעם בן נבט על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל. מה עשו יראי חטא שבאותו הדור? הביאו גזיריהן, ועשו סולמות, והניחו על כתפיהם והלכו להם. כיון שהגיעו אצלן אמרו להם: להיכן אתם הולכין? - אמרו להם: להביא גוזלות משובך שלפנינו, ובסולמות שעל כתפינו. כיון שעברו מהן פירקום והביאום והעלום לירושלים. ועליהם ועל כיוצא בהם הוא אומר "זֶכֶר צִדִּיק לְבָרָכָה", ועל ירבעם בן נבט וחבריו נאמר "וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרָקֵב".

א מי הם בני פחת מואב בן יהודה:

• ר"מ - הן הן בני דוד בן יהודה.

• רבי יוסי - הן הן בני יואב בן צרויה.

א מי הם בני עדין בן יהודה:

• ר' יהודה - הן הן בני דוד בן יהודה.

• רבי יוסי - הן הן בני יואב בן צרויה.

שנינו במשנה: "באחד בטבת שבו בני פרעוש שניה...", משנתינו כדעת ר' יוסי דלעיל [וזה שלא שנינו גם 'שבו בני יואב בן צוריה' (כמו שיטתו) כיון שיש מחלוקת תנאים בדעת ר' יוסי והמשנה סוברת כדעה שאומרת ש'בני עדין' הם לא 'בני יואב'].

דף כח • ע"ב

א שנינו בבריתא [למסקנת הסוגיה]: רבי יוסי - כל יום שיש בו מוסף - יש בו מעמד בנעילה אך אין בו במוסף.

א רבא - מזה שלא שנינו במשנה שגם באחד בניסן לא היה בו מעמד [שהרי יש בו גם הלל] זאת אומרת הלל של ר"ח לא מהתורה [אלא רק מנהג הוא, ולכן אינו דוחה מעמד].

א רבי שמעון בן יהוצדק - שמונה עשר יום בשנה יחיד גומר בהן את הלל, ואלו הן: שמונת ימי החג הסוכות, ושמונת ימי חנוכה, ויום טוב הראשון של פסח, ויום טוב של עצרת.

ובגולה עשרים ואחד יום, ואלו הן: תשעת ימי החג הסוכות, ושמונת ימי חנוכה, ושני ימים הראשונים של פסח, ושני ימים טובים של עצרת.

ר' רב הגיע לבבל, ראה שקראו שם את הלל בראש חודש. סבר להפסיק אותם. כיון שראה שהם מדלגים ולא גומרים את כל ההלל, אמר שמע מינה מנהג אבותיהם בידיהם.

שנינו: יחיד לא יתחיל הלל, ואם התחיל - גומר.

מניין שביז' בתמוז קרו הדברים הבאים? נשתברו הלוחות - ששנינו בברייתא: בששה לחדש [סיון] ניתנו עשרת הדברות לישראל [ובשבעה עלה משה]. רבי יוסי - בשבעה בו ניתנו עשרת הדיברות [ובשבעה עלה גם משה]. שכתוב "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ הָעֲנָן", וכתוב "וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הָעֲנָן וַיַּעַל אֶל הָהָר וַיְהִי מֹשֶׁה בְּהָר אֲרָבָעִים יוֹם וָאַרְבָּעִים לַיְלָה". עשרים וארבעה של סיון, ושש עשרה של תמוז, מתמלא ארבעים ביז' תמוז. ירד ושבר הלוחות, שנאמר "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל הַמִּחְנָה וַיֵּרָא אֶת הָעֶגְל וּמִחַלְת וַיַּחַר אָף מֹשֶׁה וַיִּשְׁלַךְ מִיָּדוֹ מִזְבִּיחוֹ אֶת הַלְחָת וַיִּשְׂבֹּר אֹתָם תַּחַת הָהָר". בטל התמיד - קבלה מאבותינו. הובקעה העיר [בבית מקדש שני, אך בראשון הובקעה בתשעה בתמוז כמבואר בפס'] - ששנינו בברייתא: בראשונה הובקעה העיר בתשעה בתמוז, בשניה בשבעה עשר בו. שרף אפוסטמוס את התורה - קבלה מאבותינו. העמיד צלם בהיכל שכתוב "וַיַּמְצֵת הוֹסֵר הַתָּמִיד וְלָתֵת שְׁקוּץ שִׁמְם". [ולמסקנה היו שני צלמים ונפל אחד על חברו ושבר את ידו].

דף כט • ע"א

מניין שבתשעה באב קרו הדברים הבאים? נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ - כתוב "וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בִּשְׁנָה הַשְּׁנִית בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ הוֹקֵם הַמִּשְׁכָּן". ואמר מר: שנה ראשונה עשה משה את המשכן, שניה הקים משה את המשכן ושלח מרגלים, וכתוב "וַיְהִי בִּשְׁנָה הַשְּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בַּעֲשָׂרִים בַּחֹדֶשׁ נִעְלָה הָעֲנָן מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדֻת" וכתוב אח"כ בענין נסיעתם "וַיִּסְעוּ מִהָר ד' דָּרָךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים" [אותו היום סרו מאחרי ה']. וכתוב אח"כ "וַהֲאִסְפֹּסְף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הַתָּאוֹ וַתֵּאָוֶה וַיִּשְׁבּוּ וַיִּכְכּוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל...". וכתוב "עַד חֹדֶשׁ יָמִים...": שיוצא שנגמר אכילת הברש בכב בסיון. וכתוב לאחר מכן "וַיִּתְּסֹגֶר מִרְיָם מִחוּץ לַמִּחְנָה שְׁבַעַת יָמִים" - ואז יוצא כט בסיון, וכתוב לאחר מכן "שִׁלַּח לָךְ אֲנָשִׁים". ושנינו בברייתא: בעשרים ותשעה בסיון שלח משה מרגלים, וכתוב [בחזרת המרגלים] "וַיִּשְׁבּוּ מִתּוֹר הָאָרֶץ מִקֹּץ אֲרָבָעִים יוֹם" [ותמוז של אותו שנה היה מלא, והיו בו 30 יום] ויוצא שחזרתם של המרגלים היה בערב תשעה באב. וכתוב "וַתֵּשָׂא כָל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם וַיִּכְכּוּ הָעָם בַּלַּיְלָה הַהוּא". ואמר רבי יוחנן - אותה לילה ליל תשעה באב היה. אמר להם הקדוש ברוך הוא: אתם בכיתם בכיה של חנם - ואני קובע לכם בכיה לדורות. חרב הבית בראשונה - שנאמר "וַיַּחֲדֹשׁ הַחֲמִישִׁי בִּשְׁבַעַת לַחֹדֶשׁ הָיָה שְׁנַת תִּשְׁעָה עָשָׂרָה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ נְבֻכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל בָּא נְבוּזַרְאֲדָן רַב טַבָּחִים עֲבָד מֶלֶךְ בָּבֶל וַיִּוָּשְׁלֻם וַיִּשְׂרָף אֶת בֵּית ד'..." וכתוב אחר אומר "וַיַּחֲדֹשׁ הַחֲמִישִׁי בַּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הָיָה שְׁנַת תִּשְׁעָה עָשָׂרָה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל בָּא נְבוּזַרְאֲדָן רַב טַבָּחִים עֲמִד לִפְנֵי מֶלֶךְ בָּבֶל בִּירוּשָׁלַם..." ושנינו: אי אפשר לומר בשבעה - שהרי כבר נאמר בעשור, ואי אפשר לומר בעשור - שהרי כבר נאמר בשבעה. הא כיצד? בשבעה נכנסו נכרים להיכל, ואכלו וקלקלו

בו שביעי שמיני, ותשיעי סמוך לחשיכה הציתו בו את האור, והיה דולק והולך כל היום כולו [דהיינו עשירי], שנאמר "אוי לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב". [היינו שאמר רבי יוחנן - אלמלי הייתי באותו הדור - לא קבעתי אלא בעשירי, מפני שרובו של היכל בו נשרף. וחכמים שקבעו בתשיעי, סוברים שהתחלת הפורענות עדיפה]. **חרב הבית בשניה** - ששנינו בברייתא: מגלגלין זכות ליום זכאי וחובה ליום חייב. אמרו: כשחרב בית המקדש בראשונה אותו היום ערב תשעה באב היה ומוצאי שבת היה, ומוצאי שביעית היתה, ומשמרתה של יהויריב היתה, והלויים היו אומרים שירה ועומדין על דוכנם. ומה שירה היו אומרים - "וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֶת אוֹנָם וּבִרְעָתָם יִצְמִיתֵם". ולא הספיקו לומר "יִצְמִיתֵם ד' אֱלֹקֵינוּ", עד שבאו נכרים וכבשום, וכן בשניה נלכדה ביתר - קבלה מאבותינו.

נחרשה העיר ירושלים בתשעה באב - ששנינו בברייתא: כשחרב טורנוסרופוס הרשע את ההיכל נגזרה גזרה על **רבן גמליאל** להריגה. בא אותו הגמון ועמד בבית המדרש, ואמר: בעל החוטם [גדול הדור] מתבקש, בעל החוטם מתבקש. שמע **רבן גמליאל**, הלך וברח מהם. הלך אותו הגמון אל ר"ג בצינעא. אמר לו 'אם אציל אותך, תביא אותי לעולם הבא?' אמר לו 'כן' אמר לו 'תשבע לי' נשבע לו. עלה לגג אותו הגמון והפיל עצמו ומת [וע"י זה הציל את ר"ג, שכן מקובל אצלם שאם מת אחד מהם, הם מבטלים את גזרתם, שסבורים הם שזה אירע להם בשביל שהרעו לגזור]. יצתה בת קול ואמרה: אותו הגמון מזומן לחיי העולם הבא.

תנו רבנן: משחרב הבית בראשונה נתקבצו כיתות כיתות של פרחי כהונה [כהנים שהתחיל שערם לצמוח], ומפתחות ההיכל בידן, ועלו לגג ההיכל ואמרו לפניו: רבונו של עולם! הואיל ולא זכינו להיות גזברין נאמנים - יהיו מפתחות מסורות לך, וזרקום כלפי מעלה. ויצתה כעין פיסת יד וקיבלתן מהם, והם קפצו ונפלו לתוך האור. ועליהן קונן ישעיה הנביא "מִשָּׂא גֵיא חֲזִיוֹן מֵה לָךְ אֶפְּוֹא כִּי עֲלִית כָּלֶךְ לַגָּזוֹת: תִּשְׁאֹת מִלֵּאָה עִיר הוֹמִיָּה קִרְיָה עֲלִיזָה חֲלָלִי: לֹא חֲלָלִי חֶרֶב וְלֹא מִתִּי מִלְחָמָה". אף בהקדוש ברוך הוא נאמר "מִקְרָקָר קָר וְשׁוֹעַ אֶל הָהָר".

דף כט • ע"ב

רב - כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה - כך משנכנס אדר מרבין בשמחה. **רב פפא** - הלכך, ישראל שיש לו דין עם הנכרי - ישתמט ממנו בחודש אב שמזל החודש רע לישראל, אך בחודש אדר ימציא עצמו להתדיין עמו שהמזל לישראל טוב בחודש זה.

"לִתֵּת לָכֶם אַחֲרִית וְתִקְוָה" - אלו דקלים וכלי פשתן. "וַיֹּאמֶר רְאֵה רֵיחַ בְּנֵי כְרִיחַ שְׂדֵה אֲשֶׁר בְּרָכּוֹ ד'" - כריח שדה של תפוחים.

שנינו במשנה "שבת [שבוע] שחל תשעה באב להיות בתוכה אסורין לספר ולכבס":

רב נחמן - לא שנו אלא לכבס וללבוש, אבל לכבס ולהניח - מותר. ולמסקנה הגמ' נשארת בתיובתא עליו.

רב ששת - אפילו לכבס ולהניח אסור.

רבי יוחנן - מי שאין לו אלא חלוק אחד - מותר לכבסו בחולו של מועד.

⊢ רב יצחק בר גיורי משמיה דרבי יוחנן: אף על פי שאמרו חכמים שכלי פשתן אין בהם משום גהוץ, אבל אסור ללובשן [את בגדי הפשתן המגוהצים] בשבת [בשבוע] שחל תשעה באב להיות בתוכה.

⊢ האם מותר לכבס בימים שלאחר ט' באב:

- רב - לא שנו אלא לפניו, אבל לאחריו - מותר.
- שמואל - אפילו לאחריו - אסור.

דף ל • ע"א

⊢ נחלקו בבריתא לגבי זמן נהיגת אבלות [של חודש אב] עד מתי:

- ר"מ - נוהג אבלות מראש חדש ועד התענית [לומד מהפס' "והשבתתי כָּל מְשׁוּשָׁה חֲגָה חֲדָשָׁה וְשִׁבְתָּהּ וְכָל מוֹעֵדָה", והמילה "חגה" הכוונה לר"ח שמאז מתחילה התענית].
- רבי יהודה - כל החדש כולו אסור [לומד מהפס' "והשבתתי כָּל מְשׁוּשָׁה חֲגָה חֲדָשָׁה וְשִׁבְתָּהּ וְכָל מוֹעֵדָה", והמילה "חדשה" הכוונה לחודש שהכוונה שכל החודש יש לנהוג במנהגי אבלות].
- רבן שמעון בן גמליאל - אינו אסור אלא אותה שבת [שבוע] בלבד [לומד מהפס' "והשבתתי כָּל מְשׁוּשָׁה חֲגָה חֲדָשָׁה וְשִׁבְתָּהּ וְכָל מוֹעֵדָה", והמילה "שבתה" הכוונה לכל השבוע שיש לנהוג במנהגי אבלות כל השבוע].

⊢ רבא - הלכה כרבן שמעון בן גמליאל [שאינו אסור אלא אותה שבת]. והלכה כרבי מאיר [שאוסר מר"ח עד התענית]. ושניהם לקולא, שנוהג אבלות רק בשבוע חל בו ורק לפני התענית.

⊢ שנינו: 'ערב תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילין'... רבי יהודה - לא שנו אלא משש שעות ולמעלה, אבל משש שעות ולמטה - מותר. ועוד פסק - לא שנו אלא בסעודה המפסיק בה, אבל בסעודה שאינו מפסיק בה - מותר. ושניהם לקולא, שיש למעט במאכל רק לאחר שש שעות ורק בסעודה המפסיק בה.

⊢ ברייתא: ערב תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילין, לא יאכל בשר ולא ישתה יין. רבן שמעון בן גמליאל - ישנה [ממה שרגיל לאכול]. רבי יהודה - כיצד משנה? אם היה רגיל לאכול שני תבשילין - יאכל מין אחד, ואם היה רגיל לסעוד בעשרה בני אדם - סועד בחמשה. היה רגיל לשתות עשרה כוסות - שתה חמשה כוסות. במה דברים אמורים [שיש למעט במאכל] - משש שעות ולמעלה, אבל משש שעות ולמטה - מותר.

⊢ ברייתא נוספת: ערב תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילין, לא יאכל בשר ולא ישתה יין. דברי רבי מאיר. וחכמים - ישנה, וממעט בבשר וביין, כיצד ממעט? אם היה רגיל לאכול ליטרא בשר - יאכל חצי ליטרא, היה רגיל לשתות לוג יין - ישתה חצי לוג יין, ואם אינו רגיל כל עיקר - אסור. רבן שמעון בן גמליאל - אם היה רגיל לאכול צנון או מליח [דג/בשר ששה במלח 3 ימים] אחר סעודתו - הרשות בידו [שאינו בו טעם כ"כ].

ברייתא: כל סעודה שהוא אוכל אותה משום תשעה באב [סעודה מפסקת] - אסור לאכול בה בשר ואסור לשתות יין, ואסור לרחוץ. אבל כל סעודה שאינה משום תשעה באב [סעודה לא מפסקת/סעודה המפסקת של תענית אחרת] - מותר לאכול בשר ולשתות יין, ואסור לרחוץ. רבי ישמעאל ברבי יוסי אומר משום אביו - כל שעה שמותר לאכול בשר מותר לרחוץ [ואף בסעודה מפסקת קודם ט' באב מותר לרחוץ - כל שעה שהאכילה מותרת עליו].

תנו רבנן: כל מצות הנוהגות באבל נוהגות גם בתשעה באב: אסור באכילה ובשתיה, ובסיכה ובנעילת הסנדל, ובתשמיש המטה, ואסור לקרות בתורה בנביאים ובכתובים, ולשנות במשנה בתלמוד ובמדרש ובהלכות ובאגדות. אבל קורא הוא במקום שאינו רגיל לקרות ושונה במקום שאינו רגיל לשנות [שגורם לו צער מחמת שאינו מכיר ואינו רגיל לעסוק בו], וקורא בקינות, באיוב ובדברים הרעים שבירמיה. ותינוקות של בית רבן בטלין, משום שנאמר "פְּקוּדֵי ד' יִשְׁרָיִם מִשְׁמָחִי לֵב". רבי יהודה - אף אינו קורא במקום שאינו רגיל לקרות, ואינו שונה במקום שאינו רגיל לשנות, אבל קורא הוא באיוב ובקינות ובדברים הרעים שבירמיהו, ותינוקות של בית רבן בטלים בו, משום שנאמר "פְּקוּדֵי ד' יִשְׁרָיִם מִשְׁמָחִי לֵב".

שנינו במשנה: 'לא יאכל בשר ולא ישתה יין' תנא: אבל אוכל הוא בשר מליח [ששהה כמה ימים (וצריך לשהות במלח לפחות 3 ימים כדי להקרות מליח), ואין בו טעם כ"כ], ושותה יין מגתו [חדש, סמוך לדריכה בגת, ואינו יין טוב (וזמנו כל זמן שהוא תוסס - 3 ימים - נקרא מגתו)].

תנא: יין תוסס אין בו משום גילוי [אין לחשוש ששתה ממנו נחש אם היה מגולה במהלך הלילה, שאינו שותה אותו בזמן תסיסתו]. וכמה תסיסתו - שלשה ימים.

כך היה מנהגו של רבי יהודה ברבי אילעאי: ערב תשעה באב מביאין לו פת חרבה במלח, ויושב בין תנור לכיריים [מקום מנוול שבבית], ואוכל, ושותה עליה קיתון של מים, ודומה כמי שמתו מוטל לפניו.

דף ל • ע"ב

שנינו במשנה במקום אחר: מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב - עושין, מקום שנהגו שלא לעשות - אין עושין, ובכל מקום תלמידי חכמים בטלים. רבן שמעון בן גמליאל - לעולם יעשה כל אדם עצמו כתלמיד חכם.

ברייתא: רבן שמעון בן גמליאל - כל האוכל ושותה בתשעה באב - כאילו אוכל ושותה ביום הכיפורים. רבי עקיבא - כל העושה מלאכה בתשעה באב - אינו רואה סימן ברכה לעולם [מאותה מלאכה]. וחכמים - כל העושה מלאכה בתשעה באב ואינו מתאבל על ירושלים - אינו רואה בשמחתה, שנאמר "שִׁמְחוּ אֶת יְרוּשָׁלַם וְגִילוּ בָּהּ כָּל אֹהֲבֶיהָ שִׁישׁוּ אֶתְּהָ מְשׁוֹשׁ כָּל הַמְתַּאֲבָלִים עָלֶיהָ". מכאן אמרו: כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה, ושאינו מתאבל על ירושלים - אינו רואה בשמחתה.

ברייתא: כל האוכל בשר ושותה יין בתשעה באב [כלומר בסעודה המפסקת] - עליו הכתוב אומר "וְיָתֵהּ עֲוֹנָתָם עַל עֲצָמוֹתָם".

שנינו במשנה "רבי יהודה מחייב בכפיית המטה ולא הודו לו חכמים". מובא בברייתא: אמרו לו לרבי יהודה 'לדברך, עוברות ומניקות מה תהא עליהן?' [שאינן יכולות לישון ע"ג הקרקע] אמר להם 'אף אני לא אמרתי אלא ביכול [שאפשר לו לשון ע"ג הקרקע]'. עוד ברייתא: מודה רבי יהודה לחכמים בשאינו יכול, ומודים חכמים לרבי יהודה ביכול. וא"כ במה נחלקו? בשאר מטרות [שאינו שוכב בהן, שלר"י מחייב בכפיית המטה מי שיכול ואילו לחכמים מי שיכול כופה רק מטתו]. רבא - הלכה כחכמים שחולקים על ר"י.

שנינו במשנה: "רבן שמעון בן גמליאל - לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים". והטעם: יום הכפורים - משום שהוא יום סליחה ומחילה, ויום שניתנו בו לוחות האחרונות. וחמשה עשר באב נחלקו חכמים:

- **שמואל** - יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה. [שדרשו להתיר: "זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צָוָה ד' לְבָנוֹת צִלְפָּחֶדֶד..."] - דבר זה לא יהא נוהג אלא בדור זה.
- **רב נחמן** - יום שהותר שבט בנימין לבוא בקהל, שנאמר "וְאִישׁ יִשְׂרָאֵל נִשְׁפַּע בְּמִצְפָּה לְאֹמֶר אִישׁ מִמֶּנּוּ לֹא יִתֵּן בְּתוֹ לְבָנִימָן לְאִשָּׁה" [דרשו להתיר: 'ממנו' - ולא מבנינו].
- **רבי יוחנן** - יום שכלו בו מתי מדבר. [ואמר מר: עד שלא כלו מתי מדבר לא היה דבור עם משה, שנאמר "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תָּמּוּ כָּל אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה לְמוֹת...וַיְדַבֵּר ד' אֵלַי" - אלי היה הדבור].

דף לא • ע"א

- **עולא** - יום שביטל הושע בן אלה פרוסדיות [שומרים] שהושיב ירבעם בן נבט על הדרכים, שלא יעלו ישראל לרגל, ואמר: לאיזה שירצו יעלו.
- **רב מתנה** - יום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה. [רב מתנה - אותו יום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה תקנו ביבנה 'הטוב והמטיב', הטוב - שלא הסריחו, והמטיב - שנתנו לקבורה].
- **רבה ורב יוסף** - יום שפסקו מלכרות עצים למערכה [שע"ג המזבח, וזה היה יום שמח על שזכו להשלים מצווה גדולה שכזאת], שכן שנינו בברייתא: **רבי אליעזר הגדול** - מחמשה עשר באב ואילך תשש כוחה של חמה, ולא היו כורתין עצים למערכה, לפי שאינן יבשין [ולכן היו בהם לחלוחית של מים וזה היה מגדל תולעים, ועץ שיש בו תולעת פסול למערכה]. **רב מנשיא** - ולאותו יום שפסקו מלכרות קראו יום **תבר מגל** [יום שבירת הגרון, משום שאין צורך בהן עוד לחטוב עצים]. מכאן ואילך [מ-טו באב ואילך, שהימים מתקצרים והלילות מתארכים], מי שמוסיף מהלילות על הימים לעסוק בתורה גם בלילה - יוסיפו חיים על חייו. ומי שלא מוסיף - יאסף [דהיינו תקברנו אמו, שימות קודם זמנו].

שנינו במשנה "שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולין...", תנו רבנן: בת מלך שואלת מבת כהן גדול, בת כהן גדול מבת סגן [של כה"ג], ובת סגן מבת משוח מלחמה, ובת משוח מלחמה מבת כהן הדיוט, וכל ישראל שואלין זה מזה, כדי שלא יתבייש את מי שאין לו.

◦ שנינו במשנה: "כל הכלים [בגדים] טעונין טבילה" רבי אלעזר - אפילו מקופלין ומונחין בקופסא. עוד שנינו במשנה: "בנות ישראל יוצאות וחולות בכרמים" - מי שאין לו אשה נפנה לשם.

◦ תנו רבנן: יפיפיות שבהן מה היו אומרות - תנו עיניכם ליופי, שאין האשה אלא ליופי. מיוחסות שבהן מה היו אומרות - תנו עיניכם למשפחה, לפי שאין האשה אלא לבנים. מכוערות שבהם מה היו אומרות - קחו מקחכם לשום שמים, ובלבד שתעטרונן בזהובים.

◦ רבי אלעזר - עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות מחול לצדיקים, והוא יושב ביניהם בגן עדן, וכל אחד ואחד מראה באצבעו, שנאמר "וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הִנֵּה אֶלְקִינוּ זֶה קִוְּנוּ לוֹ וְיִוָּשְׁעֵנוּ זֶה ד' קִוְּנוּ לוֹ נְגִילָה וְנִשְׁמָחָה בִּישׁוּעָתוֹ".

סליק פרק בשלושה פרקים